

PARLIAMENTI FELSŐHÁZ

ÍRTA:

TARAY ANDOR

MÁSODIK; CZÍMKIADÁS

Ára 1. frt. o. é.

BUDAPEST, 1874

A SZERZŐ TULAJDONA

LAKÁSA: Budapesten: Reáltanodauteza 14. szám
Pécsett: Lyceumutca 3. szám.

Előszó

az első kiadáshoz.

Napjaink műveltségi állapota egy sajátság birtokát igényli magának, mely őt a korábbi fejlődési fokoktól megkülönböztetné, és ez az általánosság, az egyetemlegesség jellege lenne, minélfogva azon tulajdonnal bírna, hogy amit munkássága eredményeként felmutat, minden nemzet által elfogadható.

Ha ez áll, úgy a műveltség mai eredménye tisztán, és merőben emberiségi jelleggel bírna; mert amiben minden nemzet egyetért, az csak az emberiség fogalmából folyó következtetések összege lehet.

Európa az új korban a múlt század végén kitört francia forradalomtól, annak gyümölcseként, három eszmét örökölt azon véres áldozatokban gazdag esemény után, a testvériség, egyenlőség, és szabadság eszméjét.

E három eszme csakugyan az emberiség fogalmához tartozik, de életük az európai emberiség mai helyzetében nem látszik elég határozottan kifejezve.

E ténynek oka azon körülményben keresendő, mert a francia forradalom szelleme a fentebbi három eszmét merőben sejtelemként, és ösztönszerűleg lobbantá fel, és nem vette észre, hogy azok, mint az emberiség fogalmának alkatrészei, más külszervezést igényelnek, mint minővel az állam eddig bírt;

— ezért tántorgott a francia forradalom a köztársaság, és zsarnokság véglelei között vérpatakokban, — és ámbár csak egy arasznyi idő kell még, hogy egy egész század beteljék, mióta az új kornak eszméji él-tükért küzdenek: haladásuk politikai biztosítékok tekintetében alig látható valahol.

Sok viszontagság után, melyen ezen eszmék képviselője, Franciaország, 1789. óta áthatolt, csak e pillanatban készül negyed ízben a parlamenti alkotmány által biztosítani békéjét, jövőjét.

Csalatkozni fog negyed ízben is.

Amidőn a parlamenti alkotmány Angolországban elfogadtatott: még senki sem állítá fel a testvériség, egyenlőség, és szabadság jelszavait egy nemzet fejlődési céljakint; tehát a parlamenti alkotmány más célnak biztosítására találtatott fel, és másnak szolgál e mai napig, az úgynevezett politikai szabadságnak.

Ha tehát korunk fejlődési állapota az általánosság, és egyetemlegesség tulajdonánál fogva az emberiségi fejlődés egy mozzanatának jellegét nyilatkoztatja ki; úgy a jelenkor államainak az úgynevezett politikai szabadságon kívül még e m b e r i s é g i j ellegü czélokát és feladatokat kellend tűzniük — és ezért a parlamenti alkotmány keretén is tágítaniok, hogy abban a magasabb élet tágabb fejlődése helyét találhassa. Amely állam erre hajlandó nem lenne, ellentétbe esnék az emberiség életére vonatkozó fentebbi eszmékkal, és kéntelen volna a testvériség, egyenlőség, és szabadság elnyomására szintoly véres eszközökhöz nyúlni, milyeket a francia forradalom használt fölseglésükre.

Amidőn hazánkban egy felsőháznak szervezése a törvényhozás egyik legközelebbi feladatául tűzetett ki a helyzet által: legjobbnak látszik az alkalom az európai solidaris fejlődésben rejlő erők — és az uralgó parlamenti kormányrendszer kölcsönös érintkezéséből fejlődhető ellentétek békés elhárításáról gondoskodni.

Ezen óhajtnak kéri tulajdonítani jelen igénytelen sorok közzétételét

1870. tavaszán

a szerző.

Előszó

a második kiadáshoz.

Amit ezelőtt négy évvel Franciaországra vonatkozólag álitottunk, betelleyesült. Azon perczben, amidőn III. Napóleon kezéből az államhatalom egy rögtönzött parlamenti kormány kezébe került: az államnak belélete folytonos válságban van, sőt voltak idők, amidőn küléleteis vonaglott.

Ha akkor, amidőn Thiers egymaga ellenzé a harczot Németország ellen, egy olyan Felsőházzal birt volna Franciaország, aminőnek szervezetét e füzetben feltüntetni iparkodtunk, nem rohant volna a boldogtalan ország olly háborúba, mellyel pénzben milliárdokat, életben száz ezereket veszített, és elveszté az irányt, mellyet az állami életnek fejlesztésében követni kell.

Négy év óta a francia állam újból azon bajokkal küzd, miken már a múlt századbeli forradalomban egyszer átesett.

Békét, és szabadságot a parlamenti rendszer egymagában nem biztosít, ha saját törekvésének iránya, és mérséklése biztosítva nincs:

Ezt czélozza azon alakja a felsőháznak, mellyet saját kutatásunk alapján a parlamenti rendszer kiegészítésére ajánlottunk.

A feladat régtől várja megoldását hazánkban, és

majdan égető szükségé válhat. Franciaország tapasztalása mutatja, minő kárát vallotta hiányának.

A lehető elkésés veszélyeinek elhárítására czélzott ezen újabb kiadásával.

Budapest, 1874. tavaszán

a szerző.

Ameddig az államok sorsának változásai figyelmeztetni fogják időnként a népeket arra, hogy tartós boldogságuk biztosításának titka még felfedezve nincs: addig ösztön, sejtelen és megfontolás egyesült erővé szövődik, hogy őket a merő köztársasági államszervezet feltétlen elfogadásától, sőt óhajtasától is visszatartsa.

Ezt mutatja jelene és múltja az újabbkori történelmi fejlődésnek, melyben Amerika egyesült államai hatalmának alkotója, akként, mint mai népsége egy pillanatra sem találta még mellőzhetőnek azon felsőbb törvényhozási testületet, mely a Népképviselők házával egyenlő befolyást gyakorol napunkig az óriási ifjú állam életére.

Európának képviseleti rendszere nem elméleti, de gyakorlati úton, nem mint kutatás eredményeként levont következtetés, hanem mint a helyzet változhatlan fényeinek leginkább megfelelő rendelkezési mód tűnt fel azon államokban, hol a nemzeteknek egy hanyatló, eltűnésnek indult fejlődési korszakból egy szül emlé korszak életébe vezető ösvénye megszakadt — és áthidalást kívánt, hogy azon át haladjon az emberiség egy jobbnak sejtett jövőnek elébe, melynek hajnala talán csak most hasad.

Az eltűnt korszak a rendi alkotmány korszaka volt, melyet századunk, valamint elődjei mind más szempontból Ítélnék meg.

Általában a szellemnek fejlődési és haladási szempontjából az államok rendi szervezetének jogosultsága napjainkban a legtöbb tudósok, és államférfiak részéről megtagad-

tatik elméletileg is; a hol a gyakorlat más rendszert ültetett helyébe, e más rendszer legáltalánosabban a képviseleti volt.

Napjainkban halálos vajúdasban létez a spanyol állam; legbuzgóbb fiai a köztársaság képén rajongnak, a higgadtabbakat Európa népeinek nagyobb része megnyugtató, bátorítani látszik választásában, mely képviseleti rendszeren alapuló alkotmányos fejedelmi ország lenne.

Tehát a rendi alkotmány a múlt korszak, melyből Európa államainak nagyobb része már kibontakozott, vagy legalább bontakozni törekszik; a jövőt teljesen ismernünk még nem lehet; a testvériség, egyenlőség, és szabadság, az emberiség és boldogság honának, a tökély országának tartjuk; a híd, melyen át ennek útjára juthatunk, a jelenkor, a képviseleti államszerkezet kora elméletben, és gyakorlatban a szellemek túlnyomó áramlata szerint.

De mivel a jelen a múltnak átszővődése a jövőbe, és minden pillanata a jelennek azonnal múlttá válik, és a jövő jelenné: az államok élete helyesen csak akként képzelhető, hogy az folytonos átalakulása a múltnak jövővé; a jelen pedig ezen átalakulásnak szemeink előtti folyama, képződése, létesülése.

A jelennek tehát két alkatrésze van, a múltból átvett tények, és a jövőbe tervezett célok.

Oly jelen, mely a múltnak tényeit el nem ismeri, csak képzeleten áll, és való alap hiányában az élet fényeinek nem mozdíthat semmit. Oly jelen, mely nem a létező tények átídomtításában, hanem csak eszmék felállításában találja feladatát, sem létező hiányt szüntetni, sem gondolt jót valószínűsíteni nem képes. Oly jelen, mely akaratát, figyelem nélkül a múltból maradt tényekre, megteremteni törekszik, a létező tények elemi erején megtörik.

A létező tények fogalma, értelme, jelentése és lényege a mag, mely reánk maradt a múltból, mely mint megért fa ezt tenné gyümölcsként a jelennek; a jelen a megért magnak befogadására váró talaj, melybe azt tisztán, konkoly nélkül letenni kell, és gondosan őrizni, szeretettel ápolni, vihar ellen védeni, hogy hatalmas hajtása utódaink javára egykor virágozzék, és gyümölcsét nyújtsa.

Az életnek közvetlen tényezője az anyagiság; a szellem abból fejlődés által ébred, s mint ösztön, sejtelem, eszme, gondolat és fogalom száll azon magaslatra, honnan, mint akarat, áthat az anyagi létnek idomitására, lelkesítésére.

Természetes képlete a család, és társadalom, mint ösztöne, sejtelme az emberiségnek; eszméjében, gondolatiban az államok képletei nyilvánulnak; fogalmából az emberiség élete létesülend.

A fejlődés mai foka azon állapot, midőn a fejlődő szellem haladó bolygójának magva áthaladva az állami képletek légkörét, behatolt az emberiség világ körébe de üstöké az államok légkörét színezi tündező világával. — De ezen kifejezés csak az összes emberiségi haladás állapotának általánosságára érthető; — a létező államok és népek mindegyikében külön foka lehet, és van a fejlődésnek, az ösztön, sejtelem, eszme, gondolat, és fogalom különfélesége szerint, melyeknek amazok megtestesülései.

A történeti korszak elejéből ismeretes államok szervezete, valamint a társadalomé, az ösztönből eredő család képei voltak; a király apja, ura volt a családi államnak; a rendek gyermekei, a népek szolgálói; az apa jogában hatalmát bírta a király, a gyermek viszonyában igényeiket a rendek, a szolga kényszerűségében eszközzé süllyedt a nép.

Ezen alapon, és állapotból indult ki a fejlődés, a művelődés. A szó, mely végcélját kifejezni akarná, merésznek

látszhatnék még ma; de sejtenünk tévedés félelme nélkül szabad, hogy az őskor államaiban szolgaként élt népek egyelőre a családi állam tagjaivá vállandanak, hol majdan a családapa tisztét is átvéve, az állam család fejlődésével az ember is égi családnak egyenjogú tagjaivá nemesedjenek.

A görög világ előtti őskor a családi államok kora, melyben az apai hatalom egy apának kezében volt; a görög, és római történetben több együttes mostohának kezében néha még szigorúbban suhogott a fegyelem ostora a népek szolgasora felett. A közép korban a szeretet válása által szelídülve, a családi állam fejedelme, és rendjei a népekben egyenlő rendeltetéssel bíró embertársaikat ismerték el, és azokkal emberi bánás viszonyában meglenni isteni helytartóságuk eszméjéből folyó igényt engedtek alattvalóiknak.

Ez az európai népek nagyobb számának múltja, az Orosznak jelene.

Aligmúltjának mondhatjuk azon időt, midőn az angol nemzet anyagi és szellemi erejének ébredésével, és érzetében igényét joggá átídomította, korlátolva a fejedelem isteni jogosultságából származtatott apai hatalmát, és nagykorúvá tévén önmagát, saját sorsának önkezelése által; a tény, mely e történeti fejlődést jelzi, az államtan szótára szerint a l k o t m á n y o z á s n a k neveztetik, történeti tekintetben fejlődés, haladás a fejedelmi teljhatalommal ellentétben, mely alatt a nép akarat nélkül, habár nem igénynek, de jognak hiányában volt; mívelődési tekintetben javítás, mert a nép szolgálai engedelmesség helyett saját jogának megszerzésével mások irányában jogtisztelést tanul, és elsajátít; emberiség! tekintetben tökélyesülés, mert a családi államból ekként fog fejlődni az államcsalád, mely minden polgárait egyenlő tagjává emelni hivatva van.

Az alkotmányozás eszméje, mely az angol nemzetben a 17. században először érlelődött tényé, az európai többi nemzeteket hasonló irányba ragadta, és e világrész államai élettevékenységének még talán századokon át kiváló vonása maradand. A múlt században követték a megkezdett irányt Amerika egyesült államai, angolhon gyarmatai, és a francia nemzet; e században Európa államainak legnagyobb része.

Hazánk 1848. évben lépett a cselekvési térre, melyen megnyugvása egy államnak sem leend, folytonos fejlődésének, haladásának kényszerűségét a ténynek fogalma rejtven méhében.

Az alkotmányozás ténye az európai államok életében három század óta úgy a legfontosabb, mint legkiválóbb fejlődési jelenség, napjainkban minden honpolgárra nézve annyi fontossággal bír, hogy annak fogalmával, hatásának terjedelmével, befolyásának nagyságával megismerkedni polgári kötelemének tartsa, mert egyesek nézetéből képződven a közvélemény, a közvélemény czége alatt pedig az alkotmányok: ha a polgárok téves nézete egy helytelen alkotmány szülemelésére okú, vagy ürügyül szolgál: a polgárok anyagi, szellemi és erkölcsi érdekeinek összesége, az állam esend áldozataí a téves alkotmánynak.

Az alkotmányozás eszméjének czélja egyelőre az állam beléletének szervezésére vonatkozik, mert meg akarja határozni, hogy az állami életszerv tagjai közül melyik mennyi jogosultsággal bírjon az állam akaratának alkotásában. Az eszme ébredése idejében a rendi állam tagjai-ként találta a fejedelmet, tágabb vagy szűkebb hatáskörrel, és a rendeket, egyszerűbb, vagy bonyolultabb viszonyban az elsövel; e két tagja az államtestnek harczban volt egymással a rendi alkotmányok keletkezete óta nem sokára; de a fejedelmi hatalom e harczból csaknem min-

denütt győztesként lépett ki, és a rendek, nemesség- és papság¹, világi, és egyházi urak a fejedelemnek vagy hó-doltjaivá vagy szövetségeseivé váltak a 17. századtól fogva. Ekkor a fejedelmi hatalom, a rendeket akár legyőzve, akár vélik egyesülve, maga kezdé képviselni az államnak egész hatalmát, és közel volt az európai emberiség azon helyzet-hez, hogy a keresztény állam ismét családi állammá vál-jék, mint volt az őskorban.

E helyzetben azonban egy tagja az államnak sokat szenvedett, és ez a nép volt, összege mindazon egyének-nek, kiknek munkájából, és adójából élt, kiknek karjával védte magát részben a fejedelem, és kiknek sem szava, sem joga az államélet nyilatkozatában nem volt.

Ezen állapot szolgált ösztönül az alkotmányozási vágy-nak, melynek sokszor véres úton történt valósításából az állam eszméjének azon rendszere fejlődött, és létesült, mely szerint a fejedelemnek hagyatott meg a jog, az államnak külső, más államok iránti viszonyában azt képviselni, a népnek tartatott fen az állam belkormányzatának alakítá-sát megállapítani; a volt rendeknek pedig megengedettett, ezen belkormányzat megállapításánál szavukat érvényesíteni.

A fejedelem uralkodni, a nép törvényt szabni, a ren-dek a törvényhozásnál közreműködni voltak hivatva az u-jabb alkotmányozási eszmék szerint.

Fejedelem, rendek és nép azonban oly megnevezések, melyeknek értelme csaknem minden államban különbözök ál-lami jogaiknak terjedelme tekintetében, és ez teszi az al-kotmányozás sokféle színezetének, alakjainak alapját. Fel-fogásunk eredményeként az alkotmányozási törekvésnek csak azon célzatát állapítjuk meg, hogy a nép a fejedelemnek hagyta meg az uralkodást, magának tartá fen a törvény-hozást, de abba befolyást engedett a rendeknek. Ez volt a helyzet az angol alkotmányozás első korszakában, és

nagyjában megmaradt napunkig, a legtöbb alkotmányos országokban.

Magyarország 1848-ban nem lépett be az alkotmányos országok sorába — ott volt már, mióta létezett mint európai állam; de új népet teremtett a már létezett alkotmányos elemek helyett; 1848. évig Magyarország népének jogát a köznemesség rendje gyakorolta; sem a föld népének, sem a városok lakosságának állami joga nem volt; az 1848. évi átalakulásnak egyik lényeges része abban állott, hogy a nemesség felvette a föld népét, és a városi polgárságot saját állami jogosultságának körébe; másik része abban, hogy a fejedelemnek a rendek legyőzésével vagy szövetségével gyakorolt túlnyomó hatalmát a parlamenti kormányzat rendszeréből folyó korlátok közé szorította.

Ez az akkori eredmény összege.

Az alkotmányozási törekvésnek ezen általános vázlata után át kell térnünk tartalmának részletes kifejtésére, a benne rejlő célzatoknak, valamint ezen célzatok valósítására számított eljárási módozatoknak felderítésére, és ismértetésére.

Az alkotmányozás az állami élet alaki oldalára vonatkozik; célja nem az, hogy meghatározza, mit tekintsen az állam azon feladatúi, mire törekednie kell, — hanem az, hogy meghatározza, kik és miként legyenek jogosulva az állam nevében, és hatalmával akként élni, amint nekik tetszik, jónak látszik.

A 17. században Angol és Francia országokban a végzet olyan fejedelmeket léptetett fel, kiknek személyes erélye a helyzetben feküdt kedvező körülményeket végletekig kihasználta önző irányban, feledve a fejedelmi hivatás kötelmeit.

Az angol forradalom megtörte a királyi hatalmat, és megsemmisítette jogát.

A francia forradalom utánozta az angolt, és hogy eljárása még inkább hasonlítson amazéhoz, itt is, mint amott a fő, mely a királyi koronát viselte, vérpadon hullott el.

A királyi hatalom megtörése, a királyi jog megsemmisítése — ez főeredménye a két említett forradalomnak; — ezen eredmény biztosítása fő-célja az alkotmányozásnak.

Mellékes czélzat több van benne, de amarra vonatkozva teljes létesülésük is csak eszközül fog feltűnni a vizsgáló előtt.

Ily mellékes, alárendelt czélokul tekintethetnek:

a képviseleti rendszer; értelme leghelyesebben akként fogható fel, ha ellenébe állítatik a rendi alkotmány rendszerének, melyben a nemesség személyes jogsultságánál fogva folyt a törvényhozásba; a nemesség volt jobb kara a középkorbeli Isten kegyelméből királyságnak; ha tehát a királyi hatalmat meg kelle törni: a nemességet kelle megtörni. — A képviseleti rendszer az eszköz, mely által a nemesség joga megsemmisített; ő is vehet részt a néppel együtt a törvényhozási képviselők megválasztásában, de részvéte döntő lenni nem fog. A képviseleti rendszer tehát, noha más szempontokból is, más czélokra vonatkozva, más irányban is bírhat értelemmel — alkotmányozási értelemben csakis azon eszközként fog bizonyulni, mely a nemességet törvényesen megfosztá nemesi jogától, és csak ezen értelemben bírja a kellő fontosságát kutatásunkban.

A parlamenti rendszer; nem kevesebbé terjeszthető értelme távolabb határokig a valónál, mint a képviseleti rendszeré. Az általunk elfogadott értelme párturalom.

Minden testület akaratát tagjainak többsége alkotja; általában véve a parlamenti határozatok is a többség akaratának kifejezései; de egy ország törvényhozásának minden egyes határozata csak egy-egy szemé azon lánczolatnak, mely eszköz az államérdekek építményének megerősítésére, biztosítására.

Az államnak egy, és osztatlan fogalma megkívánja, hogy nem csak ezen egységében maradjon célja a törvényhozás intézkedéseinek — de ezen intézkedések, mint valóítási részletek, egy célzattal, egy irányzatban, egy következetes módszer részleteiként intéztessenek - egység legyen nem csak a célban, hanem az elérésre számított módszerben is.

A többségnek általában vett fogalmából a módszernek következetes egysége nem önként folyó dolog, — hogy a módszer a cselekvésben egy, és következetes legyen, szükség, hogy a többség is, legalább a főbb kiviteli módozatok lényegére nézve egy, és következetes legyen. A többség véletlen, esetleges alapon is létesülhet, de következetes csak úgy lehet határozatai szellemére nézve, ha nézetegységen, elvegységen, egyöntetűségen alapszik; a fegyelem, mint a többség tömörségének fentartására kigondolt módszer ezt eredményezi — ez pedig a pártot.

A politikai párt hasonló nézetek alapján fegyelem által többségre törekvő egyesület, a többségre jutott párt uralgó párt.

A parlamenti kormány kifolyása az uralgó pártnak. A kormánynak feladata lévén, hogy az alkotmányban megvetett alapon, és annak szellemében vezesse az állam életét; önként következik, hogy minden tettének az alkotmány szellemével megfelelőnek kell lenni, és e szempontból a parlament elismerését bírni; minden tette tehát a parlament minden tagja által gáncsolthatatik, bi-

rálát alá vétethetik, e bírálat folyamának lehető túlterjeszkedése, vontatása végnélküli tanácskozásoknak parányi eredményét engedné csak remélni, és a parlamenti élet tevékenységét mindenben túlhaladnák a gyakorlati életnek tényei, melyeknek rendezésével a törvényhozás elkésendne; e bajon csak bizalom segíthet, melynek létezése mellett a kormány tettei nem gyanakodó ellenzésre, de gyámolásra találnak a törvényhozás tagjainál; csak e gyámolás biztos reménye teheti lehetővé egy kormánynak, hogy kormányzata megindulhasson, haladhasson, eredményt mutathasson. De miután az uralgó párt ily gyámolást csak oly kormánynak ígérhet, melynek tagjai már hivatalos állásuk elfoglalása előtt bizalmát bírták: önként mutatkozik annak szüksége, hogy a kormány az uralgó párt kebeléből származzék, annak kifolyása legyen.

A parlamenti rendszer az érdekek uralmának rendszere. Keletkezésére a középkori királyság az által szolgáltatott okot, hogy személyes uralmának hatalmi tettei figyelmen kívül hagyták, elhanyagolták, megsértették vagy megroncsolták a nép érdekét. Innét általános azon egy iránya az alkotmányozási törekvésnek, hogy terhet háritni az államra csak a nép képviselőinek akaratából szabad; minden más pontokra nézve léteznek különbözőségek, erre nézve nincs. — Alapjogokat. a francia alkotmány mintájára az angol alkotmány nem állított fel, ámbár azok magasabb rangú eszmeosztályzatból származnak; de a teherhárítás tekintetéből ugyan azon fentartás van az angol alkotmány keletkezte óta létesült minden alkotmányban.

Ezen kivétel nélküli egyenlősége az alkotmányoknak kézzelfoghatóvá teszi, hogy, a miben különbséget nem mutatnak, mi kiváló vonásuk mindenek felett nem más, mint első sorban a népek érdekének biztosítása teher ál-

tali roncsoltatás ellen. — azontúl annak kímélése, gondozása, kifejtése, biztosítása gyarapítása.

A parlamenti rendszer az állam belügyeiben feltétlen kormányzati rendszer. A kormányzat minden ágában a kormány csak az uralgó pártnak akarátát létesíti, — és ezért az uralgó párt meg nem engedheti, hogy kormányának tetteit akár fejedelem, akár hatóságok korlátozhassák.

Megyénk a parlamenti rendszer létesülését megelőzőt korból valók, a rendi alkotmány maradványai, és habár testileg élnek, a parlamenti kormány hatalmát korlátozni még lehető ujja születésük után sem leendnek hivatva, vagy képesítve.

A parlamenti rendszer egy kamara rendszer.

Az állam belügyeire vonatkozóan a kormányzat, ezt pedig feltétlenül intéztetvén az uralgó többség saját kifolyású kormánya által: nem képzelhető, hogy egy tényleg létező felső háznak akár egyes intézkedések, akár egy általános kormányzati irány és célzat ellen megkísértett ellenzése a parlament bizalmára támaszkodó kormánynak cselekvését akár megakadályozhassa, akár elzibbaszthassa; — a mely testületnek pedig a kormányra ily döntő befolyása nem lehet: az ezen kormánnyal, és miből ez ered, a parlamenti eszmével tényleg létezhet együtt, de rendszerének sem lényeges, sem szükséges része, sem folyománya.

A gyakorlat is eddig azt mutatá, hogy a hol felső házak léteztek, inkább díszítései voltak a parlamentek egyszerű alakzatának, mint egyenjogó részesei kormányzási hatalmának.

A parlamenti rendszernek a királyság sem folyománya, sem alkotó része. Lehetetlen tagadásba, venni a tény, hogy az alkotmányozási erőködések, sőt véres tusák közepette a parlamenti rendszer azon pillanat-

bán üledett meg, midőn a királyság, habár csak ideiglenesen is, tétlenségre volt szorítva, tehát létrejöttéhez a királyság nem volt szükséges; de működéséhez sem, hiszen már művének zárkövét illesztő rendszerébe, midőn alkotmánya díszítéseként, tekintélye fényesítésére fogadta el a korona jelvényét azon pecsétre, melyet saját tettének törvényesítésére nyomott önalkotta alkotmánya alá. A királyság alkotmányosságának fogalmát ma is abban találja fel, ha a király nem saját akaratából, hanem az uralgó parlamenti többség szellemében, és annak kormánya által — és önként érthetőleg, annak nézete szerint nyilatkozik. Sok, és huzamos időszakok voltak a parlamenti rendszer történetében, melyekben az királyság nélkül létezett.

Az alkotmányozás általánosságából immár különböző irányban kifejtett fő- és mellék célzatoknak, és ezek valószínűsítésére számított eszközöknek összegén oly terjedt, és elágazó hatásoknak színei játszanak, miként azoknak öszponztosítása kívánatosnak mutatkozik, hogy együttes eredményük, és erejüknek sugára világítsa meg további kutatásunk ösvényét.

A fentebbiekben előadott felfejtés szerint „az alkotmányozási törekvés célja a megtört királyi hatalom ellen képviselet alapján álló törvényhozás uralgó pártjából kifolyó kormánynak feltétlen hátalmával biztosítani a képviselt érdekeket felsőházzal és királlyal, ha lehet, nélkülük, sőt ellenük, ha kell.“

Az eddigi államtani elmélet korlátai között tartott szempontból vett fentebbi meghatározásából az alkotmányozási törekvésnek egy dolog célzatosan elhagyatott, kettő feltételesen foglaltatott bele.

Elhagyatott a megyék, törvényhatóságok, helyhatóságok eszméje következő alapon:

Való, hogy mióta a parlamenti rendszerből folyó feltétlen kormányhatalom francia országban oly csattanósan egybevágo gépezetét létesítő a közigazgatásnak: a francia nemzet összes életjelenségei csak az ország szívében, fővárosában mutatkoztak a törvényhozás, és kormány körül; mivel pedig itt is a parlamenti rendszer forradalom, és államcsin következtében gyakran szünetelt: ily korszakokban az állami életnek belső küzdterén siri csend uralgott és a nép életét mintegy hosszú álomba, vagy mámorba látszott szenderíteni, melyből maga az ébredés is kétséssé válhatott, oly veszélyesnek látszott hosszabb tartama. Ellenben éppen hazánknak szerencsés sorsa figyelmeztető Európa alkotmányos népeit, miként lehető, hogy egy ország, mely alkotmányát elvesztő, a helyhatósági életből maradt romokból is készíthet oly szilárd alapot, melyről alkotmányát visszaszerezze.

E jelenségek fontolása ébreszthető fel ügy angol, mint franciaországban azon tudósok figyelmét, kik főleg a magyar alkotmány visszaállításának kedvezőbb ideje óta, mely 1859 után állott be, a helyhatósági intézvényeknek nagyobb fontosságot, és részben jogosultságot hajlandók tulajdonítani, mint az előtt.

Nálunk magyaroknál mindég 'öszinte buzgó kegyelet ápolgatott azon „Megyék“ iránt, miket 1848. évi törvényeink a magyar szabadság védbástyáinak díszes nevével czi-mezték, és melyeknek létezése addig, míg hazánk sorsát a birodalom központjából érkező rendeleteknek csak is végrehajtására irányzott működése a budai kormányzéknek intézte, valóban életfeltétele volt a magyar alkotmányosság-nak. — De ha visszapillantunk az 1848. évet közvetlenül megelőzött évtizednek azon politikai irányára, mely akkor a haladás zászlóját lobogtatá, úgy találjuk, hogy az a „Megye ellen“ és a parlamenti központosság mellett

buzgott, és ezen iránylatnak megfelelt azon elbánás is, melyben a megyék az 1848. korszak alatt részesültek; kevéssé megye kerülte el a kormánybiztosok küldetését, egy sem a parlamenti kormány feltétlen uralmát.

Az 1860. évtől megnyílt politikai életnek természetes küzdelemévé ismét a megye szolgált addig, míg a parlamenti élet működése meg nem kezdődött, de azóta a megyék elnémultak és elnémítottak, a mint az idők járása hozta magával. A megyék rendezése körül nyilvánult eszmék alapjáról ítélve a megyei élet jövő hivatását: azok első sorban biztosító intézetekül czéloztatnak felállíthatni a parlamenti kormány feltétlen uralma ellen, — mellékes czélszavak színével is tüntethetnek fel, de komolyan alig hiszi valaki, hogy ezek fontosságukra nézve felérjenek az első czéllal. Helybeli érdekekben leghivatottabb tolmácsok lehetnek, és így helyhatósági életüknek van célja, lehet eredménye; országos ügyekben felszóllalás, vélemény nyilatkoztatás sőt érvényesítés is lehet legjogosultabb, valamint egyedüli hivatásuk; a kormányzat kezelése azonban, ha a parlamenti kormányrendszert lényegében megzavarni nem akarjuk, többé feladatuk nem lehetend; mert ha a parlamenti kormánynak hatalma — önként értetődvén, hogy e hatalom az alkotmány, és törvény alapján maradand, — nem feltétlen: a véle járó felelőség lehetetlen.

Mivé fog fejlődni, valósúlni a megyék eszméje? jelenleg még nem tudhatni; de azt már is biztosnak tarthatjuk, hogy lényeges korlátot bennük parlamenti törvényhozás, és kormány sem felállítani, sem túrni nem foghat, és ezért az alkotmányozási törekvés általános meghatározásának köréből a megyék életének rendszere, mely parlamenti rendszerrel együttesen még egy országban sem léteült, kihagyandónak látszott.

A feltételesen belefoglalt két dolog: a felsőház és a királyság.

Ha a felsőháznak és királyságnak több jogosultságot engedünk a parlamenti kormányrendszerben, mint a megyék eszméjének, ez önként érthetőleg nem azon okból történik, mintha a megyét, mely védbástyája lehetne a szabadságnak, létesítve lenni nem óhajtánók; kinek lelkében az emberiségnek csak sejtelve is van, lehetetlen nem kívánnia, hogy a szabadságnak minél több biztosítéka legyen. Csak kételkedünk azon törekvés kielégítő sikere iránt, mely a megyék régi hivatásának, és szolgálatának emlékéből ismeretes hatással akarná fentartani azokat. Akképpen a felsőház és királyság intézményét nem azért vettük feltételesen az alkotmányozási törekvés életkörébe, mintha a politikai fejlődöttség mai fokán már elméletileg is mellőzhetendőnek tartanók: csak a parlament! kormányzat rendszerének szempontjából ítélve fogjuk fel a dolgot akként, hogy a míg a napjainkban uralgó alkotmányozási iránynak legfontosabb lényeges része marad a parlament! kormányrendszer, addig felsőház, és királyság ennek ellenében csak alárendelt, feltételes jogosultsággal bír, vagyis; soha parlament! kormányrendszer magát királyságért, és felsőházért fel nem adja, soha érettük magát meg nem tagadja, soha miattuk önkaratát fel nem áldozza,—ellenben, valahányszor akaratának állhatatos ellenzői, irányának ellenesei voltak: elhagyta feláldozta, megrontotta és eltiporta azokat.

Tehát a parlamenti kormányrendszer csak akkor tűri meg a királyságot és felsőházat, ha útjában nincsenek; útjában pedig csak az által lehetnek, ha önkaratuk volna, mely a parlament ellen is érvényesíthetné magát: tehát azért nem tűri feltétlenül, mert önálló akaratot önmagán kívül másnak nem engedhet.

De szereti, ha felsőház és királyság véle

megférnek; mert önmagában a parlamenti kormány nem az egész állam összes tagjainak, hanem csak alaki többségének lévén kifejezése, ha kormányzatának szelleme voltaképpen nem a népség többségének is szelleme, mely eset a legritkább, sőt alig lehetséges kivétel: ezen állásnak érzetében, és annak öntudatában, hogy legjobb esetben is a parlamenti kormányrendszer csak egy alaki többség megbízására támaszkodhatik mint hatalma alapjára: lehetetlen neki nem szívesen fogadni azon gyámolást, melyet alakilag egy felsőháznak tekintélyében és egy királyi trónnak fényében nyerhet.

A míg tehát van reménye arra, hogy egy felsőházban és királyságban saját uralmának gyámolóit fogja bírni, addig mindig keresi e szövetségeseket; és a mennyiben az alkotmányozás művének főszerzője a parlamenti rendszerben működő alsóház leend: egész befolyását a felsőháznak, és a királyi jogoknak akkénti szervezésében fogja érvényesítTM, hogy ezek ellenesei, akarátának gátolói sohase lehessenek, hanem csak szövetségesei.

Feltűnő tény az alkotmányozási korszakokban csaknem minden állam történetében, hogy oly viszonyok között születlemlék az alkotmány, midőn a királyi hatalom, kezelőinek hibájából, hitele fogytáig hanyatlott. Ily helyzetben a királyi hatalom csak azon korlátok közé szorítva tartatott fen, melyeket neki szabni az alkotmányozási mozgalom intézői jónak láttak; és választási szabadság hiányában a királyság e helyzetben megnyugodni kénytelen volt.

Saját hazánk példája mutatta, hogy az 1848. évi alkotmányozási ténynek is voltak részletei, melyeket módosítani utólag szükség volt, hogy legalább a többi alkotmányos országok fejedelmeinek jogköre biztossittassék a magyar királynak.

Ez történt az 1867. évi VII. és VIII. t. ez. által.

A sors kedvezésének köszönjük, hogy a felsőháznak rendezése oly időszakba jutott, mely rendkívüli, váratlan, meglepő események lázától menten, megengedi, hogy az alkotmányozásnak ezen műve higgadt nyugalommal vétessék munkába, és mind a kitűzött cél, mind a választandó eszközök tekintetéből több oldalról! vizsgálat, és eszmecsere előzze meg az elhatározást.

Ha az alkotmányos állapot előnye azon államoknak, melyekben létez, akkor tagadhatatlan, hogy az annak birtokában létező államok messze előttünk vannak fejlődésükben és ezért sietnünk kell megközelíteni őket gyorsabb haladással.

Ha semmi oly tökélyel nem szülemlik, minőre az idő jártával fejlődni szokott: akkor az alkotmányos államok tapasztalatából mutatkozó javításokat azonnal át kell vennünk a célbavett alkotmányozási ténynél. Ez által siettet-hetjük államunk alkotmányos haladását.

A midőn fentebb állítottuk, hogy Európának képviselői rendszere nem elméleti, de gyakorlati utón — nem mint a kutatás eredményeként szülemdő elhatározás, hanem mint a helyzet változhatlan fényeinek leginkább megfelelő rendelkezési mód tűnt fel azon államokban, hol létesült: kijeleltük egyúttal azon nézponot, honnan kiindulásunkat és követendő irányunkat vennünk kell minden további alkotmányozási tényre, melyet kellő szabadsággal, és higgadsággal fogatosíthatunk.

Ha válságos időkben tennünk kell, mire a viszonyok szorítanak: ma tegyük azt, mit a helyzet tiszta felfogása enged.

Ámbár az alkotmányos államtan elmélete napunkig még három századot be nem töltött létele tartamával: mégis minden államban, hol létre jött, válságai voltak.

Véres harcok is támadtak belőle, sőt alkotmányok rövid tartam után teljesen is elenyésztek.

De a figyelő elme nem vár ily szomorú tényeket, hogy a bajnak kutatásához fogjon.

A fejlődés természetéből folyó következmény, hogy az államoknak, valamint az összes emberiségnek életében minden eszmének, minden törekvés iránylatnak megvan saját jogosultsága, és korszaka. Így az alkotmányozási törekvésnek is, — és ki ezen külön fejlődési folyam eredményének kifejlődése előtt annak lehető következményeit taglalgatja, mérlegeli, néha olyan szempontra juthat, melynek képviselője irányában a divat emberei nem a legjobb akaratnak véleményét ápolják. De napjainkban, midőn az események fejlődése igen gyors menetet vett, a feltétlen körültekintésből folyó lassúságnak érdeme is csökkent, és végül azon helyzetben vagyunk, hogy a legjobb tanácsnak is az időhöz van kötve értéke, a késő bánat sorsa csak gúny. A közjóra célzott nézet-nyilvánítás tehát számolhat legalább a jóakarat érdemének elismerésére, és e jogot igénybe venni az egyéni nézetnek, a gondolat szabadságának czimén minden honpolgárnak megengedve lehet.

E tekintet ösztönözhet bárkit is, gondolatával elébe vágni az események elemi, de rendesen lomha haladásának, és taglalni előzetesen is bizonyos állami tényeknek biztos, sőt elháríthatam történelmi folyományait, hogy ez úton a közjónak szolgáljon.

Ezen okból látszik jónak az alkotmányozási törekvések eddigi tüneményeit hatásuk összegében egybefoglalva tanulmányozni, mielőtt működésüknek részletezett fokozásához fognánk; tisztán látni azon erőnek hatalmát, természetét, irányát, és célját, melyet hazánk állami életében legfontosabb tényezőként megállapítani törekszünk.

Ha az emberiségnek mindenki által elfogadott legkö-

zelebbi feladata a haladás: úgy minden elfogadható alkotmánynak két dolgot feltétlenül biztosítani kell, a békét, és szabadságot.

Az emberiség feladataul két kérdés van kitűzve: mi czélja? — és miként éri el? — egész bölcseségünk feladata e két kérdésnek megfejtésében fekszik.

Mit ismerjen el az emberiség végczéljának? ezt ha ma valaki teljes szabatosággal is megmondhatná, az uralgó érdekekben oly határozott ellenzésre, a tökéletlen fejlődési fokozatuaknál oly lanyha pártolásra találna, hogy minden tisztelet, és elismerés daczára, mellyel századunk miveltsége iránt viseltetünk, nem vállalhatnánk jót állást, még csak az üldöztetéstől! mentességért sem, annál kevésbé elismeretért, bizonyítványai ezen állításunknak mindazon nagy emberek, és újítók, kik tanaik, állításaik, és felfedezéseik nagy hatása miatt áldozataivá válltak az uralgott nézetek, és rendszerek hatalmának.

Az emberiség végczéljának szabatos meghatározását tehát mellőzzük, mert vita tárgyává tétethetnék; de ha abban mindenki megegyezni kéntelen, hogy egy végczélunknak lenni kell, mely egy időben mégis létesülend, bármi távolban legyen az még ma tőlünk: akkor az is kézzel fogható igazság, hogy ezen végczélunknak akarmely messze jövőbeni elérésére egy feltétel van, mely egyúttal eszköze, és ez a fejlődés; csaknem egyre megy ki tehát, akár a valódi végczélunk meghatározását volnánk képesek adni, akár azon eszközt, feltételt, és utat jeleljük ki, a melyen és a mely által a végczél szükségképen eléretik.

Tartsuk fen tehát végczél helyett egyelőre mint közvetlen czélt a fejlődést.

A fejlődés fogalmában két jelentőség van; az egyik azon feltevés, hogy az idő, a melyben, és az állapot, a melyből fejlődés lehető — nem bir a képzelhető,

a lehetséges tökélyvel, — még tökéletlen. Tökéletesen túl már fejlődésnek helye nincs.

A második jelentőség az, hogy a fejlődés egy valódi, vagy képzelt jobb állapot utáni törekvésnek folytonos munkája. Tehát a fejlődés egy tökéletlennek beismert helyzetből! áthaladás tökéletesb helyzetbe.

Ha immár az emberiség végczéljának szempontjából eszköznek, vagy feltételnek tekintendő fejlődés, mint közvetlen ez él tüzetik ki, legközelebb azon kérdés merül fel, miként biztosítható ezen cél? mi feltétele, és eszköze a fejlődésnek?

Ha a fejlődés fogalmának egyik értelme az, hogy a létező helyzet tökéletlen; egy tökéletesnek eszméjét, utait, eszközeit felderíteni pedig mindenki hivatva van: ezzel már feltűnt a fejlődés első feltétele, mely nem más, mint a szabadság, mely mindenkinek biztosítandó, hogy úgy elméleti, mint gyakorlati utón tökéletesebb helyzetet és viszonyokat keresni, vizsgálni, Ítélni, kísérteni, létesíteni, alkalmazni — biztosított joga legyen.

Sok szép, igaz és jó létesült már az emberiség életében, és a mint lépten, nyomon tapasztaljuk, mily nagy szellemi segély áll a fejlődésnek gyámolására az ó kornak tudósai után reánk maradt nagybecsű művekben: úgy még nagyobb áldást árasztott volna az emberiségre némely t á r-sadalmi vagy állami intézvény, ha a régi kornak összes életével együtt annak romjaiba el nem temettetik.

Mi oka annak, hogy oly sok képlete az élet nyilatkozásának nyom és eredmény nélkül elvész? az államoknak belső és külső válságai. Ha már a külső csapások néha előreláthatlanul, tehát elháríthatlanul érték az államokat: azt mégis tapasztaltuk, hogy a legtöbb pusztulások belső láz, főr- 'rongás és felbomlás következményei voltak. Ily belső lázás állapotból fejlődő felbomlás előli, feloldja, felosztja, meg-

semmisíti a létező viszonyok összegét, és a jónak bizonyulhatott állapotokat a lehető hibásokkal együtt az élet téről lesöpri, eltünteti akként, hogy a következő életnek sokkal korábbi álláspontból kell újra kiindulni, mint az volt, melyet a lezajlott válság eltüntetett.

Népek és államok életében a lehető legnagyobb csapás a békének eltűnése, legyen az kül- vagy belzavar, forradalom, háború, vagy láz által, mert mindegyik a létező viszonyt rendesen előli, elveszti, megsemmisíti, a helyett, hogy átídomítná. E csapásnak távoltartása, ez elleni biztosítás a béke, mely második feltétele, eszköze a fejlődésnek.

Szabadság és béke tehát a két feltétel, mely nélkül fejlődés nincs, és ki az utóbbit akarja, annak a két elsőt eszközölni kell.

Feltűnt tehát az emberiség végcélját egyelőre helyettesítő fejlődés, mint általánosan elfogadható, legalább kétségbe nem vonható főcél, és annak feltételei, tehát egyelőre eszközei a szabadság és béke kívánalma, mint másod sorban, de még közelebb álló célok, és ezekben megtaláltuk próbakövé az alkotmányozási műveknek.

A mely alkotmány legjobban biztosítja a szabadságot és békét, az legbiztosabban eszközli a fejlődést, tehát legjobb; a mely azt feltétlenül biztosítja, az feltétlenül jó alkotmány.

Hogy tehát a külön alkotmányozási műveknek helyességét, vagy gyarlóságát biztossan mérlegelhessük, figyelemre kell vennünk egyes alkatrészeknek külön, és összes szervezetük együttes hatását.

Az alkotmányozási törekvésnek általánosságából fentebb kifejtettük következő alkatrészeit, u. m.

a képviseleti rendszert,

a parlamenti rendszert,
 az érdekek uralmát.
 a feltétlen kormányhatalmat,
 az egykamara rendszert,
 a királyság nélkülözhetőségét.

Lássuk immár mindegyik alkatrész alakulásait, és hatását a szabadság, és béke, mint a fejlődés feltételeinek szempontjából.

A képviseleti rendszernek megítélésére egy szempont nem elég, és a mint az az alkotmányozási műnek egyik legfontosabb talpköve: úgy legszükségesebb, bár egyúttal legnehezebb teljes hatásának minden irányban! kiderítése.

Fentebb említettük, hogy a képviseleti rendszer első sorban a nemesség rendi jogának gyakorlata ellen volt intézve, e szempontból felfogva helyes eszköz a kitűzött célra. De ha a nemesi rendnek befolyását a képviselet eszméje által megtörtük: azon kérdés támad, mit képvisel a képviselő? első ötlet válaszüi: a népet általában; de ezen állítás értelme már nem felel meg a valóságnak, mert

a) alig van alkotmányos állam, melyben az állampolgársági jog census által akként nem volna megszorítva hogy a választási jogból a népnek egy része ki nem volna zárva; a kizárított néposztály ugyan csak a legszegényebb osztály, de ez magában nem zárja ki a lehetőséget, hogy a kizárt osztály legyen a számosabb - vagy legalább számos — ezen esetben pedig, mely minden alkotmány mellett lehető, a képviselet nem a népé, hanem csak annak egyik vagyonosabb osztályáé, — tehát nem merő népképviselet.

b) Az alkotmányos elmélet szerint a képviselő nem választóit, hanem az összes állam érdekét képviseli; azaz nem csak szabad neki választói érdekeit figyelmén kívül hagyni, ha Ítélete szerint az állam közérdekében nem fék-

szik valósításuk, — de sőt figyelmen kívül hagynia kell; — ily viszonyban a választó kerületre nézve teljesen mind-egy. akár ő maga választotta légyen képviselőjét, akár más, vagy senki; és annyi tagadhatatlan, hogy ezen esetben egyre megy ki a választókra nézve, ha van képviselőjük, ha nincs — mi legalább is nem természetes helyzet.

c) Az előbbiből folyólag utasítást a választók képviselőjüknek nem adhatván, nem létez közöttük egyéb!) viszony, mint a megválasztás ténye, mely, miután semmi jogi következményt nem eredményez a választók javára, nagyában a képviselők testületé tekintetéből egyre mehet ki, ha a képviselők akár mily nagy, vagy akár mily kicsiny számú kerületek által választatnak.

Látjuk ezekből, hogy az alkotmányos képviselő rendszer fogalmában teljesen más, mint gyakorlatban. Fogalomszerűleg Népképviselőnek tartatik — voltaképpen államképviselőnek keltenék lennie.

De gyakran sem egyik, sem másik.

Az állam nem létező lény, csak fogalom.

Léteznek országok, az állam eszmény, melynek képe mindenkihez különböző lehet szellemi, és erkölcsi valójának különbsége szerint.

A midőn a képviselő az állam érdekének szempontjából képezi eszméit s nyilvánítja akaratát: akkor csak saját egyéni eszménye részeit törekszik valósítani, tehát az életet, a valóságot saját eszményéhez törekszik idomítani, nem saját akaratát az ország létező viszonyainak alárendelni.

A képviselői állás szempontja tehát a fogalom szerint Idealismus, eszményiség.

Ez nem zárja ki ugyan, hogy az eszményiség szempontján álló egyén ne lehessen egyszersmind a gyakorlat embere, sőt ellenkezőleg a legjobb gyakorlat csak az, melynek alapjából az elmélet sem hiányzik, mi csak egy olda-

la az eszményiségnek. De tagadhatatlan, miként a képviselöi rendszernek az eddigi alkotmányos elmélet szerinti valósítása a képviselöt teljesen felmenté az általa képviselt választók létező érdekének képviselési kötelemétől, és amidőn őt az összes állam közérének képviselésére hívta meg, a létező életviszonyokra való tekintet kötelemétől felmenté, — és neki megengedő, hogy a valósággal szemben teljesen eszményi álláspontot választhasson.

Teljes szabadsággal állíthatjuk tehát, miként az, a kit és az, a mit a képviselő képvisel, önmaga és saját nézetei.

Tagadhatatlan ugyan, hogy mindenki saját egyéniségének, és nézeteinek egész súlyát az országnak leghelyesebben felfogott érdekében is érvényesítheti, de tény marad az is, hogy még akkor is csak saját magát és egyéni nézetét érvényesíti — és ha figyelembe vesszük, miként az ország érdekében felmerülő minden kérdés felett nem csak eltérő, de ellentétes véleményeknek szabadsága sérthetetlen szabály: elháríthatlanul azon meggyőződés ébred bennünk, hogy a képviselő álláspontjának alapja soha sem lehet a közérdek, — mert ekkor két eltérő, és ellentétes véleménynek képviselői közül egyik mindig a közérének ellenese lenne — hanem álláspontja saját egyéni nézete, a közérdek pedig lehet célja, melyet szerencsével vagy a nélkül kezelni, jó vagy balsors adománya. De azt is be kell immár vallanunk, hogy a képviselöi rendszernek a gyakorlatban! alkotmányok szerinti alkalmazása szerint az úgynevezett képviselő csak névleg az, de valóban nem az, hanem törvényhozó, korlátlan elméleti szabadsággal. Könnyű belátni, hogy e korlátlan elméleti szabadság nem elnézésből jutott az alkotmányozás képviselöi rendszerébe; — mert ha visszagondolunk azon időkre, melyekben az alkotmányozás első alkalommal nyert létesü-

lést, nem látszhatott tanácsosnak az akkori nép szellemének emelkedési fokához kötni a képviselőnek szabadságát; az ország érdekében magasabb szempontot elfoglalnia, mint a népé lehetett, nem csak helyes, hanem szükséges is volt; de tények értéke változhat idővel; tény soha sem bir elvnek, szabálynak erejével; és ha a képviselő vélemény szabadságának az idők viszonyaiból fejlődött tényét elvül tartjuk fen, az őszinteség köteleménél fogva be kell ismernünk, hogy az, kit az alkotmányozási korszak szürke hajnalában képviselőnek tartottak: napjaink világánál figyelmesen meg szemlélve, választott törvényhozó,— de nem képviselő.

Egy másik szempont, a képviseleti rendszernek, mint létesítési módozatnak helyességét teljesen igazolja; napjaink óriási országainak törvényhozása a polgárok személyes részvételének lehetetlenségét kézzel foghatóvá teszi, ez pedig a választott küldöttek általi képviseletés elmelőlözhetlenségét.

Miként fog ezen utóbbi kényszerű ténynek minden lehető hátránya elháríthatni? mily módosulások fognak bekövetkezni a képviseleti rendszer szervezésének részleteiben? annak kutatása e sorok célján és feladatán kívül fekszik; a felsorolt, tüneményekre való megemlékezésnek célja nem volt kicsinylése egy politikai intézvény szerkezetének általában, csak azon őszinteség nyilatkozata, mellyel az eddig létező legmagasabb emberi alkotás, az állam fogalma tisztelétének tartozunk.

A parlamenti rendszer fentebbi meghatározásunk szerint a párturalom rendszere.

A meddig az államtan úgy alapelveiben, mint részleteiben feltétlenül érvényes, és általában elfogadott hitágazatokból nem álland, mihez még sok század tapasztalata leend szükséges: addig a vélemény szabadság elvét a

törvényhozás működésében fentartani feltétlen szükség; a meddig pedig a véleménynek szabadsága fenn áll: egy törvényhozási működés irányát intézni lehetetlen volna, ha a feltétlen véleményszabadság fegyelem által legalább annyira nem korlátoztatok, hogy a lényegesebb főkérdésekben egy legyen a nézet a kitűzött cél felett akként, mint elérésének útja, és eszköze felett. így tűnik fel az állandó párt alakul ás elháríthatlan szüksége, a pártalakulásból pedig a párt nézeteinek hitszerűsége, — és e ponton csap át a rendszer ellenkezőjébe; a törvényhozás szellemének élete a véleményszabadság — a párt szellemének jellege a korlátoztatás; a törvényhozás szelleme, és akarata egészben véve teljesen szabad, és korlátlan; — és a párt, mely annak nevében saját határozatait teszi az ország törvényévé, sem véleményben, sem akaratban nem bírhatja ugyanazon szabadságot.

Mi bírja immár az egyes törvényhozót arra, hogy a törvényhozói általános, korlátlan szempontot a pártállásnak szűkebbre határozott szempontjával felcserélje, hogy teljes szabadságáról lemondjon, és kisebb mértékével beérje? kétségen kívül csak azon elveknek, és nézeteknek igazsága, és helyessége, melyeknek alapján a párt alakúit; ámde minden igaz, és helyes elv, és nézet, melyet egy ország gyakorlatilag alkalmaz, próbakövet gyakorlatilag a hasznosságban találja; tehát a párt saját nézetét mindég a hasznossággal kéntelen igazolni, — és itt átcsap a törvényhozónak szellemi élete az anyagiségba, az igazság érdekké válik.

Napjainkban, midőn mindinkább tiszteletbe jő az önzésre alapított egyéni életfelfogás, midőn minden tettnek anyagi indok egyedül helyes alapul, minden érdemnek, anyagi haszon egyedül helyes jutalmul tartatik: oly párt, mely nézeteinek valóstítására egy országnak anyagi kincseivel és hitelével,

tehát jelenével és jövőjével rendelkezik, mely egyszer megállapított eszméje szerint feltétlen hatalommal kormányoztatja az országot önkebeléből kiszemelt saját tagjai által, elháríthatlanul tapasztalandja, miként bármily irányban haladjon működése, tevékenysége nem a közjó tekintetéből elfogadott elvekhez követhető ragaszkodásnak — mint inkább a hatalom, és azzal járó előnyök folytonos birtoklása óhajításának fog tulajdonítani; — és mivel az alkotmányos elmélet a parii amenti rendszerben ellenzékét nemcsak tűr, de kíván: ennek erélyes működése elháríthatlanul azt eredményezendi, hogy az uralgó párt szándékának hazafiul szüziessége erős gyanúba fog ejtetni.

A gyanú oly dolog, mely nem ugyan az erkölcsi életet, de mindenesetre az erkölcsi erőt megrontja, és kit az nyom, annak szava, hangja, ereje, varázsa megtört; az bir engedelmességre kényszeríteni, de lelkesíteni nem; az talál szolgát, segédet czélja kivitelére, de hőst és rajongót ügyének nyerni, teremteni képtelen; szellemét az eszmény iség varázsa elhagyta, és ezzel elszáll tőle a vonzalónf, a részvét, a pártolás, és habár anyagi éltét tengeti, szellemileg meghalt.

Ez sorsa, ez végzetes szerencsétlensége minden parlamenti kormánynak. Bizalmatlanságba esnek, gyanúban elvesznek, és a meddig léteznek, a gyanúsítástól menekülni, és lelkesíteni képtelenek.

Az érdekek uralma leghathatós eszköz egyes ezélok kivitelére, és innen, van, hogy az alkotmányos kormányok nincsenek szükében az eredmények egyes vállalkozásoknál, — de midőn egy egész ország életében szabályúl állítatik fel: feltétlen érvényre jutása azon országnak feltétlen bukása.

Ha az alkotmányozási törekvés a királlyági hatalomnak visszaélései miatt eredeti, és közvetlen hatása az volt, hogy

a királyság érdeke helyébe a közérdeket tűzte ki czélul az Ország feladatának — ez éppen oly természetes, mint helyes eljárás volt és lenne mindég, ha a czél az marad. Azonban a parlamenti rendszer természetéből folyik, hogy abban a közügyeket egy uralgó párt kezeli, és e helyzetből fejlődik ki azon eshetőség, hogy azon czél, melyet az uralgó párt közczélul tüntet fel, csak egy osztálynak czélja, melynek szolgálatára az egész ország ereje felhasználatik.

Ily viszonyok között azon osztály, melynek érdekei háttérbe szorulnak, heves ellenzést kezd, és tart fen, s ha többségre vergődik, saját uralma alatt hasonlóval viszonozza a kölcsönt, — és ezen ellenkezéséből az uralgó, és mellőzött érdekeknek béke még akkor sem várható, ha az osztályok erőarányában változás nem is történik.

De ha akár az osztályokban oly tetemes arány különbség létezik, hogy a kisebbségnek nem lehet reménye uralomra vergődni, akár új osztály tűnik fel: a béke erőszakos megzavartatásának veszedelme legközelebb van. Minden forradalom azon perczben tört ki, midőn az uralgó párt leghatalmasabbnak érezte magát; hiszen különben nem lett volna bátorsága hatalmával visszaélni. — Minden forradalmat parányi kisebbség kezdett, hiszen havalahára többségre jutni reménye lett volna, nem nyúlt volna a forradalomnak soha sem biztos, és mindég veszélyes és fájdalmas eszközhöz.

Forradalomban sohasem a nagyobb szám, hanem mindég a nagyobb elszánt merészség győz, ez pedig csak ott szokott megszülemleni, hol a remény eltűnt.

De eltekintve azon hatástól, melyet az érdek uralma az Ország osztályaira gyakorol, az egésznek életére sem feltétlenül fogadható el czélul.

Az érdeknek élő államok egymás irányában oly ellentétben vannak, mint egyes Országok osztályai lehetnek. Érdekből pusztított el Carthago, Corinthus, érdekből

pusztított el Amerika spanyol gyarmatainak boldogsága, érdekből veszté el Anglia éjszakamerikai gyarmatait, érdekből rontá I. Napóleon Angolországot, érdekből rontatott meg ő maga és országa, és egész napjaink történelméig folytathatnék azon szerencsétlenségek sorát, melyek egyes Országokat érdekhajhászat által érték.

Az érdeknek is megvan jogosultsága, fontos szereplése az államok életében, de abban hasonlít a fűzhez, hogy korlát nélkül pusztít, és enyész. Korlátainak elmélete azonban az alkotmányozás elméleteinek határán kívül esik, — e helyütt a fentebbi fejtegetés eredményeként mutatkozó következtést abba vonjuk össze, hogy az alkotmányos államok cselekvési alapjául vett érdek, és annak kifejlő uralma az ország népségének osztályai között örökös és jogosult harcot okoz.

A feltétlen kormányhatalom az állami életben soha valódi özéiként nem, hanem csak eszközként tekintetvén, csekélyebb fontossággal bír az alkotmányozásnak eddig felsorolt részleteinél, de mégis eléggel arra, hogy szemügyro vétessék különösen hazánkban, és napjainkban, hol azon feladat áll előtte, hogy Európa többi alkotmányos államainak divatától eltérő modorban szervezkedjék.

Alkotmányos modorban a kormányzat feltétlen jog a kormány kezében, mely minden rendeletének, és a törvényhozás intézkedésének végrehajtásáért felelős, — azonban épen hazánkban létez azon különleges helyzet, hogy az egykori megyék iránti kegyelet, azon kérdést intézi a törvényhozáshoz, miként lehesen a kormány végrehajtó hatalmát a parlamenten kívül még a megyének is felelőssé tenni — a nélkül, hogy működésének gyorsasága és pontossága hiányt szenvedne? — a megoldásnak csak egy módja látszik lehetségesnek és valószínűnek, mely szerint a felelőség a parlament irányában valódiként fentartatik, — a me-

gye iránt alakivá tétetik; biztos oly kevéssé lehet a remény e megoldási módnál, mint a gyakorlati bizonyítás azoknál, kik a feladatot fentartják; de ha vannak elég fontos okok a megyék emléke iránti kegyeletet táplálni, és annak alapján ezen követelést fentartani. a decorum megóvására alig maradand más mód.

Őszinte módozat egy lehetne szerényebb követelés mellett, hogy a kormány rendeletéi, és azok mikénti fogantatásai a megyének tudomására juttatandók volnának, hogy azok iránt, a mennyiben nehezményezései lennének, a létező orvoslási módozatok közül tetzésük szerint választhasson.

Eltekintve ezen vonatkozásától a megyére, a feltétlen kormányzati szerkezet természeténél fogva soha rokonszenvet nem ébreszt, de elenszenvet sem táplál, sőt szives türetésben részesül, ha kezelői kellő felügyelet alatt állanak és visszaélések eseteiben a népség — ha nem is feltűnő — de látszó pártolásban részesül.

Az egykamara rendszer reservatum mentale.

Az alkotmányosság két kamara rendszer szerint beszél,— de egykamara rendszer szerint gondolkodik. Az alkotmányozás fogalma általában igen is megtűri a két kamara rendszert, — példa erre az éjszakamerikai egyesült államok szervezete, hol a két kamara rendszer nem csak minden kétség feletti helyességnek, de természetesnek, és szükségesnek tartatik elméletileg is. Az európai parlamenti rendszer, mint már fentebb említve volt, oly felső házat, melynek szabad, és lehető legyen a képviselő ház akaratának létesülését feltétlenül meggátolni, — feltétlenül tagadni kéntelen természeténél fogva, melynek fogalma a népakarat uralma, mely, ha már magán a királyságon erőt vett, nem hátrálhat azok előtt, kiken azelőtt a király erőt vett.

A parlamenti rendszer tehát, mint párturalom ezen egy pontra nézve ellentétben áll az alkotmányozás fogal-

mával, melybe mégis mint egészbe, annak részeként illesztett az európai alkotmányok nagyobb száma szerint.

Az amerikai alkotmányozás más irányt tartott, a parlament! rendszert nem fogadta el, kormánya nem az uralgó pártnak kebeléből ered annak szellemeként — hanem az államelnök által választatik és annak felelős.

Itt a két kamararendszer természetes, szükséges kiegészítése egymásnak, közös hivatásuk lévén kezét fogva védeni az alkotmányt az államelnök személyes kormányzásának lehető túlkapásai ellen. Ott az államelnök közel azon hatáskörrel bír, csak hogy megszorított tartamra, melylyel bírtak az európai királyok az alkotmányozás korszaka előtt, ott tehát még létez egy fejedelem! erővel ellátott tényezője az alkotmánynak, kinek hatalmát csak az alsó és felső háznak egybeforrt törekvése képes mérsékelni; Európában a fejedelmi hatalomtól annyira félt az alkotmányos államtan iskolája, hogy csak akkor mert vele egy fedél alatt meglenni, midőn tehetetlenségéről meggyőződött: de miután ezt elérte és nincs fejedelmi hatalom, melytől tartva, szövetségesre szüksége lenne a képviselőházban létező parlament! rendszernek: reá nézve egy felsőház létezése lényegileg mindég közönyös maradand.

Ezen sajátságos tünemény felfejtése fontos eredményre vezet, és felértése hatalmas befolyást gyakorolhat Ítéletünkre.

Ha összehasonlítjuk azon nagy számát az évezredeknek, melyek alatt a királyság, a fejedelmi hatalom volt az államoknak uralgó életrendszere, azon két századdal, mióta a nép felség czége alatt az alkotmányozási törekvés megindult — nem is várhatjuk, hogy fejlődöttsége már haladott, vagy sokkal több lehessen annál, mit a zsenge kor nyújthat. Mégis két alakját találhatjuk fel, melynek mindegyikén a születés helyének, és legének változó befolyása észlelhető.

Európában a királyi hatalom túlkapása ellen ébredt az alkotmányozási vágy, a nép joga, érdeke biztosítást keresett a fejedelmi erőszak ellen, és abban gondolta, megtalálhatónak, hogy a belkormányzat jogát tőle teljesen elvegye és feltétlenül önmaga gyakorolja; ez a parlamenti rendszer fogalma; — az amerikai angol gyarmatokon nem az angol király uralkodott. — sőt ez néha valódi attyuk volt, — hanem az angol állam; ez zsákmányolta ki őket önérekből; midőn tehát elnyomójuk ellen harcban álltak, állam állam ellen vívott, és midőn szabadságukat kivívták, nem egyedül belső, hanem egyúttal külső szabadságuk biztosítását is alkotmányozási feladatuk tervébe vették, és a rendszer, mely ezen kettős hatású biztosítást eszközözi, a szövetségi rendszer, ifjabb testvére a parlamenti rendszernek, második képlete a népfenségi eszmék alkotmányozási törekvésének.

A különbséget természetükben az teszi, hogy a míg a parlamenti rendszerben az állami egyéniségnek egyik ereje a másikat meghaladta, p. o. a törvényhozó hatalom a végrehajtót — addig a szövetségi rendszerben az állami egyéniség egy, es osztatlan szabadságát, összes erejének egybehangzó működését feltétlenül, tehát kün és ben biztosítani törekedett; amott az egésznek része — itt az egész cselekedett, — és ez a fontos eredmény a különbség felértéséből.

A parlamenti rendszer az államélet egyik szervi részének a t ö r v é n y h o z á s n a k, mint törvényhozó testületnek, a törvényhozó hatalomnak biztosítása, uralma, élete, szabadsága, cselekvése, szóval biztosított léte tekintet nélkül az egészre.

A szövetségi rendszer az államélet egyéniségének biztosítása, szabadsága, életrendszere, tekintettel az egyéniség alkotó részeire is.

És azon okból, mert a parlamenti rendszer az állami létszerv egy részének uralnia az egész állam életén: álláspontja az önzés a felsőház irányában, — és ennek érzetéből, vagy sejtelmében mind azon állami elemek, és erők melyek a parlamenti rendszerben az uralgó párt kebelébe nem olvadnak, vagy fel nem vétethetnek: irányában szinte az önzésnek, a tartózkodásnak, idegenkedésnek, és a körülmények szerint ellenzésnek is álláspontján leendőnek.

A királyság nélkülözhetősége a közhely, melyből merítettnek azon vigasztalásnak változatai, melyekkel a parlamenti rendszer az alkotmányos királyokat folytonos emlékeztetésként azon meggyőződésben igyekszik tartani, hogy a királyság feladata nem kormányzás, hanem csak uralkodás. Uralkodásért még lemondhatna a király a kormányzásról, ha uralkodás rendezés, kormányzat pedig kivitel volna. De voltaképen a kormányzatban van az uralom is — és azon uralom, mely az alkotmányos királynak engedtetik, kevéssel több a névlegesnél.

Ezen viszonyból eredhet a visszhatás a királyság részéről a parlamenti rendszer ellen, mely Fülöp Lajos alatt a trónt a parlamenti rendszerrel együtt eltemette. Nemes szívű és eszélyes király, ha érzi is, hogy az, mit az alkotmányosság elmélete Ígér, az uralkodás, szűk körre van szorítva számára, figyelembe véve egy gondolható válsággal járó szenvedések özönét, mely népére szállana, belenyugszik helyzetébe, és Fülöp Lajos balsorsának emléke folytonos figyelmeztetés marad visszható szándok, és vágyak ébredése ellen.

De azon tény mégis a gondolkodó lélekben örökös elégtelenség érzetét fészkeltehetné a tette vágyó alkotmányos királynál oly rendszer ellen, melyben iránta szeretet nincs, mint volt egykor a népben.

És ezen érzetből folyik a másik, nem kevésbé aggályos tény, hogy a parlamenti rendszer és a királyság közt a jelenkori európai alkotmányosság elmélete szerint képzelt viszony őszinte egyesültség viszonya alig lehet.

Az eddigi eredmények összeállítása szerint tehát a képviseleti rendszer nem a nép akarata képviselésének rendszere, és a képviselő csak választott, de választótól jog és gyakorlat szerint független érvényesítője saját akaratának, korlátlan szabadsággal bíró választott törvényhozó.

A parlamenti rendszer uralgó pártja örökös, és elismert jogosultsága gyanúsítás miatt lelkesedett pártolásban nem részesülhet, és bizalmatlanságban törik meg minden képviselőjének ereje.

Az érdekek uralma az ország népének osztályai között örökös és jogosult harcot tart fen.

A feltétlen kormányzati rendszer soha rokonszenvet nem ébreszthet.

Az egykamara rendszer alkalmazásával ellenesévé teszi a kebelén kívül maradó legfontosabb tényezőket.

A királysággal egyesültség viszonyában soha sem lehet.

Az alkotmányozási törekvésnek általánosságából kiemelt ezen részletek, fentebbi hatásuknak létezése mellett, miként biztosítják az állam célját? ez a legközelebb megfejtendő kérdés.

Az állam közvetlen céljául a fejlődést, és annak feltételeiként a békét és szabadságot, tehát tüzetesen e két utóbbit jeleltük ki.

A békét bírja-e egy törvényhozás biztosítani, mely voltaképpen nem köteles a teljes népség akaratát követni, hanem attól elvállva, saját akaratát szokta érvényesítői? — egy

olyan uralgó párt, melynek minden tettehez alakilag jogoséit gyanúsítás mételye tapad? — olyan érdekek uralma, melyek irányában ellenkező érdek jogoséit, folytonos harcban van? — oly kormányzati rendszer, mely rokonszenvet ébreszteni képtelen? — mely természeténél fogva hatalmas tényezőket elleneséivé tenni kényszerít? — mely a királysággal őszinte egyesülésben nem lehet? —

A szabadságot képes-e biztosítani azon törvényhozás, mely saját akaratát a nép érdeke ellen érvényesítheti? azon párt, mely a vélemény szabadságot saját kebelében is korlátolni kéntelen: — olyan uralgó érdek, mely soha sem ismértetik el annak általánosan? — olyan kormányzat, mely feltétlen engedelmességet követel? — olyan akarat, mely más akaratot nem tűr? — olyan kormány, mely uralodik? —

Lehetnek idők, és helyzetek, melyekben mindazon összeegyezzetlen ellentétek daczára, melyekben a parlamenti alkotmány a szabadság, és béke feltételeivel lenni látszik, mégis békét, és szabadságot eredményezhet, hiszen a lehetőség határai elég tágak, és alig van helyzet, melyből jó akarat, sok értelem, buzgóság, és kitartás valami jót ne teremthessen, — de nem csak a jó, hanem a bal eshetőségeket is figyelembe kell venni, a midőn országok részére alkotmányok állapítatnak meg; és mert egy felbomlása a békének, és koczkáztatása a szabadságnak nemzedékek boldogságát dülhatja fel: alkotmányoknál ezen eshetőségnek feltétlen lehetlenítése a feladat, mely után törekedni kell.

Az tagadhatlan tény, hogy a 17. században történt első alkotmányozás idejétől fogva napunkig, tehát két század alatt az ó és új világban összevéve hasonlíthatlanul több forradalom volt, mint Nagy Károly korától az alkotmányozás kezdetéig tehát, kilencz század alatt.

Hogy ennek okát némileg felderíteni igyekezzünk, szives munkára érdemes feladat.

A béke és szabadság biztosítása lévén az alkotmányozás czéljául kijelelve, legközelebb azon kérdéssel szükséges foglalkozni, ki és mi ellen biztosítsa amazokat? honnan jöhet a béke, és szabadság veszélyezése?

Csupán alkotmányozási szempontból vévén kiindulásunkat, önként érthetőleg, a külhatások ezen vizsgálat körén kívül hagyatnak, a külviszonyok a külpolitika tárgyai, alkotmányozás csak az állam beléletére vonatkozik.

Az állam beléletének két mozdító ereje van, az anyagiság, és szellemiség, az érdek és szabadság vágya; és e két erőnek egymással! harcza az állam belső életfolyama.

Ez az európai államoknak mai élete. Nem volt ekként mindig, nem is lesz így mindig; de hogy ezen állítást igazoljuk, értelmét tüzetesen ki kell fejtenünk.

Az ó korbeli államokban hiában keressük az emberiség eszméjének jogosultságát, létezését, vagy nyilatkozását; még a legemelkedettebb bölcsek is csak polgárként ismerték el az embert; ki polgára nem volt az államnak, az jogtalan volt, és közjogi tekintetben a tárgyak osztályába soroztaivá. Ez azon állapot, melyben az állam közvetlen életet élt. Az ős-természeti állapot keserveit ismerő nemzedék minden áldozatra kész volt, hogy a helyzet vadságából kibontakozzék, innen azon kész, sőt előzékeny elismerés magyarázata, melyben a görög korbeli egyes államalkotók és törvényhozók részesültek.

Az ezen korban alkotott államokban az anyagiság a szellemiségtől, az érdek a szabadságtól nem csak hogy elválasztva, de megkülönböztetve sem volt. Az állam rendezte az anyagi, és szellemi élet irányát együtt és egyben; innen a görög királyok, zsarnokok, vagy államfőnököknek személyében! egyesülése az állam alkotmánya, vallása, és

törvénye feletti őrködés jogának; főhadvezér, főpap és főbíró volt egy személyben. Az állam, és annak polgárosodása volt eszménye a kornak, mi azon kívül állott barbárságnak tekintetett.

A kereszténység új életelemet ébresztett fel az emberiségben, és az eszmény iséget elvonta az államtól.

Élt még sok századig az ódon kornak állama a kereszténység megerősödése után is, de már meg voltak számolva napjai; azon állam, melynek eszméje szerint az államhatalom az összes emberiségi érdekek felett feltétlen, és osztatlan jogosultsággal lett volna hivatva intézkedni, nem lehetne többé eszménye azon emberiségnek, melyben a testvéri szeretet lángja lobbant fel, az emberiség fejlődési haladásának új fokát jelezve.

A kereszténység kivette az ódon állam kezéből, és hatalomköréből egyelőre a szívet, az érzést, a hajlamot, és azt felszabadítá az államhatalom irányában. A keresztény hitnek magva abban fekszik, hogy azon állami életnek köréből, mely maga irányában az egyénnek, az embernek jogosultságot nem adott, hanem csak a polgárnak — elvonta az embert, és felhasználta azon rajongó lelkesedést, mely a rabszolgaság alapjára épített államokban a testvériség érzetére, a szívnek, a szeretetnek természetes, tehát elolthatatlan, és fellobbanásában ellenállhatlan erejére támaszkodott, egy új emberiségi képlet alkotására, és ezen alkotás az egyház volt. E perctől fogva áll, és él az egyház, mint egyenjogú versenytársa az államnak, és álland mind addig, míg az állam a szívnek, a szeretetnek életét, jogosultságát, és kielégítését saját életkörébe fel nem veszi, és ez által az egyházat nem helyettesíti, pótolja.

Feltűnő tény, hogy napjainkban divattá vált az egyháznak teljes elkülönítését követelni az államtól, szabad egyház a szabad államban hangzatos jelszó, mely azonban

csak egy átmeneti fejlődési korszakot képezhet, de követelői nem igazolták jogosultságát.

Ha az egyház, helyesebben a vallási élet, és tüzetesebben a szeretet ereje, mely a vallási életnek lelke, az államtól megszabadul — akkor elhagyja az államot — átvonul az egyénbe, kinek életkörében keletkezett. Itt felbomlik felekezetekre, ágozatokra, egyházakra, melyek tanai, szertartásaik különfélesége által külön, egymástól eltérő, egymással ellenkező fejlődést vehetnek, és éppen azért, mert elkülönített alapon állanak, létezésük ezen elemi feltevéle által egymásnak mindig ellene államinak, és elválasztó hatást gyakorlandnak, a helyett, hogy az emberiséget egyesítnék. Ez volt sorsa eddig is az egyháznak, és ez leendő felbomlásának közvetlen, szembeötlő alkalmi oka; mert vagy ellenséges állást vesz egy felekezetnek túlbuzgó híve a másik ellen, — vagy közönyössé válland saját hitágazatai tekintetében.

A szívtelen hideg észnek támadásai az első csoportot kérlelhetlen üldözésbe veszik, és túlhajtásának nevésséggé tétele által előlik, a másikat saját táborukba csalják. Középcsoport felekezetben nem létezik.

Merőben ellenkező irányt kell venni a vallási élet fejlődésének. Az egyén életkörében, a boldogtalan szívben ébredve, jogosultságát érvényesítenie kell a társadalomban, és ez által az államban, — ekként volna élete fejlődés, haladás.

Ösztönszerűleg meg is történt, mert a középkorban az egyén után áthatotta a társadalmat — minden egyesülési képleteiben, a czéhektől kezdve a hadseregig, és a törvényhozó testületekig — áthatotta az államot a fejedelemig, ki királyi hatalmát a szeretet kútfejétől, az istenségtől származtatá, és koronáját megszentelte.

De három század óta a vallás ellen az ész heves támadásokat vív, és napjainkban is folytatja. Támadása sebjét leginkább a római egyház látszik érezni, pedig szükség, hogy a harcnak értelmét, és célját, hatását és lehető eredményét a hideg észnek emberei szinte tisztán lássák, és méltányolják.

A vallást, a mennyiben az a szívből fakadó emberi érzelemnek, Isten, mint teremtő, és ember mint felebarát és testvér iránti szeretetnek nyilatkozata — az ész, ha emberi, meg nem tagadhatja, el nem nyomhatja soha; szeretet nélkül ember nem lehet, és e szeretet legmagasabb tárgya az Istenség, mint teremtő, legközvetlenebb a ember, mint felebarát. — A vallási életben tehát az ész csak a vallásnak külsőségei ellen vívhat győzelem reményével harcot, a felekezeti különlegességei, sajátosságai ellen, de csak is egy feltétel alatt, ha a vallási élet alapbiztosítékát, törvényes létezését magasabb hatalom paizsa alá helyezi, mint az egyéni, vagy társadalmi élet körében lehetséges — hol mindég egyenjogú ellenes támadhatja meg; — e magasabb hatalom az állam; ezt kellett volna áthatni a vallás erejének, a szeretetnek, ennek paizsa alatt árasztva áldását a társadalomra, és egyénre.

Mellőzve ezen eredmény okait, e helyütt vessünk egy pillanatot a következményekre.

Az államnak életköréből kiszorított vallási érzelem a társadalomban az érdekekkel találkozik, az egyénben az önérdekekkel. Érdek, és önérdek, társadalmi, osztályú, és egyéni, önzés az anyagiságnak, az ember állati részének mulékony életképletei — és a meddig történeti, tüneményszerű, időbeli, és nem fogalomszerű, feltétlen, örökös jogosultságú szervezetébe vendégként küldetik, talán helyesebben száműzetik a vallás: alakilag megszentési e mulékony társadalmi képleteket — a mint megszentésíté a királyi, és a

hűbéri jogot — de elveszti fogalomszerű feltétlen erejét. A társadalom nem alkalmazkodik, sem az egyén a valláshoz, — hanem alkotja saját érdeke szerint a vallást.

Azon korlátolt felfogása a vallásnak, mely azt az állami élet köréből a társadalom, és egyén életkörébe szorítá, elhomályosítá fogalmát, meghamisítá hatását; és valamint akkor hibázott, midőn a alattvalót a zsarnok iránti engedelmességre tanítá — úgy hibázott akkor is, midőn a vallásosság dicsfényét a társadalom, és egyén önző irányára pazarlá; — uzsorából élő társadalmi egyletek védszenteik zászlójának vallási szent jele alatt kérik az ég áldását vállalataikra — rabló egyének szent fogadásokkal hívják segélyét vállalataikra, — erre jutott az állam által a társadalom, és egyén érdek-életébe száműzött vallás

És ezen, a vallásnak szentesítésével ellátott érdekek önzése az egyik mozgató erő, melyből az állam élete szövődik — az anyagiság.

A másik erő a szellemiség. Az ódonkor, görög, és romai, nem ismérte a szeretet vallását, neki a vallás állami szertartások rendszere volt; — de ismert egy más dolgot, mit az új kor elfeledett, és ez az erény — virtus, — e szót találjuk Platótól Ciceróig, a bölcsészet minden iskolájában, a fejlődés minden korszakában mint tartalmát a szellemi életnek, mint legmagasztosabb czélt, melyre az egyén törekedni tartozik. Szabatosan négy sarkalatos eszmét fektettek belé, — és ezek igazság, okosság, mérséklés és kitartás. Úgy hitték, hogy ezeknek birtokában, az egyén emberi rendeltetésének célját teljesen betölti, és azzal saját lehető boldogságát is eszközli.

Az állami, és társas életnek tökéletlenségéből következett, hogy az állam polgárainak nagy része boldogságát el nem érte, vagy boldogtalanságnak martalékul esett, és ezeknek azon része, mely szellemi erőknek birtokában volt,

az erényben kereste pótlékát a veszített földi boldogságnak. A bölcsészet iskolái az ő korban hasonló hivatást teljesítőnek az értelmi élet körében, mint azóta a keresztény válás a kedély, a szívetet körében. Hatalmas nyilatkozata volt ez az ó kor szellemi erejének, mely varázsának ellenállhatlanságát ma is érezteti az ó kornak szellemi tereméteit ismerő tudóssal, az úgynevezett Classicitás tisztelőjével.

Sajátságos jellemvonása az erény iskolájából reánk maradt szellemi hatásnak, hogy az embernek szívetől elfog minden hatást az ész, ez vigasztal az erény szavával az élet nyomorában, mintegy paizsává lett a szívnek, felfogja a sors csapásait, felbontja hatását, a szívhez csak mint merő tényeknek emlékét bocsátja.

A szívnek érzékenységét a lehető legkisebb mérvre lenyomni, az ész működésének feladatául tüzeték ki, mely ezen okbúi csak egy czélt tartott főleg szem előtt, a lelki nyugalmat — a keresztény felfogás szerint a szív szenvedéseinek elhárítását — az észnek vigasztalásai, érvelései által biztosítani.

E szempontból az egyénnek nyugalma lett a főczél, mely mellett az állami, magában véve sokkal magasabb rendű életnek is megtagadta az ész azon jogosultságot, hogy másként, mint merő tény, hathasson az egyén lelki életére, -- és ezen végtelenül fontos körülményben fekszik megfejtése azon tüneménynek, hogy az ó kor classicus műveiből szívott szellemi erő, a virtus, az erény a külvilág irányában tagadó állást foglal, hogy az egyén nyugalma védje, elutasít tőle minden külbenyomást, s jelentőségét felismerni sem akarja.

Ezen szempont, mely az egyén, az ember vágyait teljesen figyelmen kívül hagyó ódon államok irányában az embernek szívet szinte elidegeníté, tenné meg mindazon szellemi munkásság eredményét, mely az államhatalom, mint

az összes emberiségi nyomor okozója ellen a merő tagadás fegyverét fordította, és fordítja máig, s mivel még nem sikerült neki sajtóságos anyagi alakot öltetni magára a fenálló államhatalom ellen: főleg, sőt csaknem egyedül szellemi törekvés, és működésként létez, tagadva a tények jogosultságát, gúnyolva, kaczagva, átkozva, rémítve, fenyegetve emlékeztetvén mindennek múlandóságára. E szellem a valóságnak ellenében, mely tényleges jelenségeiben mindenütt korlátoló — a szabadság szellemeként szerepel.

Az állam mint valóság, mint küzdtere, és tábora az életben működő emberi erőknek, első sorban eme, reánk nézve a történetből háromlott, tehát egyelőre csak tényleges két erő működésének tárgya.

Az anyagiság, mint az egyéni és társadalmi érdekek összegének rendszere, az államtól fentartást, biztosságot, pártolást, fejlesztést követel — a szellemiség minden pártolásban, melyben az állam az anyagiságot részesíti, pártosságot, részrehajlást, igazságsértést lát. Nem volt még államszervezet anyagi megtestesüléssel, mely ellen a szellem kifogást, ellenzést, harczot, ostromot ne intézett volna, és a legtöbb állam beléletéből fejlett meghasonlás következtében bomlott fel.

Ezen tapasztalás iugerli a világesemények figyelmes szemlélőjét, ezen örökös harcznak legmélyebb okát kutatni, és önként erőszakolja fel a kérdést, ha valljon ez mindig ekként leend? ha valljon az emberiség oly végzet átka alatt létez-e, mely annak életét folytonos elkeseredett harczokból szövi? ha valljon nem magunk vagyunk-e okai e bajnak, belátásunk homálya, avagy jó akarat hiánya okozván sorsunk keserveit?

Oly kérdések ezek, melyeknek fontosságát nem csökkentti a körülmény, hogy mióta az emberi szellem tevékenységre ébredt, százak által száz alkalommal feltétettek,

és hogy az eddigi megfejtési kísérletek nem teljesen sikerültek, nem szüntető, sőt növelő csak a törekvés jogosultságának érzetét, hogy a feladat fontosságához arányos buzgalommal ismételjük, újítsuk kísérleti tartozásunk lerovását.

Állítják, hogy az emberben van teremtő erő, hogy azon szellem, mely az ég boltozatán tündöklő csillagok utait felfedezte, sebességét kiszámította, mely a természet titkos erejét, törvényét felderítette, mely vakot, bénát gyógyít, villámot felfog, tengert áthidal, időt és távolságot megszüntet míg ma hihetetlen, megfoghatlan dolgok felfedezésére képesítve van; hihető-e, hogy egy maga saját boldogsága volna a dolog, melynek felismerésére képtelen, létesítésére tehetetlen?— szomorú volna, és a jóságos gondviselés sejtelmével meg nem férő; a feltevés pedig méltatlan, amíg meg nem győződünk, miként minden emberi erőfeszítés daczára e téren, ezen irányban törekvésünk sikeres nem lehet.

Ez egyet nem hisszük, nem csak azért, mert a teremtés minden művében imádásra ragadó jóságát látjuk a teremtőnek; nem csak azért, mert azon testvéri indulat, mely az emberekben egymás iránt létez, nem lehet igazolása oly szomorú feltevésnek: hanem főleg azért, mert Isten az embert oly erővel, és tulajdonokkal teremtő, melyeknek birtokában csak akarnia kell, hogy a világ, mely eddig siralom völgyének nem ok nélkül neveztetett el, jobbra változzék — és át fog változni oly igazzá, melyet emberi szív kívánhat, oly édennek, melyet emberi képzelet teremthet.

Miért nem történt ez eddig?

Három okból: mert nem óhajtottuk, nem tudtuk, és nem akartuk.

Ne veszítse türelmét a szives olvasó, ha egy oly gyakorlati kérdés fejtegetésénél, milyen egy felső háznak rendezése — az elmélet terére átlépni lát.

Egyes országnak dolga csak ugyan gyakorlati tény — de egy országnak fogalma az államélet elméleti alapján alkotható egyedül. Egyes élet fentartása gyakorlati feladat tárgya, de az oda vezető eszköz, t. i. az élet, — és gyógytan általános elméleti tudomány, és rendszernek alkalmazása. Államot, országot rendezni, kormányozni, gyakorlati feladat, de e feladat megoldása csak az állami élet fogalmának alapján lehetséges, melyből az államélet egyes jelenségei valódi értékükre vonathatnak vissza, melyen egyedül derül fel értelmük, hatásuk, lényegük. Ezer évek óta küzd az emberiség a haladás pályáján, s fejlődésének lassúsága főleg abból magyarázható, mert a tények káprázata figyelmét a felértés, a fogalom komoly, és kitartó keresésétől eltartóztatá.

Mi volt eddig óhajításunk tárgya? hol semmi, hol minden, hol kevés, hol igen sok; — századokig élhet egy állam a nélkül, hogy szellemi életének egy fellobbanása volna észlelhető; így volt rövid idő előtt egyik szomszédunk, Törökország. A francia forradalom a múlt század végén egy pár év alatt akarta létesíteni az állami élet eszményét; a német szövetség 1815. után oly lassan akart haladni, hogy népe a pihentetésben ellankadt; 1848. évben ugyanaz állami, nemzetiségi, és társadalmi átalakulást czélozva, e feladat bonyolultságának nehézségét egyszerre legyőzni nem volt képes. — Párhuzamosan az állammal elvált irányban sóvárgott az államnak minden egyes eleme. Más eszményt táplált a fejedelem, mást a nép, mást a kormány. Más célra törekszik a társadalom felső, másra a közép, másra annak alsó osztálya; másra az állam, és társadalom; másra az állam, mint az emberiség, másra a polgár, mint az állam; másra a vallás, mint a tudomány; másra a tekintély, mint a szabadság. De sőt egy, és ugyanazon irányban haladó osztályok egyénei oly eltérő, sőt ellenkező óhajítások-

nak voltak érvényesítői, miként alig van tárgy, dolog, vagy eszme, melynek ugyanazon időben ugyanazon okbúi, ugyanazon viszonyban, ugyanazon osztályból nem lettek volna ugyanannyi pártolói, mint ellenesei.

Nem lehet tagadni, hogy akár az egyént, akár az osztályokat, rendeket, népeket, kormányokat, fejedelmeket, államokat, korszakokat, sőt az emberiséget egybevéve tekintjük is, az óhajtás tárgya minden időben, és mindegyikre nézve külön mindig más, gyakran ellenkező volt. Ily állapot pedig csak ellentétek harczát, és nem a béke boldogságát eredményezi.

De sejtelmünk végre azon kérdéshez vezet, ha nem volna-e lehetséges, hogy az ember óhajtásának tárgya egy, és ugyanaz, és elérésére irányzott törekvésének működése szintoly változatlan, állandó legyen, mint a természeté? — igaz, hogy legtulzóbb értelemben, és szándokkal magyarázva még e kérdést is oda lehetne csikarni, ha valljon ez is nem-e az egyéni óhajtásnak szabad választására lenne bízandó? — de a dolgok természetén az egyén önkénye nem uralkodhat. Van egy határ, melynél a vágy és óhaj átcsap az észnek létkörébe — és ez az embernél, ki vágyakon kívül a gondolat erejével is bír, éppen azon ponton áll be, hol ki nem elégíthető óhajából eredő küzdelmének fájdalma azon kérdést támasztja benne; ha valljon észszerű-e óhajtása?

Itt egy új élet körébe lép, és szívének kérdéseire az értelemről vár feleletet.

Igaz, hogy az értelmi élet mezején felmerült tünemények gazdagsága csaknem kétségbe ejtő változatosságát tüntető fel a nézeteknek, éppen úgy, mint a vágyak életkörében az óhajoknak — de tagadhatatlan, hogy az ész több, és alaposabb igazolását követeli állításainak, mint a szív, óhajainak. Ezért feltehetjük, miként aránylag több alapos-

ság van az elméletileg igazolt állításokban, mint az ösztönszerűleg táplált óhajokban. Az értelem magasabb foka az emberi fejlődésnek, mint a vágyak életköre.

Azon vágyak, melyek az ösztönszerű, állatias emberben egymással harczban állanak, az észszerű életre emelkedett emberben rendezett, öszhangzatos kielégítés mellett magasabb, nemesebb működésben egyesülhetnek az észnek uralma alatt.

Ez forduló pontot képez az emberiség fejlődési folyamában; az észnek felébredése, és élete a második fok, melyre a vágyakból, az állatiaságból, az anyagiságból eredt emberi teremtés felhalad.

Végtelemnek látszik lenni a szellemi tevékenység tere, mely által az ember céljához, rendeltetéséhez jut; végtelemnek azonban a szellemi tévedések száma is. Ezt bizonyítja azon tapasztalás, miként alig van oly ellenkező állítás, melynek bölcs emberek ne lettek volna szerzői. Lassú a szellemi fejlődés haladása, és ha figyelembe vesszük, hogy azon érvelésen felel, melyet Herodot szerint Otanes felsorolt a fejedelmi országiás ellen Dárius perzsa király megválasztása előtt,*) napjaink rajongó szabadság hőse Castellar sem képes lényegében más döntő érvelést felhozni Montpensier herczegnek spanyol királyá választása ellen, tehát közel harmadfél ezer év után — be kell vallanunk, hogy megfogható, ha némelyek a szív vágyainak jogosultságát nem szívesen rendelik alá az észnek működéséből fejlődő rendszerek szabályainak.

De egy feltétel alatt mégis hajlandó a vágy az értelem vezérletét követni, azon estben t. i. ha az értelem működése céljául nem a vágyak elnyomását tűzi ki, hanem

*) Lásd 3-ik könyvének LXXX. cikkét.

inkább észszerű áthatását, felvilágosítását, jogosultsága alapjának, és határainak megállapítását, azok között kifejlesztését, és kielégítését.

Íme az első egyesülési pontja a különféle irányban elágazó vágyaknak, íme a feltétel, mely alatt az egyesítés fogalma létesíthető, íme az út, melyen maradnunk kell, ha komoly célunk a haladás.

Minden életcsirát ápolni, élesztetni, fogalmához képest fejleszteni, és rendeltetéséhez képest nemesíteni, — ez az értelem feladata a vágyak irányában — és alig látszik egyelőre tér, melyen ekként a vágyak és értelem közt a harcznak feltétlen szüksége csak sejtethetnék is.

De az értelem körében igenis fejlődik önmagától azon számtalan irányzatokból, és nézpontokból, melyeken léteznek a külön nézetek képviselői. Az ellentét, mely első sorban a vágyak, és az értelem közt merült fel egymás irányában, feléled az értelem magán körében, és az emberiség életében legérdekesebb maradand minden időkig azon fejlődési haladás mozzanatainak szemlélése, mikén átjuthatott az emberi lélek munkája azon eredményhez, melyet ma felmutat.

A német szellem óriási erőködésének köszönendi egykoron a hálás emberiség, hogy a szellem működésének tere a homálytól, a kételytől megváltatott, hogy nyugott bizalommal, mint tiszta látással folytassa haladását a szellemi élet pályáján.

A speculatio, a lelki tevékenység legmagasabb röpte a német szellem eredményeként juttatá az emberiségnek azon kulcsot, melylyel feltárja boldogabb jövőjét, tényekből fogalmakat alkotva, minden ellentétet magasabb lét fogalmában egyesítve.

Ennél magasabb, fenségesebb feladatot a bölcsészet nemcsak hogy meg nem fejthet, de fel sem állíthat; ami

azon túl van, az már nem az észnek magának — az az emberi szellem teljességének műve leend, nemcsak felértése, fogalma az emberiség czéljának, — de létesülése, valója.

Vegyük alkalmazásba az imént jelelt lelki tevékenység erejét, az élet létező fényeire, és emelkedjünk a speculáció szárnyán oly magasra, honnan az alattunk álló dolgok között különbség, ellentét nem látszik — és az eredménynek feltétlen értéke leend.

Az emberiség eddigi életéből fejlődött legfontosabb tárgyak: a vallás, a tudomány, és az állam. Minden egyéb történeti tény e három főtüneményre támaszkodik, mint mellékes jelenség. E három dolog összes eredménye az emberiségi fejlődés eddigi összegének. Ha immár az élő nemzedék, helyzetének nyomásait érezve, javítani óhajtja sorsát, és tettének hatása e három dolog életkörébe vág: szükséges, hogy e dolgoknak, mint létező tényeknek tiszta fogalmával bírjon. Mai alakulásaik évezredek szellemi életének eredménye, ne kicsinyeljük jelentőségüket napjaink, sőt jövődönk sorsára nézve.

Vallás, tudomány, és állam nem egyéni teremtések, az összes emberiség erejének nyilatkozata. Szülemlésük visszhatás volt bizonyos létezett tények ellen, és ebben volt eredetük igazolása; fenállásuk mélyen érzett szükség következménye, ebben volt életerejük. Ha ezen állítás, egyelőre mint feltevés, valónak bebizonyul, akkor csak felderíteni kell az alapot, melyből számoztak, és az alap az emberiségi élet tényezőjeként fog felismertetni.

Vegyük első tárgyul a vallást.

Az őskori államokban vallás, a mai alakban, és értelemben nem létezett. Az állami szervezetnek alkatrésze volt, mint szertartás. Az őskori állam az emberi méltóságot nem ismervén él, és csak a polgárnak adván államiilag megállapított jogrendszeréből a megillető részt: nép-

ségének nagyobb számát közjogilag dolognak, nem embernek tekintő, és véle akként bánt el. így volt ez általában a kereszténység feltűnéséig.

A kereszténység alapítá meg azon vallást, mely napjainkban még létezik.

Feltűnése első sorban visszhatás az ősi állam törvényei ellen, melyek az emberi méltóságot el nem ismerték — valójában egy felébredt új erőnek nyilatkozata. Minő erő ez? A szív mélyéből fakadó emberi érzelem ereje, mely a pogány államok ellenében megváltónak fogadta el azt, ki tanította, hogy az emberek, mint egyenlő gyermekei a teremtőnek, egymás iránt testvérek, testvéri kötelmek érzetével bírva.

Eszményileg testvéri, voltaképen merő emberi szeretet érzete volt a talaj, melyből a vallás fája felzöldelt, és e talaj létezend, míg az emberi faj szívvel, érzellemmel bír. — íme tehát a vallás alapja a szív, az emberi rokonéretet, a felebaráti szeretet; ennek élete a vallás fogalma, mely, ha a vallás szerzőjének személyére, szertartásaira, tanának különböző rendszereire vonatkozó, idővel változott, idővel módosuló, sőt elenyészendő, a felekezetek külön állását alapító részletek teljesen elmulandnak is, magvában örökre ugyanaz megmaradand. Hatása, ereje, érvénye, életének alakja változhat, valója nem.

Ki az emberiség ügyét akár elméletileg a tudomány terén, akár gyakorlatilag az állam körében kezelni hivatva van; e fontos ténynek fogalmát nem nélkülözheti, ezen emberiségi erőnek feltétlen hatalmát számításán kívül nem hagyhatja.

Vegyük fel a tudományt.

Az ember nemcsak tehetetlenül, de tudatlanul születik. Mint illet a hatalom tekintélyvel, parancscsal kormányozza. Sok feltétel szolgál alapul a lélek, az ész, az értelem ébredésének, de idővel bekövetkezik a fejlődő embernél, ki az

őt korlátoló hatalom tekintélyét, parancsait ébredő erejével mérlegeli, ítéletti, értelmezi, míg végre a fogalom bírósága előtt helyesli, vagy elveti — elfogadja vagy ellenzi, önmaga is azon magaslatra vergődven, melyen a hatalom tekintélyét érvényesítette. Ekként az értelem erejéből fejlődő szellemi munkásság folytonos tevékenységének eredménye tudományyá emelkedik. Látkörét tapasztalás, és gondolat által szünet nélkül tágítva, lassan, de biztosan minden dolognak fogalmára talál, és csakis ennél van megnyugvása.

Íme az értelem mint talaja a tudomány fájának, mely szakadatlan virulásban folyton erősödik, mint a másik feltétlen emberi erő, melyet számításba vegyen, kinek tette az emberi társaságra hatással lenni akar.

Vegyük fel végül az államot.

Az emberiség első állapota az egyéneknek külön állása — egyesülés nélkül. A külön állásból folyó előnye az erősnek a gyenge felett — és ennek amaz általi korlátoztatása, háborítottatása ébresztő érzetét az egyesülés vágyának. Az állam is ellenhatás a külön lét nyomora ellen — de felébredése egyúttal az akaratnak, egyesülés által elhárítani a különlét hátrányát.

Íme az akarat ébredése a talaj, melyből az állam eszméje kél, melyben a harmadik emberiségi erő nyilatkozik, változva örökké, az egyesülő államtagok anyagi, és szellemi haladásának megfelelőleg — de önmagában örökösén működő feltétlen életnek erejével felruházva.

Tehát a vallás, tudomány, és állam az emberiség eddigi fejlődésének három feltűnő nyilatkozata a három emberiségi erőnek életéből szülemlett, az első az érzelemből, a második az értelemből, a harmadik az akaratból. *)

*) E felfogás bővebb kifejtése tüzetesebben tárgyalatik „Magyarország európai hivatása és Deák Ferencz“ című munkában. Pesten, Rosenberg testvéreknél. 1870.

Időszerinti alakuk folytonos változás képét tünteti fel, megfelelőiem az emberiségi alaperők fejlődésének, és ez magyarázata azon átalakulásoknak, melyek a vallás, a tudomány, és államtan mezején a reform nevezete alatt természetesen, vagy öntudatosan, és szándékosan történnék.

A speculatiónak szempontjából felvéve tehát az oly sok nemzetek, államok, korszakok fejlődéséből mutatkozó emberiségnek élete azon egyedüli eredmény, melyet számtalan népeknek elárasztott véréből, millió egyének eltiport boldogságából, eltűnt évezredek műveltségének emlékeiből az emberi ész a fogalom magaslatán felderíteni, és felismerni képes — bámulatosan kevés számra nézve, de kielégítő tartalmára nézve.

Az ösztönszerűség életköréből kiindulva, a vágyaknak számtalan indulatokban szétsugárzó törekvését egyedül az értelemnek uralnia alatt láttuk kielégíthetőnek, mely az indulatok jogosultságát megállapítja, kielégítésének rendszerét felállítja.

Az értelem életköréből felmerülő végtelen elágazásait a lelki erő működésének a tünemények elporló jeleneitől összeszedett lényeges jelenségeknek egyesítéséből képződő fogalomban látjuk felfedezve, felértve az emberi lélek valóságos kincsévé változtatva, mely értékében többé nem változand.

Ez azon eredmény, melyet, mint fentebb említettük, az emberiség a német szellem munkásságának köszön, mely az ó, és közép korbéli szellemi életnek erejét, melyen öszszesen csak az értelmiség, a rationalismus fokáig bírt emelkedni, — felélesztette a speculatio magaslatáig, melyen már feltétlen értékű fogalmakkal működve, feltétlen igazságok felfedezéséhez jut; hogy a felfedezett alapigazságok száma csekély, nem hátrányára, csak könnyítésére szolgál a törekvő lélekerőnek, melytől vizsgálatunk tárgya körül nem

várunk egyebet, mint felderítését az emberiség fogalmának, és rendeltetésének.

A lelki munkásság tulajdonképeni életköre a gondolat, eredménye a fogalom, módszere a speculatio.

Az értelem életkörében csak eszméket találunk, melyeket egyes tárgyakról képez a rationalismus.

A rationalismussal bevégezte munkáját az angol, és francia tudomány a múlt században, a speculatiót a mostaniban a német egy vonásban bámulatós gyorsasággal feltárta, és kimeríté oly tökéletesen, hogy miután Hegel tollát letette, egyhangú volt az ítélet a felett, hogy mit a tudomány a lélek erejéből nyújtani képes, azt a német bölcsészet megadta.

És mégis alig birta a világ egy pár évtizedig a lelki munka eme óriási erőködésének eredményét: szintoly általános lett a sejtelem, hogy a nyert siker, mely a lélek életének kérében teljesen megoldotta feladatát, elszakadt a gyakorlati élettől, és az áthidalás szükségének mély érzete terjedt el. A tudományt az étellel párosítani — a lelki munkásság eredményét az életre alkalmazni — ez lett a jelszó.

Hegelt a végzet kiszóllítá, és az 1848. évi események a német nemzet lelki munkásait megzavarta békés haladásukban; az állami és nemzetiségi átalakulás munkája juttott foglalkozásuk tárgyává, inelylyel napunkig vajúdnak.

Haladás politikai tekintetben, de veszteglés a szellemi élet fejlődésében.

A politikai, és nemzetiségi élet a rationalismus fejlődési szakába juttatta vissza a német nemzetet — holott közvetlen feladata a lélek munkásságának terén a speculatio életkorét áttörve, a szellemiség pályájába lépnie át, hogy azt is feltárva az emberiség javára az elmélet teljes kincseinek birtokában, feltétlen szabadsággal kezdendje meg a gyakorlati élet átalakítását.

Ezen átlépés megtétele reánk maradt, és ideje, hogy megtegyük, különben a német szellem eddigi munkásságának eredménye siker nélkül marad, sőt talán egy időre feladásba megy, az emberiség kiszámíthatlan kárára.

Fentebb láttuk, miként a vallás, a tudomány, és az állam, mint a szellemi életnek természetes nyilatkozásai első sorban létezett tények irányában ellenhatásként tűntek fel, így van a dolog a szellemiséggel általában.

A szellemi élet Európában a középkorban ébredt. Tárgyul feküdt az életben előtte a hűbéri állam, mint szervezett hatalom, az egyház, mint szervezett tekintély; a társadalom mint megkövült élet. — E tények nyomasztó hatásából az értelem ereje eszméket alkotott ezeket rendbe szedte, és ellentétbe állítva a tényleges viszonyokkal megkezdő átalakító irányát — és teremtett új rendszereket; a társadalomban a polgári élet és jog rendszerét, az egyházban a reformációt, az államban az alkotmányozást; felszítá az értelem életét a tények ellen, de magasbra nem emelte, mint éppen az értelem fokáig, megmaradt racionalismus.

Minden alkotása az értelmiségnek még azon gyarlósággal küzd, hogy az ellentétektől nem menekülhet. Az értelmiség csak eszméket alkot, és minden dologról ellenkező felfogás, eszme szülemlik.

Innen a különböző, sőt ellenkező alkotmányok az állami, hitfelekezetek a vallási, divatok a társadalmi életben és a mi e három életkörben létesült a középkorból áthat napjaink életébe, ma is létez.

Az ekként mind gyakorlatban, mind elméletben felmerült ellentétek irányában ébredt fel a szellemi munkásság második szaka a német nemzetben, a speculatio műve, és az egyoldalú eszmék helyett feltétlen fogalmakat alkotott a teremtő szellem.

Csak imént végezte e munkáját, és ezért gyakorlatba nem tette át eredményének folyományait; de nem is tehetne volna, mert követelményként még nem állítá fel; és itt van helye és ideje, hogy e munkának kísérletéhez fogjunk.

Az ész, mint merő értelem, rationalismus a szellem első lépte, tétel, thesis; a lélek, mint speculatio, az el-lentétel, antithesis. Hátra van e kettő egyesítése, a syn-thesis. Ezt kell felkeresnünk s ha feltaláltuk, meg lesz oldva századunk szellemi feladata.

És voltaképen tényleg már meg van oldva, mert Hegel epigonjai ösztönszerűleg kiéreztek, hogy a fogalom után a cselekvésnek kell következnie, melyben az ész és lélek hatása van, — de e felfedezésre kevesebb súlyt fektettek, mint kellett volna, mert nem derítették ki elég összefüggésben, miért és hogyan folyománya a cselekvés a fogalomnak?

Fentebb említettük, miként rendelik a vágyak magukat az értelem alá; ez a szellemi élet első ébredése, az empirismusból ered a rationalismus; továbbá rámutattunk miként hajtja az eszmékben létező ellentét a rationalismust a speculatio magaslatára, hol eszmékből fogalmakká emelkedik az eredmény; ez a második lépés; a mi még hátra van, annak a fogalmakban rejlő életerőnek kell lenni, a fogalmak egyesülésének egy harmadik synthesisben.

Felderítvén a lélek ereje a látható világ tüneményeiben rejlő fogalmakat, ezeknek feltétlen örök életét beismerve, csak egy következményt vonhat munkája eredményéből mint folyományt, hogy a fogalomnak, mely létező, valónak lenni kell, különben nem volna feltétlen lét; valamint tehát a létnek feladata, feltétlen rendeltetése volt fogalommá válni, úgy viszont a fogalom feladata, létté, valósággá válni.

Az első irányban, midőn a tüneményekből fogalmak

lettek, a testből lélek vált; a második irányban, midőn a fogalmakból lét ered, a lélek testté váll. A lélek fogalmá hoz lét kell — tehát a fogalom létéhez élet, — itt csap át a speculatio az etikába, a fogalom a kötelmek körébe, melyeknek létesülésével kimerül a szellemiség élete.

Az ész és lélek synthesise a merő szellemiség.

Az értelem, az ész, igazabban okszerűség, mely a természetből tükrözik vissza valónkra, tehát közvetlenül abban létez, — a látható élet; — a lélek, a természet tüne-
ményeiből bennünk feléledt fogalom, a láthatatlan élet; —a fogalmak hatásából ébredő szellem a cselekvő, teremtő élet.

Ha a világok ura fogalmakat létesített, midőn e világot teremté: az ember, ha Isten képére van alkotva, fogalmakból világot teremteni van hivatva.

Ezen hídon át jutunk a lélek országából a gyakorlat terére; ez folyománya a német szellem működési irányának.

Ezen eredménynél meg kell állapodnunk, mert e szempontnál magasabba nem haladhatunk, és itt van ideje egy körültekintésnek, annak felismerésére, miért és hogyan jutottunk ide?

Közvetlen feladatunk volt egy állami intézménynek, egy alkotmányos gépezetnek részét, egy parlament! törvényhozó testületnek egyik szervi tagját újból alkotni.

Erre három mód volt. Az első a tapasztalati, összeszedni a létező alkotmányok szövegeit és azokból egyet beoltani a magyar törvényekbe.

Ez a történelmi út, gyakorlati cselekvés, empirizmus; a legelsőbb foka a szellemi működésnek.

A második mód: az összeállított alkotmányi szövegekből kiszedni egyes részeket, azokat viszonyainkhoz alkalmazva átvenni.

Itt már critica alá vétetnek az egyes alkotmányok,

minden Ítélet, és választás bizonyos eszményre támaszkodik, mely a választóban, az ítélőben létez az állam czélja felől, Eclecticismus, szempontja és állása az értelmiség, rationalismus. Magasabb az elsónél, de ezer ellentéte létez, csak lassú, néha drága tapasztalás által jönnek napfényre hiányai, állandóságára remény nincs, mert magában foglalja az ellentétek életét, a haladás, fejlődés szükségét.

Ez korunknak módszere a haladásban; de a mily kész azt beismerni mindenki, oly sajátos dolog, hogy ezen módszer általában praktikusnak tartatik, mert divatban van. Ennél nagyobb, és drágább csalódás alig képzelhető.

E módszer merő eszményi, idealistikus; — miért vette át a francia a múlt században az angol alkotmány mintáját? — miért hozza be a magyar a francia központosító kormányzatát? talán azért, mert nála praktikus? hiszen még nem próbálta — csak képzei, hogy miután másutt jó lehetett, nála is jó lehetend; mert oly eszményt táplál szívében az államról, melynek szervezetébe ez vagy amaz, más országban divatozó intézmény bele illenék; de tapasztalati adata, praktikus bizonyítéka nincs, hogy az átveendő intézmény hazájában jó leend. Mivel azonban a jövőnek reményére mindenki egyenlő ideális érvelést hozhat fel: sem a centralisatio barátja az autonómia pártolóját, sem ez amazt meg nem czáfolhatja. Az ellentét örökös, a harcz állandó marad. Oka abban van, mert egyiknek szempontja sem magasabb a másikénál, mindegyik a rationalismus, az értelem szempontján áll, mely ellentétes eszméket, egyoldalú eszményeket képes csak alkotni. Ezen úgynevezett gyakorlati módszernek tehát éppen azon egyetlen hibája van, hogy nem gyakorlati, hanem igen is elméleti, merőben elméleti lényegében — és tapasztalati alakjában.

Éppen ezen tapasztalati gyarlósága napjaink alkotmányozási kísérleteinek ébreszti a vágyat, az alkotmá-

nyozás lényege, fogalma után törekedni, mi által elkerülhessük a tapasztalati módszer habozását, tévedéseit.

Erre azonban csak akként jutunk, ha előbb az állam életének fogalmával tisztában vagyunk.

Fájdalom! az állammal éppen akként vagyunk, mint az állami intézményekkel; Angol- és Magyarország jelen állami szervezetének összegét valódi államnak tartja; igen, de China és Egyptom is, — melyik a valódi? mindenkinek a magáé; a merő értelmiség szempontjából úgy látszik, mindegyik szereti sajátját, különben meg nem tartaná; — tehát az állam czélja körüli nézetek, úgy nevezett meggyőződések szinte ízlés és eszményiség, Idealismus dolga.

Ez hajtja a gondolatot magasabb szempont felkeresésére, melyen az állam nem lehet többé Ízlés, eszmény dolga, hanem örökké igaz, és változatlan fogalom, tudomány tárgya.

E magasabb szempont az, mely a rationalismus, a merő értelmiségen feliül áll, a speculatio szempontja.

Rationalismus, és speculatio az emberi lélek működésének két különböző módszere, az első más úton hozza ki működése eredményét, mint a másik. Az elsőnek eszköze aritmetika és mérő láncz, — a másiké algebra és egyenlítés. A rationalismus definitiókat egymás mellé alkot, a speculatio fogalmakat egymás fölé egyesít.

A fejlődés mai fokán az utóbbi módszer használható csak, ha azt akarjuk, hogy a haladás ne csak az időnek haladása legyen, hanem fejlődésünké is.

A különböző módszereket alkalmazva vizsgálatunk tárgyára, a dolog ekként fekszik és fejlődik a mütétéi alatt:

Feladat: egy parlamenti törvényhozótest kiegészítése felső ház által; megfejtés a tapasztalati úton: a létező parlamenti alkotmányokból az ide vonatkozó részletet átvenni, beilleszteni; — a speculatio útján pedig: olv felső

házat szervezni, mely a fejlődő, haladó államélet fogalmának megfelel.

Minek vétessék az állam? tapasztalati úton: a jog és igazság valószínűsítésére — vagy tagjai lehetőleg nagyobb számának boldogítására — vagy az anyagi és erkölcsi erők fejlesztésére — vagy a cultura, az államtalagok művelődésének biztosítására célzó egyesülésnek állittatik sat.

A speculáció szempontjából az állam, az emberiség életéből fejlődő erők egyikének, az akaratnak nyilatkozása, tünemény az emberiség élte folyamában, mint a vallást képviselő egyház — mint a műveltséget képviselő tudomány; szerkezete tehát, kell hogy olyan legyen, mely az emberiség fogalmának, és életének megfelel.

De hát minek vétessék az emberiség?

Itt a rationalismus már semmi fejeletet sem adhat; tapasztalatból ismér törvényhozó testületet, és államot, de az emberiség még nem volt, nem lehetett tapasztalatának tárgya.

Ha a rationalismusnál magasabb szempont nem létezik: az államok élete örökös forgás volna a nyomor körében, melynek központját az anyagiság képezné, az abból keletkező értelem sugarai csak ismét magára az anyagiságra vonatkozó gyűrűket alkotnának — más élethez nem érezné vonatkozást.

A ki az államnak célját kizárólag magából az állam eszméjének köréből akarná meghatározni, soha az ellentétekből nem szabadulna ki. Csakis a speculációnak azon szempontjából lehet azt feltalálni, mely szerint minden fogalom egy magasabb fogalom alkatrészeként nyeri meg feltétlen értékű magyarázatát. És ezen alapon létezik a hid, melyen a gondolat az állam fogalmának felkeresése végett kéntelen átmenni a merő lelki működésnek körébe, a bölcsészet terére; ebben van oka annak, hogy jelen alkalmi vizsgálá-

tunk alapját csak a bölcsészet, a merő lelki élet köréből voltunk kénytelenek felkeresni. Hogy pedig különösen a német bölcsészeti iránynak eredményére támaszkodtunk legközelebb, azért történt, mert a lélek munkáját, feladatát csak az oldotta meg. Nem ízlés vagy hajlam, egy nemzet szelleméhez simulni inkább, mint a másikéhoz — hanem a tények kényszere utasítja a bűvart, azon ösvényt követni, melyen legtovább haladhat; a bölcsészet útján pedig czélt egyedül a német lelki munkásság ért.

Az állam fogalma az erkölcs — vagy kötelmek — tanának rendszerébe tartozik, ethikai fogalom; az ethika pedig a bölcsészet rendszerének folyománya, utolsó tagja, zárköve, egyúttal a hid, melyen át a megtisztult emberi szellem eredetéhez azitenséghez visszazáll, valójával egyesül.

Mielőtt tehát az ethika, az erkölcsstan, a kötelmek rendszere megállapíthatatnék, magának a bölcsészet rendszerének teljesen késznek lennie kell, hogy abban találja támaszát, alapját, kútforrását, elvét.

A francia, és angol rationalismus csak eszméket képes alkotni, mikből hajlam, és ízlés eszményeket fest, és alkotja az életnek mulékony millió képleteit, miknek romjai és töredékei, mint a világ történet emlékei, az indiai és egyiptomi kasztoktól kezdve, az imént megszűnt hűbéri rendszerig egymásután az emberiség lomtárába jutnak.

A speculatio feltétlen fogalmakat állítván eszmék helyébe, egyedül képes állandó művet teremteni.

Ezért vesszük fel fentebbi vizsgálatunk fonalát, hol letettük, az államnál, melynek fogalmát adni a rationalismus már nem volt képes,

Az emberiség szempontjából keresve az állam fogalmát, következő tényeket, mint tünetényeket észlelünk: az őskornak első állami egyesülései ösztönszerűek, természetiek

lehetek csak, a szükség, és haszon közvetlen érzetéből, kényszeréből alakulva.

Az állami életből, mint méhükből váltak ki idővel a vallás, a tudomány, a szabadság vágyai; e három törekvés hol külön, hol egyesülve ellentétbe jött az állammal, és harczban van véle napunkig. Ez a földi életből reánk sugárzó tünemények együttes összes hatása.

Fogalmakká változva a fentebbi képnek lelke ez leend: az államban hatalommá vált közakarat uralmából kibontakozott a szívnek, az észnek és akaratnak ereje, és ellentétben lévén a hatalommal, szabadságát igyekszik kivívni amaz ellen, s e harcz a világtörténet lényege napunkig.

A speculációnak ezen szempontjából az állam fogalma, mint hatalom, közvetlen, öntudatlan, tehát pusztá tényként létezik. A SZÍV, ész és akarat fogalmai szinte tényként a vallás, a tudomány és szabadság tüneményeiben.

Ha immár e tünemények fogalmait öntudatosan elfogadjuk, felállítjuk: az emberiségben az é r z e l e m, értelem és akarat erejét feltétlenül létezőknek, tehát az emberiség lényegéhez, fogalmához tartozóknak kell beismernünk. De csakis mint erőket, nem pedig külön nyilatkozás! modorukat. Az erő természeti léttel bír, valóság; az állam csak mint hatalom valóság, mint fogalom változó alak, — lehet nagyobb és kisebb számú akaratok egyesülése, lehet kevés, több, vagy minden célok elérésére egyesülő akaratok összege. Tehát az érzelem, értelem, és akarat mint örök erők küzdenek az állam változó alakjai irányában — feltétlen erők mulékony alak ellen; a siker kétségtelen, az államnak, mint alaknak változni kell vagy megsemmisülni.

Hagyjuk el e ponton a fogalmak ellentétét, a tények

harczát, és lássuk az utat, melyen a lélek ereje megszabadíthat.

Fentebb említettük, hogy miután a lélek a speculatio magaslatán megtalálta a fogalmat, és beismerte, miként annak léte feltétlen és azért valónak kell lennie: közvetlenül azon folyományhoz jut, hogy a fogalmaknak létesülni, valósulni kell — és ezzel a speculatio a a metaphisika életköréből átszap az ethika életkörébe, azon feltétlen szükséges lépést téve, melyet a teremő istenség az embernek parancsolt, midőn észszel, lélekkel, szellemmel látta el.

Ha lelket adott neki, mely fogalmat alkot, — életet, mely szabadságát érezteti és cselekvésre hívja fel: kényserből van benne a hatás csirája. Ez a fogalom életereje, melynek törekvése önmagát létesíteni, valósítani, ez az Ethika feladata, célja, tárgya, fogalma, valója, élete.

Fogalmat valósítani kötelmünk, ez a bölcsészet speculatio utolsó szava, az etbikának egyedüli parancsa; ez által válik az anyagiság az emberben szellemiséggé, így teremthet az ember, így képmássá az istenségnek, itt jut közelébe nem csak, — itt egyesül véle folytonos érintkezésben.

Ugyanis, midőn a látható világ tüneményeiből folytonosan fogalmakat alkot, éltet vesz az istenségtől; midőn a nyert fogalmakból valóságot alkot; éltet ad vissza; az isten terem, az ember alkot, e hatás és visszahatás lüktetése dobog a legtökéletesb szívben, mely emberi kebelben honolhat.

Alkalmazzuk a speculatio ezen műtételét fentebb elhagyott feladatunkra.

Meddig tartand a szívnek, észznek és akaratnak harcza az állam ellen? jogosúlt-e ezen harc? — a inig az állam,

mint hatalom, nyomást gyakorland, vagy korlátozást e három erőnek élete, nyilatkozása, fejlődése, hatása és működése ellen: addig az élet törvénye, a természet rendje szerint, valója, élete ellen kell törniök; a inig csak nyilatkozások modorára gyakorolja hatását: ezek is egyedül a hatalom modora ellen törnek; az első eset oka a forradalmaknak, a másik megfejtése a reform szükségének. A inig az állam, mint hatalom nem ölt oly alakot, mely az emberiség életének szervi része vagy szervezete gyanánt tekintethetik, mely csak az emberiségi élet funkciójának eszköze: addig szükségképpen akadályozza az emberiségi erőket, mint az egyént a rász gyomor, vagy szemek, a merev ideg, a hajlott, vagy törött csontváz; beteg állapotát okozza az emberiségnek, melytől az által menekszik, hogy az emberiségi erőknél szabad működést enged.

A mely hatalom akként van szervezve, hogy az érzelem, értelem és akarat életét nem csak nem korlátozza, hanem inkább azok életének ébresztését, ápolását, fejlesztését, működtetését czélul tűzi magának: az az emberiség életének teljesen megfelelő szervezet; e hatalom az emberiségi erők által nem csak hogy meg nem támadtatik, nem ostromoltatik többé, sőt ellenkezőleg általuk tartatik fen, védetik, fejlődik, terjed mindaddig, míg az emberiség életéhez fejlődve arányai, egy nemzet helyett az emberiség leendő lakója épületének.

Az államra alkalmaztuk a speculatio dialectikáját első sorban, de teljes egyenlőségben alkalmazható az egyháza is az, mint a szeretet erejének ez időszertint életiszervére; az emberiség élete a világnak behatása, az emberi lélekre — és az emberi szellem viszhatása a világra; a mint egészben, úgy van részben; a szív hat az észre, és akaratra, az ész a szívre, és akaratra, az akarat észre, és szívre; és e három erőnek egymást átható, egymásban emelkedő, fo-

kozódo, egymással egyesült hatása, a világra — ez az emberiség élete úgy az egyénben, mint az összeségben.

Az egyháznak tehát oly alakot kellend öltetni, mely az értelemről áthatott, és akaratban nyilatkozó szeretet életét eltúrje nem csak, de sőt fejlessze, éltesse, működtesse; ekként áll a dolog az értelem, az ész, vagy a tudományok jelen létszerveinek alakjaival is, melyek hasonló alapon az értelem, és akarat ápolását is — éltek és hivatásuk körébe felvenni tartozandnak, ha külön létre számítnak; ha nem: az alak, mint külsőség, a benne rejlő erő által szétrobbantatik, hogy a korlától megszabadult világeleln új képletben tűnjék fel az emberiség életének folyamán.

Miután immár felismertük, miként az állam az emberiség élte folyamán felmerült egy létszerve, egy képlete az emberiség életerejének, — miután mint ilyennek feladatául felismertük azon hivatását, hogy az emberiségben rejlő három alaperőnek, az érzelemnek, értelemnek, és akaratnak, az ezekből fejlődő szépnek, igaznak és jónak, az ezekben szunnyadó, és ezekből szülemelő testvériség, egyenlőség, és szabadságnak ébresztését, fejlesztését, kölcsönös áthatását, és ekkénti működtetését eszközölje és foganatosítása: hátra van még egy kérdés, feladatunk tuba jdonképeni tárgya: minő alakban kell az államnak létezni, hogy fogalmának megfelelhessen?

E kérdésnek része, és pedig utolsó része az, mit jelen vizsgálatunk homlokán elsőnek, a közvetlen gyakorlati élet által feltettnek felvettünk „kell-e és minő felsőház?”

Ha az állam, fogalmában, nem egyéb, mint tagjai akaratának egysége, tehát azon létszerv, mely az államtagok akaratát egységre juttatja: egyenes és közvetlen folyománya fogalmának, hogy az állam szerkezetének olyannak kell lenni, mely polgárai akaratának

nyilatkozatát nem csak lehetővé tegye, de sőt feltétlenül eredményezze.

Ezen egy tétel fejt meg az államszerkezetben a történet kezdete óta beállott minden változások okát, kényszerőségét, elháríthatlanságát. Miért szűnt meg a királyi hatalom, noha isten kegyelmére, az egyház tekintélyére, és az állam hatalmára támaszkodott létele? mert nem felelt meg az állam fogalmának; — miért a hűbéri rendszer? csakis azért; mi fejt meg a népképviselési alkotmányok iránti általános vonzódást? csak annak ösztönszerű, vagy öntudatos érzete, hogy nem egy fejedelem, nem egy rend, nemis egy osztály lehet hivatva az állam fogalmát létesíteni, hanem csak az állam tagjainak összege.

Azon kivételek, melyek némely országban, némely korszakban mutatkoztak, hogy t. i. egyes fejedelmek, egyes rendek uralkodása alatt az államok boldogok, vagy békében voltak, csak azt bizonyítják, hogy ily fejedelmek nem saját magán céljaikat létesíték uralkodásaik által, hanem a közjót éppen úgy, mint a népek összege, vagy nagyobb része óhajtá, — innen magyarázható Mátyás királyunknak és Nagy Frigyesnek népszerűsége saját népének többségénél. Innen világos, hogy az állanialak, vagyis mi egyre megy, az alkotmányok módosulásában, a mennyire az egyéni uralomtól kezdve a népuralomig szaporodik az államakaratot képező államtagek száma — fogalomszerű, természetes és helyes a fejlődés és haladás; valamint az is, hogy a haladás ezen irányban csak ott éri célját, hol az államakarat alkotásába minden államtagek jogosait befolyással lehet. —

Valamint azonban a korunkban terjedő népképviselési alkotmányok legmélyebb jogosultsága éppen az állam fogalmában találja gyökerét: akként hibája is csak az lehet,

ha szerkezete ugyan ezen fogalomnak nem felel meg, ha az összes államtagok akaratát nem tükrözi híven nyilatkozásaiban.

És itt vissza kell emlékeznünk vizsgálatunk korábbi egyik eredményére, mely szerint azon képviselő, ki választói akaratától, függetlenül saját személyes akaratát érvényesíti törvényhozó minőségében: nem felel meg hivatása fogalmának.

Igen feltűnő példa volt erre az 1848-ig fenállott francia kamara. Határozott, és egyöntetű, egyszellemű, szellemdus pártfőnökök kormányzata alatt tökéletes központosítással bírt, minden perczen harcra kész uralma egy pár nap, sőt óra alatt oly mélyen hullott porba, hogy romjai sem látszóttak.

Hogy ezen ellentét a képviselőlet létező alakja, és fogalma közt mily mélyen ható következtetésekkel bír, látjuk napjainkban több alkotmányos országoknak sűrűen ismétlődő hivatkozásaiban új választásokra.

E bajnak csak egy orvossága van, a képviselők utasítása — de alkalmazása által sokszor igazzá válhatnék, hogy pejor medicina morbo. Ezt a népek legalantibb szavazatképes osztályára értjük, melynél állami ügyekben való tájékozás önhibája nélküli lehetetlenség.

De e bajon segíteni még is kell; — mert meg van a lehetőség, hogy a képviselők többsége olyannyira kizárólagosan követi saját akaratát, hogy a képviselt nép akaratára semmi figyelemmel sincs; — a szükségképpen bekövetkező állapot az, hogy a nép is könnyen viszonzza a képviselők önösködését — és e pontban áll be annak lehetősége, hogy bármily parányi elszánt töredék, forradalom által megdönti a törvényhozó test többségével együtt kormányát, és alkotmányát is, ekként volt francia ország-

ban 1848. évben. És pedig az 1852. év következménye volt az 1848. évnél!

Minden forradalom veszélyes, mert ritkán marad el a visszhatás, a visszaesés.

Ezért állítottuk az alkotmány egyik próbaköveként, hogy forradalmat feltétlenül elhárítson.

Már pedig az Európában napjainkban divatozó képviselőlet, a fentebbiek szerint nem képes e kívánalmat feltétlenül biztosítani, mert a képviselők utasítását behozni nem tanácsos a szavazatjogosultak nagyobb számának politikai tájékozatlansága miatt.

Lehetnek, kik egy más, rövidebb, biztosabb módot ajánlanak az érintett baj ellen, a szavazatképesség megszorítását bizonyos, színre igazolható ürügyek alatt. Bármi hangzatosná váljék e tanács, nem lehet szerencsés tapintatnak jósolni, mert nem gyógyszer, hanem valóságos császarmetszés az alkotmány fogalmán.

Ezen úton az irány visszafordul a hűbériség, és karduralom felé.

Az orvoslás másutt keresendő, és éppen a parira menti felső házban, — de nem olyanban, mely csak díszítése lenne a képviselőleti parlament külsejének, csillogó ékszere a képviselőlet eszméjének, — hanem olyanban, mely a képviselőlet fogalmát valósítaná ott, hol arra a képviselőlet szerkezete nem képes.

Ennek magyarázatára az állam alakján keresztül annak valójába, tartalmába kell nyúlnunk.

Az állam, fogalma szerint első sorba csak alakzat, szerkezet, időszerinti képlete az emberiségnek — de az, mi nek alakja, az mi a képletnek tartalma, az emberiség életéből fejlődő, az abban működő erők összege, a szeretető, az észé, az akaraté.

A képlet akként idomul át, mint a tartalom, az erők fejlődnek. És miután az erő mozgatja az alakot: feltűnik a kettős hatás, a hatás és visszahatás — criteria minden életnek.

Az alak hat az erőre, valamint az erő az alakra.

Jó gép több erőfejtést enged, több erő nagyobb gépet hajt.

Kifejtett érzelem, értelem és akarat tökéletesb szerkezetet alkot, — a szunnyadó egyszerűbbel beéri.

Ezen mélységben fekszik oka a két kamararendszernek, melyet a parlamentarismus eszméjéből egymagából igazolni, de még csak ki magyarázni sem lehet.

A fejlődés fogalmából folyó tény, hogy az erők feltűnése két irányban mutatkozik, hosszában és széliében, egymás után, és egymás mellett, tartalomban, és terjedelemben. E kettő együtt soha sincs, míg a fejlődés végét nem érte, míg fejlettséggé nem vált. Ha tehát az államot alaki tekintetben fogalomszerűleg fogadjuk el, midőn azt állítjuk róla, hogy az államtagok összegének akarat egysége: akkor tartalmára nézve a fejlődés egyik irányát vagy el kell ejtenünk, vagy előlegként elfogadnunk; azaz vagy le kell mondanunk a haladás magaslatának érvényesítéséről az alap javára — vagy az alap szélességéből valamelyest le kell számitanunk; szabatosabban: vagy alantabb lesz az állami élet kifejezése, mint a műveltségnek legnagyobb foka, vagy magasabb az állam élete, mint a legalsóbb műveltségi fok; vagyis a politika nyelvén: vagy a tömeg uralkodik az értelem felett, vagy az értelem a tömeg felett; jogából egyik sem engedhet, az ellentét harcza indokolva van. Az ellentétek egyesítése azonban nem az eszményben, a tapasztalat mezején, a rationalismus körében van: hanem a fogalom erejében; nem az emberiségi erők elszakadt, külön érvényesítésében, de azoknak kölcsönös át-

hatás általi cselekvésében; a magasabb értelem számíthat a tömeg akaratának vezetésére, a tömeg felérti a nemes cél jószágát, kiszakadva a tömeg demagógia által, az aristocratia olygarchia által, ugyanazon célhoz visznek, a kard uralmához. Megsemmisíteni tehát egyik irányt sem szabad, egyesíteni pedig kell; az intézmény, mely által egyesülnek, a f e l s ő h á z.

Azonban a fentebbi fejtegetésből eléggé kiderül, hogy a feladat, melynek megoldása a felső háznak jutott, nem alaki természetű, hanem igenis dologi; nem azért létezik egy felsőház, hogy a parlamenti szerkezet épületét egészítse ki, hiszen általában véve meglehetne nélküle is, — hanem éppen azért, hogy a képviseleti törvényhozó testület szellemét egészítse ki olyképp, hogy a törvényhozás működése az állampolgárok összeségének akaratát minél hivebben tükrözze vissza.

Nem akarjuk egyáltalán azt állítani, hogy az alsó házba választott képviselők a kornak legfelsőbb magaslatán nem állhatnának, szellemi fejlettség tekintetéből; de az tagadhatatlan tény, hogy a nép választottjai első sorban túlnyomóiéig az anyagi érdekek gondozására fordítják fő-törekvésüket; választatásuk főalapja legtöbb esetben az anyagi érdekek terén várt haladásnak legbiztosb sikerét ígérő programok, — ez természetes, mert a teherviselő népnél ez a közvetlenül, legélénkebben érzett szükség. Az eredmény is igazolja e feltevést. Az állam anyagi érdekei felett alkotott törvények tárgyalása behat a legcsekélyebb részletekbe, — de hogy a szellemi, és erkölcsi viszonyokra vonatkozó törvények általában véve igen ritkán kerülnek elő — és ha tárgyul vétetnek is néha a parlamentek által, részletükben! alkotásuk szabály szerint a kormányközegekre bízatik, — ezt tagadni nem lehet. Számptalan tünemények merülnek fel az életben, szívet, észt,

erkölcsiséget, illemt, kegyeletet sértők, számtalanok a lelket megmérgezők, melyeket parlamentek tudomásul venni sem tartanak feladatuknak; sohasem tárgyalt egy törvényhozás tankönyveket, melyeknek mégis a szellem fejlődésének irányára kiszámíthatlan hatása van, soha egy szindarabot, mely mégis az erkölcsre végtelen befolyást gyakorol.

Már pedig csalódnék, ki azt hinné, hogy könyvek, és színészet hasznos, vagy káros hatásuk tekintetéből egy nemzet életére nem fontosabbak, mint sok vasút, melynek engedélyezésére hetekig nyúló tárgyalásokon kívül állandó terhek elvállalásának áldozatát is hozza a parlament.

Napjaink uralgó nézete szerint az állam törvényhozási hivatásából még soká kizárva maradhatnak a SZÍV, és észnek nemesítésére, a közerkölcsiség emelésére vonatkozó intézkedések, mert az állam csak a politikai élet rendezésére tartatik hivatva lenni, csak politikai szabadság leg-
többeknek eszménye, — erkölcsi szabadság, úgy hisszik, megterem magától, csak korlátait kell eltávolítani. Majd a jövő felderíti e nézet helyes, vagy helytelen voltát; mi azt hisszük, hogy a közerkölcsiség terén a korlátlan szabadság korlátlan féktelenség, — melynek jó gyümölcse lehetetlen. Ha igaza volt egyik költőknek abban, hogy „minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs“ akkor politikusaink legalább idővel reá jövendnek az erkölcsök fontosságára állami tekintetben is, mert senki el nem háríthatja magától azon tapasztalást, hogy az erkölcsökben, szokásokban, divatokban van első gyökere minden törvénynek, és egy törvény sem született, melynek alapját a közszokás erkölcsök, divat, — nézetekben, óhajokban, szükségletekben előre meg nem vetette volna.

Azonban napjainkban még ez nincs ekként — és éppen azért, mert az alsó ház inkább az anyagi érdekeknek él: szükség, hogy a szellemi érdekeknek szószólója szinte

legyen a törvényhozásban, hogy ekként az államban egyesült összes nemzet szellemi élete is lehetőleg teljes kifejezését találja, és legyen, ki túlnyomólag ezen iránynak szolgáljon. E feladat legnagyobb része a felső háznak jutott, melynek tagjai sok tekintetben inkább látszanak erre hivatva, mint bár mi egyébre.

Az alsóház minden tárgyat szükség érzetének kiderítésével indokol, mely szükség legtöbb esetben helybeli, vagy részletes, és hasonló természetű ellenkezővel küzd létrejöttéig; az alsóházi pártok ellenkező javaslatai között néha véletlen csekély többség határoz utólagos belátásával a jobbnak, — e bajon a felsőház létezése segíthet csak.

Az alsóházban merülven fel végre minden szülelnő szükség érzetének első kifejezése, a természet törvénye szerint rendesen az ifjúság heves vágyával, és sebességével töri meg útját létesülésének; a létesülés e módjával járó gyarlóságok lehető eltávolítása, ismét legalkalmasban a felsőház tárgyalásaiban találja leghelyesebb módját.

A felsőház hivatása tehát, hogy a széles alapra fektetett képviseleti tevékenység szellemét a létezhető legmagasb fejlődöttség fokának működtetésével kiegészítse, — az anyagi érdekekkel párhuzamosan a szellemi, és erkölcsi érdekek érvényesülését eszközölje — a parlamenti pártok hullámszásából felmerülhető véletlen esélyek káros következményeit elhárítsa — és az események rohamából netalán fejlődhető sebességet a rendes haladás ütemébe vezesse. Ennyi feladat eléggé igazolja léteinek nem csak célszerűségét, de szükségét a fejlődés jelen szakában.

A legközelebbi kérdés a felsőház működési szempontjának szóba hozása.

Minden érdek, legyen az anyagi, vagy szellemi, keletkezése okainak, és viszonyai sajátosságainak jellegét tünteti fel egy időben szülemlésével; ez teszi mintegy különleges-

ségét, egyediségét, ez egyúttal a benne rejlő általános érvény korlátozását.

Az érdekként felmerülő, az érdekekben rejlő szükség érzetének kielégítésére ezéző törvényjavaslatokban tehát rejlenek rendesen oly elemek, melyek mint az időnek, helynek viszonyoknak sajátosságai, a törvényben rejlő gondolat, ős fogalom általános feltétlen érvényesítését korlátozzák. Ezen korlátoktól, ezen sajátságoktól menten egyetlen eszme sem létesülhet az alsó házban, mely határozatait érdekekkel indokolni nemcsak jogosulva, de sőt kényszerülve van.

A törvényjavaslatban rejlő eszmének, gondolatnak, vagy fogalomnak különleges sajátságaitól, vagyis a gyakorlati alkalmazásban reá tapadható tökéletlenségektől! megóvása csak egy úton lehető, ha t. i. a felsőház a törvényben felderíthető ellentéteket, a közte, ős a fogalom között létező különbségeket egy magasabb szempontból kiegyezteti; ehhez csak két alapot talál, két álláspontot foglalhat el, t. i. az állam fogalmának szempontját, és az emberiségét, felváltva akként, hogy midőn az állam összegében rejlő külön érzézet létesítésére alkottatik törvény, azt az állam fogalmának próbaköve alá veszi, — az állam egész fogalmára vonatkozó törvényt pedig az emberiség fogalmának magaslatáról ítéli.

A felső háznak tehát érdek-védelmére, vagy ostromára hivatása soha sem lehet, — az érdekek élete az alsó házban nyer kifejezést; érdeket védve, vagy ostromolva a felsőház az alsóval egyenlő magaslaton ütköznék össze, és az ellentétek egyenlő jogosultsága képviselőiket egyenlő ellenekké tenné; már pedig a felsőháznak nem szabad az alsóház ellenének lenni, hanem kiegészítésének; ebben van oka, hogy felsőháznak sohasem szabad alantabb szempontot foglalni az állam összegének fogalmánál; csak ha ezzel jó ellentétbe az alsóház

valamely javaslata, van helye szereplésének; az állam fogalmát nem sértő intézkedéseknél akarata ne is legyen, mert tárgyát nem találja.

Ekként ellentét e két ház között alig képzelhető; fellépése pedig a felsőháznak ott, hol helye van, sikertelen sohasem lehet, miután a magasabb szempont az alantinál erősebb vonzást gyakorol az emberre, még oly egyéneknél is, kikben a szellemi működés foka közelebb áll az ösztönszerűség, és sejtelemhez, mint a fogalomképességi minősítéshez.

Igazolva lévén az eddigiekben egy felsőház létezésének szüksége, és feltalálva szellemi működésének alapja, még egy kérdés megfejtése maradt fen: minő elemekből alkotassák a felsőház?

A gyakorlati haladás első alapfeltétele, mint vizsgálatunk elején említve volt: a létező tények számbavétele, nehogy azoknak figyelmen kívüli hagyása miatt a kísérlet sikere lételük elemi hatásán megtörjék.

Tudva levő dolog, miként az alkotmányozás eddigi kísérleteinél egy felsőház egyedül biztosítási szelepként találtatott főleg alkalmazandónak, az alsóházban pezsgő élet-erőnek lehető túlhajtásai ellen. Hogy e felfogás nem méltó egy felsőház létezésének alapokául vétetni, — belátja, ki az általunk felvett létokot méltányolta. Az említett, nézetünk szerint helytelen, szempontból alkotott felsőházba rendszerint oly elemek vétettek túlnyomóan, melyeknek erősebb alkatrészei a vesztéglés színét viselték, a nyugalom vágya a változás gyűlölete, a maradás óhaja áldozatok árán is — fővonásai voltak az eddigi alkotmányos felsőházaknak; fény, nagy birtok, címek, név, szóval hatásos külsőség óhajtott feldíszítése; születési, társadalmi előjogok, kiváltságos állás voltak a bejutás czímei; — érdekem csekélyebb arányban.

A felfogás azonban, melynek eredménye egy ekként

alkotott felsőház lett, önmagát megczáfolta sikertelenségével.

A hol az alsóház hibái folytán forradalom által bukkott meg az állam alkotmánya, a létezett felsőház sehol sem volt képes megmenteni a békét, gyakran az uralkodót sem, sőt még az uralkodó családot sem. Pedig feladata lett volna első sorban, lehetetlenné tenni a forradalmat, — és ha mégis beállott és a létező alkotmány alakja szétrobbant: legalább az állam elemeit kellett volna megmentenie.

E jelenség fő oka abban rejlik, mert oly része az állami szervezetnek, mely csak mint kötőláncz a járműven, mint akadály szolgálhat természeténél fogva, a jármű gépezetének természetes hatását meg nem másíthatja. Gyenge ereszkedőn feltartóztatja sebességét, de meredeken elszakadhat, vagy hatása nem elegendő. Gyengíté hatását az anyag, mely bele vegyült. Köztudomás szerint tömeges szaporítások esete állott be, valahányszor az alsóház egy határozatának megakasztása miatt biztos felsőházi többséget akart egy kormány teremteni. A gonoszkodók nyelvén ily szaporítás tolonczozásnak neveztetett.

Hogy oly felsőház, melynek alkotásánál már a kiindulási szempont eltévesztetett, és melynek esetlegesen bekövetkezett tömeges szaporítási módja a közgáncsolásnak alkalmas eszközt nyújtott tekintélye megrontására — egy államnak életére, működésére, főleg válságos időkben hatást nem gyakorolhat, még akkor is biztosnak tarthatnék, ha a tapasztalás kivétel nélküli bizonyossággá nem tette volna.

Azon állításunk tehát, miként egy felsőház nem lehet egyedül biztosító szelep, nem merő akadálya a törvényhozási működés gyors vagy sebes haladásának, mi sok egyéb, alkalmas módon is elérhető — hanem a törvényhozási testületnek lényeges, mert szellemét kiegészítő része: ha nem lett volna is az államélet fogalmából annak folyo-

Hiányként felderített szükséges következmény, — az eddigi gyakorlat eredménytelensége, vagy káros következményei által szinte bebizonyultnak lenne tekintendő.

Ha tehát elfogadtatik a tétel, miszerint a felsőház a parlamenti rendszer mellett is — nem mondjuk feltétlenül, de az európai műveltség jelen átlagos színvonalán, — tehát éppen napjainkban — a törvényhozó testületnek lényeges része, melynek hivatása amannak szellemét kiegészíteni: minő elemekből alkotandó? mi lényeges kelléke ezen elemeknek?

E kérdésre egy már fentebb felállított tételből önként mutatkozó folyamán adja az egyedül lehetséges választ.

Ha egy felsőház működési szempontjával, kiindulási alapjául csak az államnak, s minek ez tagja, része, tüne-ményszerű jelensége — az emberiségnek fogalmát veheti egyedül; úgy felsőházi elemeket csak azon személyiségekben, és testületekben, osztályokban, vagy rétegekben találhatunk, melyekben az államnak, és emberiségnek tiszta fogalma él, lelkesül, működik, és hat.

Hol találjuk fel ezen elemeket? merőben ténykedés, melyre a fogalom választ nem adhat; de miután csak a kivitel modorának rendszerébe tartozik, egyelőre mellőzzük, azon általános szabályával a kényszerűségnek, miként ott veendők, hol találhatóak leendnek.

Lényeges kérdés: mi utón veendők, és ki által?

Az eddigi gyakorlat szerint a felsőházak tagjai születés, állás, és kinevezés útján jutottak törvényhozói székeikhez. Lássuk e módozatok mindegyikét a fogalomszerűség tekintetéből, hogy megítélhessük a fogalom alapjáról cél szerűségüket.

A születés általi jogosultság a hűbéri állam intézményeinek egyike és legteljesebben tartá meg ősi alakját hazánkban; a főrendi osztálynak minden nagykorú tagja, de sőt még özvegyeik is személyes befolyással bírtak a törvé-

nyek alkotására. Angolországban a főrendi osztályban divatozó elsőszülöttségi jog által a főrendi tagoknak jogosultsága gyakorlatilag a vagyon alapjára lett áthelyezve, és ez által a hűbériség rendszerében birt jelentőségéből teljesen kibontakozott az angol főrend. Az angol alkotmányt megelőzőt időben a királylyal egy testbe forrva állott szemben az angol nemesség az angol néppel, és ezen okból a győztes forradalom úgy a nemességet, mint a királyságot kivetkezteté hűbéri természetéből; ma a születés által birt jogosultság angol honban nem létezik, mert miután az annak előtte e czimeu birt jogosultság gyakorolhatásához feltételül az elsőszülöttségi családi nagy vagyon birtoklása kívántatik: világos, hogy merőben születési jogosultság alapján angol honban nem létezik felsőházi tag.

Hogy mégis a dolog oly szint mutat, mintha léteznék, ez a gyakorlati angol ügyes fogásának vívmánya, ki gyökeresen át tudott mindent alakítani, és külsőleg tetszetve mégis akként elhárítani a feltűnést, hogy sokan máig sem látják, mi változott a forradalom által.

Az alkotmány elmélete szerint a nagybirtokra támaszkodó felsőháznak jelentősége főleg abban léteznék, hogy független mind fel — mind lefelé. Ha ezt teljesen megengedjük is, hozzá kell tennünk, hogy e függetlenség eredmény nélküli; — mert a korona nevében mindenkor történhető tömeges szaporítása a felsőházi tagoknak a többséget, bármely arányban létezhető független elemek daczára niúlhatlantil oda tereli, hová kívántatik.

Látszik, miként az angol felsőházi elemeknek azon része, mely másutt, mint születési aristocrazia szerepel, főleg nagy birtoka alapján tagja a felsőháznak; hogy a cziim csak járuléka, díszítése a nagy vagyonnak, és végre, hogy ezen úgynevezett kétélű függetlensége a nagy vagyonra támaszkodó angol aristocraatiának a parlamenti kormányt

legkevésbbé sem gátolja mindenhatóságában, és ekként merő díszítése a parlamenti rendszernek, de nem kiegészítése a törvényhozó testület szellemének.

A francia, és olasz főrendek I. Napóleon terve szerint és kitartó következetessége által nagyában megsemmisültek a birtok felosztás elvének a polgári törvénykönyvbe lett felvételével.

A németnek nem igen volt alkalma politikai téren szerepelni, jövőben látszik inkább hivatva.

Ha immár azt vesszük, hogy azon egyetlen Angolországban, mely Európában mintaképe az alkotmányosságnak, a merő születési aristocrata többé nem is létezik, a létező pedig csak mint nagy vagyon birtokosa lehet eleme a felsőháznak: be kell ismernünk, hogy a parlamenti rendszer a főrendeknek születés czimén politikai jogosultságot nem adott. És ha hazánkban a felsőháznak rendezése csakis a parlamenti rendszer betetőzéseként fog történni, — a főrendeknek azon része, mely nagy vagyonra nem támaszkodhat, elesnék eddigi jogosultságától.

Azonban vizsgálatunk elején feltűnt, miként a parlamenti rendszer nem az általános szabadságnak, sem az általános boldogításnak rendszere, hanem az uralgó pártok és érdekek hatalma biztosításának; — miután pedig az állam fogalmából kifejtett törvényhozási működés céljának előttünk nem érdek- vagy párturalom tűnt fel, hanem az összes államtárgyak akarategységének minél hivebb kifejezése; — a felsőház pedig mint a törvényhozó testület lényeges része, az általános nemzeti akaratban nyilvánuló szellemnek kiegészítése: világos, hogy ezen eredményhez képest a felsőházi elemek képesítési alapja is lehet egyéb az angolénál.

Ha a felsőház működési szempontja az állam, és emberiség fogalma; ha azon elemeknek, melyekből egy felső-

ház alkotandó, főleg olyanoknak kell lenni, melyekben az államnak, és emberiségnek fogalma él, működik és hat: úgy sem születés, sem nagy vagyon nem látszik szükséges minősítésnek a felsőházi tagsághoz, — de akadálya sem lehet, sőt inkább rendszeren hatalmas rugója azon nemes törekvésnek, mely születése és földi szerencséje fényét közjóra szentelt hazafiul tevékenységgel kívánja igazolni.

Ily tevékenységnek magvát a magyar főrend mindig bírta, s alig volt korszak, melyben hatalmas tevékenységét nem nyilvánította.

A török birodalommal érintkezés, és a török támadásoknak egész a 17. század végéig nyúló ismétlődései tovább tárták fen hazánkban a középkorbeli nemzetközi elhelyezkedési harcok folyamát, mint bármely más európai államban; és innen van, hogy a czimeres főrendek hazánkban ma is még nagyában azon alaki befolyást gyakorolják, a törvényhozásnál, melyet gyakoroltak az utolsó török hódítási harcok idejében.

Honnan van az, hogy a viszonyoknak oly mélyen ható átalakulása után is, a minő I. Lipót király idejétől napjainkig történt, a magyar főrendi nemesség változatlanul megtartó állását a törvényhozásnál?

Kétség kívül nem kizárólag a kedvező viszonyokban, hanem főleg saját életrevalóságában rejlik az ok. A meddig a magyar nép Ázsia földjét elhagyva lassú vándorlással a Dunáig ért, és egy egész nemzet évtizedekig nyeregben volt: Magyarország főleg a magyar nemzet vezéreinek kardjában és kürtjében, a magyar állam a nemzet jobbainak csak szívében és agyában élt, mint lelkesítő eszmény, mint sóvár vágy, melyet létesíteni — vagy elvérszeni volt kényszerű sorsa a magyar nemzetnek. — E hazaszerző hősöknek utóda nemzeti főrendünk, melyet sem a közép és újabb kor viszáljai hazánk földéről kiirtani, sem idő s körülmény

hazája iránt közönyössé tenni képes nem volt. Hazánk legjelesbb fiai ezen főrendnek kebeléből tűntek fel, harcban, és békében egyenlő haszonnal, és fénnel szolgálva a hazát, és általa az emberiséget; ha általában létezhet osztály, vagy rend, melynek sajátságául tekinthetnék a hazafiság legmelegebb érzete: a magyar főrendnek tulajdonítnók azt, mely Hunyadiat, Zrínyiket és másokat is mutat fel a hon, a kereszténység, és ezek által az emberiség ügyéért felülmúlhatlan hűségben bajnokokként tündöklenni. Ezen nemzeti főrendben rejlik a felsőháznak egyik alkatrésze.

Nyolczszáz éves közszolgálat érdeme egyik alapja történeti jogosultságának; a nagy vagyon a másik alap, mely ért az alkotmányozás parii a menti rendszere is szívesen befogadja ezen elemet felső házába; — de mi nem ezen alapon látjuk nyugodni hivatottságát, hanem egy máson, mellyel a két elsőt is szerezte, és ez azon élénk részvét, mondhatnék egybeforrás a magyar állam életével, mely a magyar főrendet kitünteté; — vívott e haza szerzéséért, vívott annak megvédéséért; vívott önkény ellen a szabadságért politikai életben, vívott világosságért sötétség ellen a vallási életben, és ezen folytonos áldozattal védett haza, és ennek szabadsága iránti szeretető, a vallásosság mély érzete, a szépnek, igaznak, és nemesnek bálványozása maradt egészben véve napunkig kiváló szellemvonása, melyet a közhaza, és népének boldogítására működtetni feltűnő törekvése. Ebben nagy kincset bir a haza, melyet hálás elismeréssel fogadand a végzet kezéből és oda fordítandja, hol leginkább használható törvényhozásának felsőházába.

Önként értetődik azonban, hogy nem a mai modorban lehet befolyása érvényesíthető, hanem egy a mai viszonyokhoz átídomítottban, és ez által az eddiginél még fokozottabb sikerrel.

A főrend tagjainak eddigi személyes jogosultsága fen

nem tartható, mert az általában minden viszonyokban életbelépett képviselet rendszerével ellenkeznék, mint előjog, kivétel. Ez oly fontos körülmény, melynek figyelmen kívül hagyására csak a rendi alkotmány rendszeréből hozathatnának indokok, melyek mégis napjaink államtani elmélete által egy általán el nem fogadtathatnak.

De magának a rendi alkotmány rendszerének összes érvei sem bírhatnának nyomatékkai, mert a főrend nem nyújtja ma azt az ország védelmére, mit egykoron nyújtott, a bandériumokat. Személyében ma mindenki egy katonát állít csak a haza védelmére — és miután ennyit mindenki nyújt: mindenki ellenezheti egy egész rendnek személyes előjogát.

Igaz, hogy a parlamenti rendszer Angolhonban a főrendnek személyes jogosultságát fentartá, — de egyúttal kivetkezette az természetéből; mert midőn a személyes jogosultság feltételül nagy vagyon birtoklását kötötte ki: megszűnt rend lenni, és osztálylyá alakúit.

Mint rend az államnak volt tagja, és törvényhozói jogosultsága merő jog volt, mely egyúttal kötelem is.

Mint nagybirtokos a társadalom felső osztálya, mely törvényhozói személyes befolyását nagy birtokára való tekintetből előjogként bírja, nem mint kötelmet teljesíti, mert nem minden nagy birtoknak ura tagja a felsőháznak.

Ily feltétel alatt menteni meg a főrendnek személyes jogosultságát, vesztéség volna a hazára, méltatlanság magára a főrendre.

Hazánk főrendé, mint nagybirtokos osztály azonnal elvesztené jellegét, célját, és kora vesztét okozná népünknek.

Ha elvétetik tőle az öntudat, hogy hazájáért tett áldozata, érdeme egyedüli czíme jogosultságának, és reá erőszakolatik a felfogás, hogy csak nagy birtoka miatt részesül jogban, tekintélyben: akkor annak keresésére indul, mi

jogosultságának, tekintélyének feltétele: a vagyon hajhászatra; csak alig kellenék egy pár évtized ezen ekként ébresztett szellem működésének, és Magyarország földje kezében lehetend, népünk pedig koldusbotot foghat. A haza védelmére, és nem a nép megrontására adta a hűbéri alkotmány főrendünknek nagy birtokát — és egyenesen erre utalja, csaknem szorítja a főrendet, ki belőle a nagy vagyon osztályát akarja alakítani. Nem kalmárszellem kell főrendünk kebelében, hanem az áldozatkészség, az igaz lelki nemesség, a hazafiság, a humanismus szelleme, hogy a mint ősei a haza földének, és szabadságának megszerzésében, megvédésében hervadhatlan babérokát fűztek homlokaikra: úgy azok ivadékai a haladott kor intó szavát felértve, e haza népének nevelésében és boldogításában ismérve fel legszebb hivatásukat, a szeretet, a műveltség, és nagylelkűségnek, hazaszeretben, és emberiségi érzetben felülmúlhatlan bajnokaiként tündököljenek.

E hivatás, melyre úgy látszik a jóságos végzet tartá fen virágzó főrendünket, sokkal fenségesebb a nagyvagyoni osztály természeténél, melyhez nemzeti főrendünk, méltó elismerésül legyen kijelentve, eddig hajjamat nem is mutatott.

De mi nyújtana illő kárpótlást azon sok nemes, hazájáért lángoló, sokszor vértett kebelnek azon méltó fájdalomért, melyet dicsőn szerzett jogának elvesztése okozna csak azért, mert a sors önkénye érdeméhez illő földi szerencsével nem áldotta meg? hiszen nem kérte e jogát, csak mint kötelmet fogadta el, és most hála helyett megaláztatás, megfosztatás nézne feléjük. Nem volna eszélyes azon törvényhozás, mely oly nemes kebleket, az önzéstelen hazafiság leggazdagabb forrását, önként eltávolítna magától, saját kezével megsemmisítné.

Az angol parlamenti rendszernek azon része, mely a nemzeti főrendnek néposztálya lett átalakítását eszközölte

maradjon el e hazától! van más mód is nemzeti főrendünk befolyását felhasználni a felsőház alakításánál és mégis egyúttal megmenteni eddigi hazafiul szellemét amúgy is gyenge népünk és hazánk nagyobb javára.

E mód a nemzeti főrendnek testületi alakítása, melyből választott követei által gyakorolná törvényhozói jogosultságát egyenlő arányban a felsőház többi alkatrészeivel. Minő viszonyba helyezze magát a főrendi testület követivel? tőle függ, itt egyedül a felsőház egyik elemére akarunk mutatni, és alkotásának egy czélszerű alakját kijelteni. E testületben a nemzeti főrendnek minden jelenlegi tagja egyenlő joggal lévén felruházva, a vagyonkülönbség miatt jogvesztés oka elő nem fordulhat, és mégis megóvatik a főrendnek hazafiul jellege; — az összes főrendben létező szellemi erő és hazafiul emelkedettség a testületi tárgyalásokban feltűnván a haza előtt, az összes nemzet forró rokonszenve csatlakoznék azon szempontokhoz, miket az ily főrendnek követei minden tekintetbeni függetlenségükben és küldöik kitűnő polgárai és társadalmi állásából is következő tekintélyében bírnának, és alig lehet sejtetni azon befolyás határát, melyet ekként a haza sorsára gyakorolni fognának.

A második csoportja a felsőházi tagoknak állásuknál fogva bírják széküket. Ezen csoport is a hűbéri államrendszerének maradványa; kerete volt a képnek, sarkkövei az épületnek; — de a parlamenti, és rendi szerkezet, különösen a törvényhozó testületben, annyira különbözik, hogy mi az egyikben szükséges volt, a másikban teljesen értelem nélküli lehet; ekként áll a dolog a felsőházi tagok tekintetében, kik állásuknál fogva lennének olyanokká; a ministereknek sem szükség a tagsági minősítés, mert állásuknál fogva megjelenési joguk alkotmányos; mert azon viszonynál fogva, melyben, mint a kormány tagjai, a tör-

vényhozáshoz léteznek, jelenlétük szükségszerű, de ha e viszony daczára az alkotmány a ministereket nem tette felsőházi tagokká, akkor alig képzelhető más állás, melynek szükséges feltétele, vagy folyománya lenne a felsőházi jogsultság.

Ezen okból az állásuknál fogva eddig jogosult tagokat helyesebben, természetesebben a következő csoportba véljük sorozandóknak.

A kinevezés általi tagokra nézve vizsgálatunk kiindulási pontjául kell vennünk éppen e csoportnak eredetét, kufor-rását, a kinevezést.

A kinevezés teljes jelentőségében fekszik a parlamenti rendszernek egyik oly alapja, melyet erődjének fellegváraként tekinthetünk, honnan bel- és kültámadások ellen egyenlőn, és egyenlő sikerrel védi, és biztosítja hatalmát.

Kinevezési jogának gyakorlata által nemcsak tehetienné, teszi az egész felsőházban létező ellenzékét, de sőt biztosan győz ellene minden pillanatban. Kinevezési jog nélkül a parlamenti rendszer felső házat el nem fogadhat, éppen úgy, mint királyt az ellenjegyzési jog nélkül.

A midőn a kinevezési jognak taglalásához, és Ítéléséhez fogunk, teljes öntudatával tesszük azt annak, miként vizsgálatunk iránya a merő parlamenti rendszer keretén, határain rést tör, és szempontunk e rendszernek fogalmán kívüli téren van.

Ha váljon szabad-e e szempontot választanunk? erre a rendszer emberei feltétlen nemmel felelhetnek; meg van azon sajátság minden rendszernek buzgó híveiben, hogy eszményüknek feltétlen érvényt tulajdonítani szoktak, és ki annak nem hódol hasonló feltétlenséggel, annak szándoka gyanúsíttatásnak kitéve van. Azonban ha a művelődés haladás: akkor napunkig még nem volt, és nincs rendszer, mely mint módszere a művelődésnek feltétlen bevégeztség-

gél bírna, és javítása gondolható sem lehetne. Ezen tagadhatatlan igazságra támaszkodva, és azon czélt tűzve ki, hogy századunk alkotmányozási törekvésének teljes horde rejét, és minden következését felismerjük, szükséges, hogy szempontunkat a parlamenti rendszer korlátain kívül vegyük — fenmaradván mindenkinek szabadsága vizsgálatunk eredményére saját ítéletét alkalmazni.

Kutatásunk elején az derült fel előttünk, hogy az alkotmányozásnak közvetlen célja nem volt egyéb, a királyi teljhatalom megtörésénél, nehogy az államtagok anyagi fejlődését megrontsa; helyébe az uralkodó párt kormányát juttatá hatalomra, és ezen eredményt a parlamenti kormányrendszerrel biztosítja.

A parlamenti rendszerben a kormányhatalom más hatalmat el nem ismérhet maga mellett — tehát a felsőházat sem, és ezért tartja fen magának a felsőházi kinevezést, melyet a korona fedele alatt önmaga gyakorol, — a királyét sem, és ezért gondolta ki a ministeri ellenjegyzést. Kinevezés és ellenjegyzés a vért, és paizs felfelé, mint pártfegyelem és feltétlen kormányzat lefelé.

Tegyük fel, hogy a kitűzött cél elérésére a rendszer tökéletes, mit a politikus biztosan annak találанд.

Azonban a politikus idealista, eszmény embere, az élet pedig még eddig minden eszményt mással váltatott fel, és ha anyira el nem bizakodik valaki Ítéletében, miként az emberiség fejlődésének, az emberiség lehető műveltségének létesülését, valósultságát, a haladás ne továbbját akarná feltalálni, és mindenkivel elhitetni a mai napnak műveltségében: kéntelen leend beismerni, hogy általában még lehetőnek kell lenni a haladásnak. Ha csak annyit is enged meg: van reményünk, hogy sem célunkat, sem szempontunkat meghallgattatásunk előtt feltétlenül el nem ítélandi.

Ha immár minmagunk beismerjük, hogy a parlamenti rendszer, saját céljának létesítésére teljesen alkalmas, tehát mint módszer tökéletes: hol lehet még haladás? — egyszerűen a célban.

Mihelyt a parlamenti rendszer ezéjlat tesszük tárgyává vizsgálatunknak, akaratlanul is kivid estünk a parlamenti rendszer életkorén, az alaknak keretén. Ebben van szempotunk igazolása.

A parlamenti rendszer céljának vizsgálat alá vétélét a politikus nem ellenezheti jogosan, mert a politikus volt annak idejében a hűbéri rendszernek, volt a teljhatalmú királyságnak, lehet még népuralomnak, sőt dictatornak is embere, — a politikus csak az államnak életét nézi céljának, az alkotmányok, kormányrendszerek között az időszerinti legczélszerűbbet keresi — és így nem feltétlen hive a parlamenti rendszernek. Azon különféle eseményekhez képest, melyeket alkot, kéntelen a kormányrendszerek különféleségének jogosultságát beismerni. És valóban láttuk, hogy a politikusok fejedelme Taleyrand egy rendszernek sem volt annyira ellensége, hogy ellenének esküdt barátjává ne változhattott volna.

Csak a párt embere feltétlen barátja, változhatlan hive azon rendszernek, melyben uralomra vergődött — és innen magyarázható azon szilárdság, és következetesség, mely csak a pártéletben volt kellőleg kifejlődve, mert kellőleg táplálva, jutalmazva.

Azonban mindkettőnek szempontján felül áll az emberiség szempontja; és ha nem tagadható, hogy századunkban mindinkább hangosabbá kezd vállalai a humanismus irányának jogosultsága: úgy a párt embere is kibékülhet ezen legmagasabb czállal, mely végre kell,

hogy azon jót is magába foglalja, mi a párt céljának legnemesebb része.

Láttuk, hogy a parlamenti rendszernek célja az uralgó párt érdekének biztosítása. E ezél terjedhet és nemesedhet, azon irányban, hogy az érdek nem marad az uralgó párt saját érdeke, hanem mindig nagyobb körű párté, mely utoljára valóban egy ország többségének érdekévé is lehet. De itt van fejlődésének zenitje; enél tovább nem mehet, mert átcsapna a tiszta Democrazia rendszerébe, mi ellenese. E természetében felismerhetni az angol praktikus politikai eszményét, mely abból áll, hogy az ország lakói minél nagyobb számának minél nagyobb boldogsága eszközöltessék. Miben találja boldogságát az angol polgár, hogyan juthat a boldogok számába? az az ő gondja; mit tegyen, ha nem sikerül neki oda jutni? azt ő lássa.

Ezen eszménynek valószínűsítésére eszközül szolgál a parlamenti rendszer.

Ki a fentebbi eszménynek hódol, — hódoljon a parlamenti rendszernek, — teljesen rendén találjuk.

De ezen eszménynek nincs annyi ereje, hogy az emberiség szívét teljesen, kivétel nélkül kódozásban tartsa, avagy csak arra is bírja; sőt ellenkezőleg naponta szaporodik azoknak száma, kik látva, hogy az uralgó érdek áldásaiban ott is, hol teljes virágzásban van a parlamenti rendszer, naponta kevesebben részesülnek, hogy az államadosság, az adó, a pauperismus, a testi és erkölcsi romlás óriási mérvben nő, a boldogok száma azon arányban apad, az anyagiság feltartóztatatlanul terjed, a szellemi és erkölcsi erő ritkul, a nemes érzés kihál, az önzés uralg, a pénz úrrá tesz, a szegénység barom-má; a szabadság kiváltsággá lesz, a közjog nyomorrá; látva hogy azon angol politikai rendszernek nem terem

egyéb virága, mint az, melynek Tyrus, Sydon és Carthagóban is elsepré himporát a sors vihara, mielőtt az emberiség javára bármi gyümölcsöt termett volna: komolyan kezdenek tűnődni azon kérdéssel, ha váljon azon cél, melyet a parlamenti rendszer létesíthet, a honpolgárok egy számának, egy részének boldogítása ugyan az-e, mely az államéletnek is célja lehet? — Mi házottan nem tartjuk annak, sőt ellenkezőleg, miután fentebbi vizsgálatunk szerint az állam, mint tagjai akaratának egysége, csak akkor bír tökéletes szerkezettel ha minden tagjának lehetséges akaratát érvényesíteni; ezt téve pedig ésszerűleg nem lehet feltenni, hogy minden tag a maga boldogságát is ne nyilvánítaná akarata tárgyául: kéntelenek vagyunk az állam célját addig terjeszteni, hogy minden tagjának lehető boldogítását tekintse feladatúi.

E feladatnak a parlamenti rendszer meg nem felelhet, — ezért kell magát a rendszert fejleszteni, nemesisni; miután pedig a fejlesztés főleg szellemének kiegészítése által eszközölhető, ennek elemei pedig a felsőházban gyűjtendő össze: visszakerültünk a felsőháznak második csoportjához, a kinevezésekhez.

Miután a felsőházi tagok kinevezésének alapjául, ha az alkotmányosság a parlamenti rendszer szellemében működik, az uralgó pártnak érdekei szolgálnak: világos, hogy a kinevezett tagok a felsőházban az alsó ház érdekét, szellemét képviselik, és azon felül emelkedniük nem lehet. Ha tehát a kinevezett tagok álláspontját felemelni a parlamenti rendszernél magasabb érdekek kívánatosnak tartják: akkor a kinevezésben kell változásnak történni, mert a kinevezett a kinevezőnek szellemét képviseli. Az államhatalom eddig két helyütt létez a kormánynál és a fejedelelemnél; ha tehát a ki-

nevezési jog a kormánytól elesnék, csak a fejedelem kezébe juthatna. Szabad-e ez, tanácsos-e — e kérdéssel vizsgálatunk egyik legfontosabb tárgya előtt állunk.

Fentebb láttuk, hogy a parlament! rendszernek a királyság sem feltétele, sem folyománya, — tehát nélküle meglehet. Ha immár a parlament! rendszert királlyal együtt látjuk létezni, nem szabad felednünk, hogy ott két ellentétes alkatrész létezik egyben. Ellentétek együtt lehetnek két módon, t. i. vagy egyik a másikat legyőzte, és elnyomva tartja, vagy egymást áthatva egy valóvá lettek, az első pusztán együtt lét, a második az egyesülés.

A parlament! rendszer csak együtt lét a királlyal, — valódi egyesülés, egybeolvadás soha sem lehet.

A parlament! rendszer egy eszme, az emberiség életében felmerült egy képlet, mely saját életet él, mely önmagában találja célját, és a természet törvénye szerint inas eszme ellen védi léteit.

He a királyság is az.

E kettőnek egybehasonlítása fontos eredményhez vezet.

Hogy a parlament! rendszer az uralgó érdekeknek az uralgó párt általi élete, uralma, — az feltűnt vizsgálatunk elején.

Mi a királyság fogalma? — sajátságos most keresni a királyság fogalmát, midőn hatalma Európa legtöbb államaiban megszűnt. Es mégis a legmagasabb — az emberiség érdekéből e kérdést tisztáznunk kell, különben úgy járhatnak véle, mint sokan az egészéggel, kik becsét, értékét csak akkor kezdék belátni, midőn elvesztették.

A királyság talán anyi évszázad óta él, a hány év óta a parlament! rendszer, pedig hosszú élettartam nagy

életerőre mutat; ez is növelheti az érdeket megtudni, mi-
ben rejlik a királyságnak azon elenyészhetlen életereje,
mely az emberiség történetének kezdetétől ináig minden
viszályal daczolt, és fentartá magát.*)

Plató ős Cabet kora között sok állami eseményképek
keletkeztek, úgynevezett Utópiák, melyeknek szerzői a
legnemesebb szívű, értelem dolgában is kortársaikat rende-
sen legalább is elért férfiak voltak; de valamennyinek ér-
tékét egybevéve nem tartjuk oly behatónak az emberiség
ügyére nézve, mint Stein Lajos felfedezését az államélet
elméletében.**) Ő első deríté fel azon két külön dolognak
fogalmát, melyeknek kölcsönös harcza egymással, mint söté-
tétségé a világossággal, az államok életének valódi tartal-
mát kepezik. E két fogalom az államé és a társada-
l o m ő. Az állam fogalmát akként adja, hogy az összes tag-
jai akaratának egyesülése; a társadalomét, hogy az az
anyagi javak előteremtésére czélzó munkásság rendszere.
Amannak elve a szabadság, mert az akaratok egysége,
mint állam, csak úgy tökélyes, ha az egyes tagok akarata,
miből az képződik, tökélyesítve van. Ezért törekvése, hogy
minden tagját felemelje, szabaddá tegye. A társadalom, értve
a személyes tulajdonra alapuló mai társadalom kereseti rend-
szerét, az érdek által tartatik tevékenységben, értve az ön-
érdeket; és miután fejlődése oda czéloz, hogy mindenki men-
nél nagyobb számú egyéneket vonhasson érdeke előmoz-
dításának működésébe: hatása az uralom és szolgaság vi-
szonya, uralomé azok részéről, kik a javak birtoka által
másokat a függés viszonyába hozzák, szolgaság azokéről,
kik, hogy munkájuk után élhessenek, kénytelenek a függés

*) Lásd: „Die Könige“ von Dr. H. Fr. W. Hinrichs. Leipzig. Coste-
noble 1852.

***) Lásd: „Der Begriff der Gesellschaft.“ Von L. Stein. Leipzig. Ver-
lag von Ottó Wigand. 1850.

viszonyába lépni azokkal, kiknél munkájukért keresetet, és ezzel létezési feltételt nyerne.

E két iránynak további fejlődéséből kideríti azon ellenállhatlan kényszerűséget, melylyel a javak birtokában lévő vagyonos osztály kezére kiríti az állami hatalmat, és érdeke szerint alakítja az alkotmányban — kezeli a kormányzatban, megörökítve a viszonyt, melyből hatalma eredt az uralomét a vagyontalan osztály felett.

Azonban az állam fogalmában rejlő erő sem vesztegel, és egyéb, a személy szabadságának kivívására célzó törekvés! kísérletek után egy időben azon ösztönszerű ötletre jön, hogy az állami hatalmat a vagyonos osztály kezéből kivegye, és hogy ezt elérje, inkább egy személyt ruház fel az állam teljhatalmával, annyi kincsei halmozva őt el egyúttal, hogy további vagyonosodásra megszűnjék a vágy benne; s miután az állam összes hatalmával és vagyonával rendelkező egyén még csak azon egy vágyat táplálhatja, hogy ily boldog, hatalmas állását maradandón megtarthassa, és utódira átörökíthesse; kéntelen leend azon egy módhoz nyúlni, mely által vágya teljesülhet, és e mód az állam népességének minden osztálya iránt egyenlő igazsággal, részvétellel, gondozással, ótalommal viseltetni. így keletkezett a királyság, mint állami képlet, intézmény, vagy alkotmány.

Nem szükség, hogy az államok vagyontalan osztálya ily nyílt és szabatos úton eszközölje légyen cselekvényét, sőt természetes, hogy évszázadok, talán ezredek ösztönszerű vajúdása előzte meg a királyság létrejöttét — de hogy eredete főleg, talán kizárólag az alsó, vagyontalan, elnyomatott osztályoknak a vagyonos osztályok uralma alóli menekülés vágyából nyerte első gyökerét, több mint valószínű; hogy pedig valódi fogalma más nem lehet, mint hogy az osztályok kölcsönös uralma, és elnyomtatása elleni állami intézmény: ezt határozottan elfogadjuk.

Hogy királyok nem fogták fel a királyság értelmét — nem csoda, midőn látjuk, hogy a 19. századnak oly gazdag szellemi fejlődöttsége volt szükséges arra, hogy a tudomány állapítsa meg végre ezen oly mély, oly kiszámíthatlan hatású fogalmat.

Kijelentjük ez alkalommal egyszer mindenkorra, miként vizsgálatunk további fogalmában ott, hol király és királyságról leend említés, azt csakis ezen fogalomszerű értelemben akarjuk vétetni.

És most visszatérünk vizsgálatunk egy korábbi eredményéhez. Azt állítottuk fentebb, hogy a parlament! rendszer csak együttlét a királlyal, vagy királysággal, de valódi egyesülés, egybeolvadás köztük soha sem lehet.

Ezen állításunkat követett fejtegetésünk kimutató, hogy már ott is csak a fogalomszerű parlament! rendszert, mint érdek, és párturalmat — és ismét csak a fogalomszerű királyságot, mint a társadalmi osztály - rendszer felett, az állam fogalmát képviselő királyságot érthettük.

De mégis egyesült a király, és parlament itt és ott és egyesülve létez napunkig századok óta — lehet az ellenvetés; megengedjük, és meg is fejtük. A királyság mint fogalom nem olvadhat egybe a parlamenttel, mint fogalommal; de ezen bizonyos állam parlamentje ezen bizonyos királlyal egyesülhet, mert mint nem fogalomszerűek, csak tüneményszerűek nem állanak a fogalom magaslatán, sőt alatta, az érdek körében mind ketten. De a hol így volt, el sem maradt a szükségképi következmény, az osztályok éles elválása, a pauperismus nyomora, az anyagiség kinövései.

Térjünk most vissza egy még korábbi kérdéshez, mely fejtegetésünk fonalán felmerült: szabad és tanácsos volna-e a felsőházi tagok kinevezését a királyra bízni?

Mi nem csak szabadnak, és lehetőnek, de sőt szükség-

gesnek tartjuk, ha a cél az, hogy az állam életének fejlesztésében haladás lépjen be.

A király, ha fogalomszerű hivatását követi, nem pillanatok és osztályok, vagy pártok érdekében, hanem csak az állam érdekében működendő tagokat foghat nevezni, ő, kinek egyedüli érdeke és óhajtása, hogy országa boldog, és ez által emléke dicső legyen, nem fogja összes népének hű ragaszkodását, melyben családja uralmának biztossága fekszik, sem pillanatnyi érdek, sem uralgó körök kedvéért kockára tenni; nem lehet soha hajlandó túrni, hogy elszakolják egy alkalom, mellyel népe boldogságáért táplált vágyának kifejezést adhat; nem teheti, hogy ne lássa miként azok is bámulandják nagyságát, kiknek érdekeit zabolázza, midőn ezt a közérdek kívánja; hogy ha már a végzet királlyá tette, királynak lenni a fogalom legszebb értelmében férfias akaratának egyedüli méltó tárgya lehet.

Látásunk korlátoltságát szívesen megengedjük; de el nem fojthatjuk a vágyat, hogy a látott képek szint, kifejezést ne adjunk. Európa országaiban a királyság fénye hanyatlóban van; koronákat kínálnak. Oka egyedül abban rejlik, mert a királyság fogalma elhomályosult. A parlamenti rendszer nem növelte fényét, midőn hivatása terhét könnyíteni látszott. A parlamenti rendszer kíméli királyát mert használni akarja tekintélyét; de a parlamenti királyhoz a népnek egykori kegyelele nem gyarapodott; sőt azon arányban, melyben hivatása a hatalom köréből a kegyelmi cselekvények körére szorított, vágyaival s reményeivel az uralkodó osztályhoz fordul, és reménye csatlakozván, önmagára, önségélyére szorul, és e mélységben fogamzik a forradalom magva.

Ma, midőn az egyház tekintélyének sikeres ostroma után beállhat a tekintélynek teljes megszűnése, midőn az érdek uralma, az önzés divata, az anyagiság járványa

mellett közel állunk a fejlődés egy oly forduló pontjához, melytől a műveltség, és nemesedés iránya visszafordulhat: a civilizáció valóságos nyeresége volna, a királyságot fogalma fényére feljuttatni, hogy elhárítsuk a társadalmat felbomlással fenyegető veszélyt. Intőleg mutatja Francia, Spanyol és Olaszország helyzete, mily nehéz egy lerombolt szerkezet romjain újat építeni, mely kielégítést, és állandóságot Ígér.

Magyarország, melynek legnépszerűbb koszorús költője a legelső magyar embernek tartá a királyt, — melynek népe — rendjei, osztályai hívekben tárták fen, és ápolják máig a királyság iránti kegyeletet, Európa minden országainál, kizsemelve lenni látszik a királyság egykori tekintélyét felséges hivatásának pályájára visszavezetni. A módot erre a felsőházi tagok kinevezésében látjuk.

Képzeljük a királyt azon pillanatban, midőn az országgyűlést egybehívó rendeletével azon férfiak névsorát közli, kiket a nemes érzés, a kitűnő értelem, a fényes tetek teréről az összes nemzet által isméíteket, bálványozottakat királyi követekül a felső házhoz kinevez: és lehetetlen kétkednünk, hogy ezen egy cselekvénnyel a nemzet szívéét, bizalmát, lelkesedését megnyerte. Képzeljük a felsőházat, melyben a nemzet legkitűnőbb fiai az ország boldogsága felett királyuk megbízása folytán örködnek: és lehetetlen tagadni, hogy a nemzet jövője elébe nyugodt bizalommal néz.

Képzeljük a kormányt, melynek törvényeit a hazának legjobb, legkitűnőbb fiai helyeslik, és lehetetlen nem hinni, hogy a törvények osztatlan tiszteletben gyakorlandják hatásukat.

Az uralkodó ház nagykorú tagjai, az ország főméltóságai, a zászlósok, a főpapok, a főispánok, kiknek felsőházi tagsága csak a rendi alkotmány maradványaiként, de a parlamenti rendszer szellemében egyáltalán nem igazolható

e módon legillendőbben és czélszerűbben illesztethetnek a parlamenti felsőház keretébe.

E csoportnak száma egyenlő lehet a többéivel.

E két csoport csaknem mindazt egyesítné, mi az eddigi főrendi háznak alkatrésze volt. De az állam fogalma további lépéseket jelel ki. Hazánkban az ősi alkotmány léteivel egykorú a megyék létezése, és miután a parlamenti rendszer hazánkban megkísérlő azt, mi másutt még meg nem történt, t. i. megyékkel egy fedél alatt meglenni, és így bár fogait, körmeit megtompítva, életét meghagyandja; örömmel fogadjuk a létező politikai élet-elemek sorába. Jogosultsága az élethez abban van, hogy nyolczszáz éves létében folytonosan élő tagja volt a magyar hazának, néha több is, darabja, mely különszakítva az egésztől, olykor az egésznek életét élte. Ez képesítő a magyar megyéket arra, hogy bennük nem csak helybeli érdekek, és rendi szellem, hanem az országnak, a közhazának fogalma, vagy legalább érzete, sejtelme, és ösztöne működött; ezen körülmény, hogy a megyők képesítve vannak a haza fogalmának szempontjára állni, — alapítja meg hivatásukat a haza dolgába befolyást gyakorolhatni. A merő parlamenti rendszernek képviseleti elvével meg nem férhetne, hogy ugyanazon megyei terület, mely választókerületenként egy alantibb census alapján gyakorolja jogát, megyei egységben egy magasabb censussal egyenlő értékű kényesebb minősítés feltétele mellett gyakorolja azt: már maga a megye eszméje kívül esik a parlamenti rendszer eddigi szervezetén, — de teljesen beleillik azon combinációba, mely szerint a felsőház nem tagja a parlamenti szervezetnek, hanem egy külön, amannak szellemét kiegészítő alkatrész. Saját szempontunkból tehát, az állam összes tagjainak akarategysége lévén, szívesen fogadjuk, sőt keressük ezen, bár hol létezhető, akaratok nyilvánulását;

és minthogy a megyéket különösen képesítve hisszük arra, hogy életük nyilatkozásának alapja, az egész ország érdekének szempontja leend: hivatva tartjuk a megyéket a felsőházbani képviseltetésre.

Csak ezen utón lehet illő kiegyenlítése azon ellentétnek, melybe a megyék saját választó kerületeik képviselőinek többségével már jutottak, és mely a politikai decoruin szabálya ellen, éppen azon alsóháznál nyilatkozott, melynél azon megyéknek képviselői ültek, oly helyzet, mely az azt megengedő rendszert önként elítéli.

A megyékkel egy sorba állítjuk a kerületeket, és kir. városokat, mint egyenjogú törvényhatóságokat.

A törvényhatóságok követői tehát alkalmas elemét képeznék a felsőháznak, mert általuk a szellem, mely a választó kerületekben egyes szikrákként nyilvánul, már lángsugarakká egyesülve törhetne utat nyilatkozásra, és viszont a követteli érintkezés által folyton a haza összes üdvének ösvényére vonatván a törvényhatóságok ezzel is az összes ország szellemének azonosodása nem kevésbé mozdíthatnék elő, mi egyedüli eszköz arra, hogy a törvények a közakarat kifejezéseivé váljanak.

E csoport szinte egyenlő lehetne a többivel.

Még egy elem fejlődik hazánkban, melyet figyelmen kívül hagyni mulasztás lenne, és ez a Nagyvagyon. Kétséget nem szenved, hogy napjaink anyagi törekvése, és a kereseti szellem fűrgesége hazánkban, hol még sok olcsó pusztaföld létezik, és kevés ipari vállalat, e két feltétel szükséges folyamánnyaként számos nagy vagyon képződését fogja előidézni, a mint részben már történt is. Az is bizonyos, hogy állami, és egyházi, valamint egyéb intézeti alapítványok tetemes részét bírják hazánk földjének, melyek egyenként a nagyvagyon osztályába sorozandók. Azon hatalom, mely a nagyvagyon birtokában rejlik, és azon szellemi erő,

mely véle karöltve jár, vagy belőle fejlődik, elveszett a közjóra nézve, ha magára hagyatják. Ha a nagy vagyon birtokosa nem közeledhetik a közélet azon forrásához, melyből a közszellem fejlődik, nincs, mi magasbra emelje lelkét a keresetvágy, vagy anyagiség puha ösvényénél. Ellenben minél közelebről hallja a közanya szívének dobogását, annál élénkebb vonzódásának vágya.

Alkalmat kell nyújtani a nagy vagy ónnak, hogy magát a közjóra érvényesíthesse; ez alkalom ez idő szerént hiányzik. A kerületi választásoknál a nagyvagyon, természeténél fogva nincs helyén; nem is kívánatos, mert vesztegető hatása miatt a nép idegenkedéssel fogadhatja csak. A törvényhatósági életkör korlátoltsága életterejének aránytalanúl csekély tevékenységi tért nyújt. Közvetlen érintkezésbe kell hozni a közügygyei, és egy országos testületben egyesíteni, melyből saját követői által képviseltesse magát a felsőházban.

Csoportja a többivel egyenlő lehet.

Ekként négy csoportban alakulnának a felsőház elemei, a királyi követekében, a főrendiekében, a hatóságokében és a vagyonosztályában.

Alig gondolható még elem az államban e négyen kívül, mely ma alkalmas volna önállóan elég alapot felmutatni azon reményre, hogy befolyásának érvényesítésére minden körülmények között elég életerővel fog bírni.

A tudomány, vallás, művészet és minden egyéb részlete az emberiségi élet egyenes tevékenységeinek, irányainak e négy csoport egyéniségeiben külön kifejezést nyerhet; merő hivatás és szakképzettség képviselőjének helye nincs egy felső házban, melynek szempontja, mint fentebb kifejtettük, csak kettő lehet: az állam, és az emberiség fogalmából.

Hogy a négy csoportokban nem képviselők, hanem követek vannak említve, nem ok nélkül történt. A képviselők

selő megválasztatása által nem kerületi, hanem országos képviselővé vált, képviselheti az országnak részét, egyetemét, népét, vagy osztályát, nézetét, érdekét, vagy akaratát saját belátása szerint, de mindig mint az egész országnak képviselője szerepel; a csoportok tagja nem érvényesíthet akaratot, csak nézetet, szellemet, azon körnek szellemét, mely által választott, — és innét két fontos következmény merül fel; — az első az, hogy a csoportnak tagja és küldői közt létező viszony nem zárja ki, sőt magában rejti a lehetőséget, hogy a követ küldőitől utasítást vehessen, — és ebben hatalmas magva rejlik a fejlődésnek. Ha a főrendi és birtokosztály testületi tanácskozása jogos divattá válnék: nem csak fejlődnék szelleme, a nyílt tárgyalás folyamán, de emelkednék is azon hatás és visszahatásban, mely közte és az ország közszelleme közt szükségképen feléledne; a követnek szava országosan ismert testület szellemére támaszkodna, csak nyerhetne nyomatékoságában. A hatóságoknál ugyan azon viszony állhatna; azt el nem torzítani gyakorlatban túlhajtás által — az illetők tapintatának dolga. A királyi követeknél ezen eset nem lenne, de ezek viszont testületi tanácskozásokban előkészítőleg hozhatnának közös megállapodást vezér elveikre nézve.

A másik fontos következmény az, hogy miután a képviselő ház a nép akaratát érvényesíteni van hivatva, a felsőház pedig fentebbi vizsgálatunk egyik eredményeként csak a törvényhozás szellemét kiegészíteni: a felsőház hatásköre addig nem terjedhet, hogy az alsóháznak határozatát feltétlenül megakaszthassa — tehát a király oly törvényt, melyet az alsóház állhatatosan, a felsőház nézete ellen is kíván, szentesítse.

Két fontos ok javasolja ezt: az első az, hogy a képviselői rendszer alapfogalma, a nép akarata, melyet csak az alsóház képvisel, a kellő tiszteletben tartassák — ős

ennek legfényesebb elismerése a fentebbi felfogásban van. A második az, hogy a királyi hatalom lehető érvényesítésének még csak árnyéke sem korlátozza a nép akaratának teljesülését, — tehát a király sérthetlenségének alapja, felelősgőtli mentességének oka mindenki által fényesen láthatóvá tétetik.

Az eddigi eredmény összegéből eléggé felderítve tálláthatatik a szempont, melyből egy felsőháznak létezése igazolható és hivatása megállapítható. Szempontunk az emberiség életének fogalma, melyből tekintve, az állam egy fejlődési képlet, melyben az emberiség fogalma nyilvánul.

Ilyennek tekinthető az egyház, a társadalom, a tudományosság mindenkori szerkezetükkel. Az emberiségi erőnek külön törekvései külön működésben nyilvánulnak, külön alakokat öltve magukra; legmélyebb, legbelsőbb tartalmuk az érzelem, értelem, és cselekvés ereje, a SZÍV, ész, és akarat mozzanata, a szép, igaz és jó fogalmának csirái, melyekből fejlődhet a szeretetből folyó testvériség, a tudomány által létesülhető egyenlőség, az erkölcsiségben alapuló szabadság.

Vizsgálatunk tüzetesebb tárgya az állam, mely mint tagjainak akarategysége, az emberiségi erők közül az akaratot képviseli, tehát a szabadság létesítésére van hivatva. De miután a szabadság alapja az erkölcsiség, azaz a szívnek és észnek befolyása az akaratra; miután csak az szabad cselekvény, mely az ész által vezérelt szeretetnek szabad tettében nyilvánul: az állam fogalmában rejlik a vallásnak és tudománynak, vagyis a szeretetnek és értelemnek fejlesztésére vonatkozó kötelezettség is. Ma ezt még csak sejti az állam, ösztönszerűleg teszi valamennyire, de nem tökéletesen; azért pedig nem, mert még maga sem fejlődött ki sem fogalmában, sem alakjában. Fogalmát az élet, és tudomány világa tisztázni fogja, — de a fogalom fejlődésével párhuzamosan kell fejlődni alakjának is.

E tisztán elméleti, de fogalomszerű következtetést igazolja az élet. Az élő nemzedék látja a rendi állam omladékáit, látta, bár hanyatló szakában épületét. A történet kerekének élénk csörgését hallja a szellem, még homályos látással is többet bárnál a halandó napjainkban, sem hogy a haladás, néha rohama által fel ne tűnnék előtte. Országok bomlanak, újra alakulnak, trónok, koronák hullanak, és újra felcsillognak; naponta új divat, erkölcs, törvény; mi természetesebb, minthogy változást higyjünk mindenütt? ez a végzet műve, igyvolt mindig és így leend; csak egy feladat maradhat ugyanaz: hogy a változás mindig jobbra forduljon.

Ezen forró óhajtással nyúltunk a tollhoz, midőn, talán erőnket igenis túlbecsülve, egy állami átalakulás jelentősége, és természete felett a fontolás segélyével önmaguknak számot adni megkísérlettük.

Hazánk helyzete a parlamenti alkotmány hajnala. Hogy napja derült legyen, a fellegeket eltávolítani óhajjuk. Szabadság, és béke töltsék ki óráit, hogy művének sikerét eléggülten nyújthassa át a jövőnek. Hogy működése csak jó sikert okozhasson, — arra volt irányozva számításunk és ere kérjük a szíves olvasó figyelmét még egy futó áttekintéssel fordíthatni.

A szabadság ösztöne, vagy öntudata szitá azon állami mozgalmakat, melyek a rendi alkotmányokat lerontották; a szabadság reménye fogadta el a parlamenti rendszert, melyben élete biztosítását keresi; a szabadság féltékenysége áll őrt ajtaja előtt, s várja reménye teljesültét; a szabadság kétségbeesése szétzúzza épületét, ha reménye csalva lesz.

Ezen eset Franciaországban megtörtént.

Európa figyelme a parlamenti rendszer gyarlóságaira fordult. Ezen okból vettük vizsgálat alá a rend-

szer természetét, tartózkodás nélkül nyilatkozva azon ellentétekről, melyek az elmélet és gyakorlat között léteznek. Ezen ellentétek lehető káros következményeinek elhárítására czéloznak javaslataink.

A feladat: biztosítani békét és szabadságot, vagyis elhárítani forradalmat és visszhatást, hogy az alkotmányosság parlamenti rendszere kifejthesse jó hatását.

Utunk ez volt: fentartani a parlamenti rendszert a haza belkormányzatában — kiegészíteni szellemét a haza egész életében — utat biztosítani bárhonnan eredő szellemi erőnek, — elhárítani az állami cselekvények egyoldalúságát, — mozgásba hozni a nemzet szellemi egyesülését.

A főrend anyagi és szellemi kincseiben, de főleg nemes önérzetében, a haza népe iránti vonzalmában, mintegy családi indulatában annyi hathatós eszköze fekszik a nép boldogulásának, hogy annak felhasználását legalább megkísérteni kell. Ha mind ez meg sem volna, felébreszteni keltenék, és erre nincs más cszkösz, mint módot nyújtani a főrendnek a haza láttára és hallatára, fellépni, nyilatkozni, tenni akként, mint szive vonzalma vezérlendi. Álásának független volta, ismért hűsége a thronhoz, szeretete a hazához, elfogulatlansága minden irányban azon szerencsés helyzetbe teszik, hogy a haladásnak, szellemi téren, legbátrabb előharezosa lehesen; a szív nemességével hatni annyival inkább van hivatva, mert magas társadalmi állásánál fogva mindenki szemének kitéve, mintegy célpontjai: nemes és jó tetteik legnagyobb körben jutnak tudomásra és gyűjthatnak ösztönt utánzásra.

A nagy vagyon osztálya hivatva van kiegészíteni a főrend hatását, véle egy sereg másik szárnyát képezni,

úgyis mint tartalék amazt kiegészíteni. E két elem érintkezését az élet már eszközlé, hogy az érintkezés mindketőre egyesítőleg, és ezen egyesülés a hazára üdvösen hason: ezen osztályt is a nyilvános működés terére szükség állítani.

A nyilvános életnek felemelő hatását az egyén kedélyére, és erejére felhasználni a törvényhozó elutasíthatlan feladata. Ha nem volna még általában elterjedve az állam fogalmából szülemelő szellem ezen osztályban: a nyilvánosság terére való állásból önként bekövetkezem!, ösztönszerűleg feltalálja az érzés azon pontot, melyen másnak érzésére hathat és ezen osztály kitűnő értelmi képzettsége feltalálja leghamarabb az utat, melyen hazafiúi érzetét, az ország népével, az értelem ösvényén vezérhez illő tájékozottságát a haladással megérteti, érezteti.

Nem kell mély kutatás annak felértéséhez, hogy miért talál a visszhatás minden szabadsági mozzanat ellen minden országban az Aristocratiában és a vagyonos osztályban legkészebb s leghathatósbb szövetségeseket — mert a szabadsági irány vezérlői azon tévedésben voltak, hogy Aristocratia és nagyvagyon a szabadság fogalmával ellentétben vannak; legfőbb ideje, hogy e gyászos előítéletből kibontakozzanak, kiknek államok sorsának elintézésére befolyásuk van, — nem a meglett Aristocratia, és nagyvagyon, — csak az oda törekvő lehet a szabadságnak ellene, vagy ellenese, vagy ezek kezében eszköz a szabadság elnyomására.

A midőn tehát e két elemet a nemzet állami életének szervébe illesztettük, azon kívül, hogy lehetetlenítve van visszaesésük a visszhatás körébe, a fejlődés és haladás legkiválóbb előharczosainak szerepére vannak hivatva.

És még sem korlátoljuk a parlamentári rendszer erejét, — mert felfüggesztő hatást a felsőház befolyásának nem

követelünk. Ha ez megadatnék, természetes, hogy a parlament) rendszer a felsőháznak létele ellen élethalál harcztot vívna — míg vagy meg nem semmisítné, vagy legalább természetéből ki nem venné azzal, hogy tömeges kinevezések által többségét kénye szerint alkothatná. Mi kifejtettük, miként a felsőházat azért óhajtjuk, hogy kiegészítse a törvényhozás szellemét, — tehát valódi veszteségnek tartanék a felsőház hiányát; de még nagyobbnak azon állítelt, azon hazug életet, mely a felsőház sorsa, ha a kormánynak hatalmában van szellemét kényére alkotni, másítani, igazgatni.

A hatósági követek a parlament! kormánynak valódi nyereséjként tűnendhetnek fel, mert bennük mutatkozik a megyék életének hévmérője, mire a kormánynak tekinteni kell mindenkori tájékozásánál.

A királyi követek csoportjában hatalmas erkölcsi támaszt nyer a parlament, ha intézkedései általa helyeseltetnek, — a legdrágább kincset, a jóbarát őszinte komoly szavát, ha elvétett ösvényen volna. E csoport függetlensége igazolja nyilatkozatának őszinteségét, a koronához és hazához! hűsége, tanácsa, mint céljai tisztaságát. Ily elemet bármely rendszernek törvényhozásában csak kívánni lehet, a parlamentinak kell, hogy saját céljai tisztaságát ezen I óhajtás által igazolja.

Igaz, hogy javaslatunk szerint a királyság tekintélye megszűnendne feltétlen rendelkezésére lenni a parlamentnek, miről még az erős angol parlamenti kormány sem volna hajlandó lemondani, mi nélkül talán fenállani sem volna képes, — de itt, legbensőbb meggyőződésünk szerint fordulópontjához ért a szabadság haladása. Ha a parlament! rendszer teljesen hatalmába ejti a királynőt, ha feltétlenül rendelkezik a korona tekintélyével: nyomban érdek, osztály-uralommá válik azon hatalom, mely addig a szabadságnak, a haladásnak hatalma volt. Ezért

e pontnál bízzuk önmagára saját sorsát. A király vétója ne tegye képzeletivé a parlament törvényhozói jogát, de a parlament ne ránthassa saját bukásába a királyságot, — így mindkettőnek szabadsága biztosítva van, és egyiknek sorsa sincs függőben a másikétől.

A király legnagyobb szerencséjében sem árthat a parlament jogának, — a parlament legnagyobb szerencsétlenségében sem okozhatja a trónnak baját. E kölcsönös függetlenség a külön működésekben, és mégis azonossága a czélnak, mely a béke és haladás, ez magasabb értelemben! egyesülése a fejedelmi — és népuralomnak.

Ebben fekszik oka eltérésünknek a parlament! rendszer merő alakiságától. Az emberiséget, valamint az államokat fejlődő lényeknek ismervén, el nem fogadhatunk feltétlen jogosultságé politikai, államszervezeti alakot, — tehát a parlaments sem; javulni, fejlődni annak is kel], de a mint a fejlődés útja jó, vagy bal: a sors is akként érintheti életét. Nem akarhatjuk, hogy egy alaknak sorsához egy népnek sorsa legyen kötve; fejlődjék önmagából, saját ereje által, de ne kívánja a létező alakzatokat saját talajának táplálékául lába alá tiporni, — a királyságnak hivatása még hosszú időre terjed, a királyság még lehet megmentője, vagy bírása a parlament! rendszernek — a királyság társadalmi intézmény, korábbi minden államnál, s túlélendő minden alkotmányt.

Olyan kerület, melynek választottja országot képvisel, — és oly országos képviselő, kit egy kerület választ — két oly ellentétnek áalakjai, oly rémek a szellemi világ honában, melyeket a parlamenti rendszernek elűznie, melyeknek helyébe valóságot, életet, igazságot kell helyeznie. A míg ez meg nem történendett, a parlamenti rendszer életképesége a tudomány által elfogadva nincs.

Ellenben a királyságot a tudomány, a társadalmi élet

tusain magát átküzdő szabadsági elv védszerének ismérte fel — és mint ilyennek életét óhajtjuk, óvjuk, védjük.

Ha a koronák viselői sokszor fel nem ismerték hivatásuk tárgyát: rendesen megadóztak hatalommal, tekintéllyel fénnel, dicsőséggel.

Minden életalakban lehet boldogság, és nyomor. A múltnak fájdalmain tanul a halandó, és minél mélyebben érzi tévedése súlyát, annál több sikerrel használja erejét kedvező helyzete visszaáltával. A királyság eleget szenvedett, hogy azon reményt táplálhassuk felőle, miként ezentúl sorsát a legmagasabbhoz kötendi, mit halandó felfogni képes: az emberiség ügyéhez. — E helyzetben állami alakok iránt csaknem a közönyösség nyugalmával viseltethetik, mindig csak azt emelve fel, mi szép, igaz, jó, mi emberi.

Hogy ily királysággal a parlament ne csak megférjen, de czélban, törekvésben egybe forrjon legfőbb óhajtásunk.

Lehet azonban, hogy mindkettő még ez úton is téved — és e lehetőség ajánlja, hogy egyik se kösse sorsát a másikéhoz. A királyság hibázhat abban, ha aspiratiói túlmennének azon erkölcsi befolyásnál, mely felfogásunk szerint belügyekben egyedül illeti; akkor el nem kerülhetné, hogy parlament! tetsz királysággá válland a haladás kárára, de ezen esetben fentartja a békét a parlament! rendszer ereje. A parlament hibázhatna abban, ha kormányzati jogosultságát uralmi aspiratióvá változtatná; ekkor veszélyezve lehetne a parlament! rendszer, — de megmaradhatna az alkotmányosságnak egy más alakja, mely ismét megmenti a békét. A békével a szabadság karöltve jár, — e felfogás alapja óhajtásunknak a király és parlament kölcsönös függetlenítése tekintetéből egymás irányában.

A királyság túlkapásaitól kevésbbé lehet tartani, mert

egy részről érzi, hogy a siker eszközeivel közvetlenül nem rendelkezhet; és ha mégis megesnék bekövekezése: egy ország közvéleménye és akaratnyilvánítása azonnal lefegyverzi, és teljes tehetetlenségre szorítván őt, a béke felbomlását biztosan elhárítja. Példák reá a két utóbbi francia király, és a csak mai spanyol eset.

De a parlament uralmi vágya elháríthatlanul a béke felbomlását okozná, mert érvényesítője egy egész párt és pedig a hatalom birtokában létező lenne, melyet pusztá akaratnyilvánítás nem, — csak az ellenes pártnak fegyvere szoríthatna le a hatalomról; pártviszály pedig a történet eddigi tanúskodása szerint az államoknak sőt népeknek rendesen halálos nyavalyája; példa Lengyelország a múlt században és az 1848-ik évi francia köztársaság.

A királyságnak a parlamenttől függetlenítése őszintébb, és ez által erkölcsibb viszonyok létesülését teszi lehetővé.

A parlament! hatalom minden intézkedését a korona fényében kívánja előtűntetni, főbb hivatalnokait a királyijai neveztetni, Ítéleteket annak nevében mondat — csak kápráztatás, mely kétfelé árt; ha jó a siker, elveszti benne érdemét a parlament] kormány; ha rossz: a királyra van hárítva a felelőség; a kormánygépezetnek mai átlátszó működéséhez e modort alig lehet illőnek találni.

Tartsa meg a kormány minden szerencsés intézkedése érdemét, csak abból víftíl babérja; a korona fényét az uralkodó jó szándoka, népe iránti szeretete tartja fen, mit sem kinevezéssel, sem ítéletmondással napjainkban nem szerezhetne meg.

A kegyelmi tények gyakorlása sem személyes királyi hivatás, — káplánja és bírása által is jól eszközölthető. Békét biztosítani népének, a míg csak lehet, és ha kell, harczban diadalt, — ez méltó feladata a királynak; a kölcsönös szeretet érzetét táplálni az osztályok közt, az érte-

lem fejlesztését általánosítani, a szabadságot erkölcsi alapon biztosítani fejedelmi hivatás; népének szeretetét, háláját, hű ragaszkodását ez szerzi meg. Igazságosan kormányozni, bölcsen intézni, sikeresen működni a kormány feladata. Mindenki saját útján szedje érdeme koszorúját.

Az államhatalom fogalmában rejlő részletek czélszerű felosztása alapeszméje minden alkotmányoknak.

Az eszme nem új, élt már az ódonkor államaiban, fejlődött a középkorbeliekben, és az alkotmányozás azon törekvés! irányában, mely a 17. században az angol parlament rendszerét teremté, részünkre Montesquieu és Bentham által dogmává tétetett, és orthodox alakot öltött. Ez sem új jelenség, mert megelőzte benne az államot az egyház, itt a szeretetből lett egy rendszeres hittan, — amott a szabadság ösztönéből tudományos rendszer. Mindkettőnek hibája egyenlő lenne, ha túlzott elvontsága eltávolítná az élet egyszerű igényeitől, mely minden nap újul, mert halad, tehát örökre feltétlen alakot nem tűrhet el. Ha ösztönszerűleg kéri a hívek egyrésze, hogy a csalhatatlanság cikke volna azon forduló pont a vallási élet pályáján, melytől kezdve az a dogmától az élet felé visszafordul: úgy köze] álló dolognak vehetnék, hogy a politikai ösztön a parlament! rendszer csalhatatlanságának cikkétől is az élet gyakorlati igényeinek kielégítésére létező tények felé nagyobb érdekléssel vissza fordulna, hogy azok segítségével új eszményt állítson magának.

Miután pedig a tanácskozás stádiumában a vélemény szabad nyilvánulása csak hasznot, de kárt sohasem okozhat: azon hittel zárjuk be vizsgálódásunkat, hogy közzétételétől a haza fiúi jó akarat érdemét nem fogja megtagadni a szíves olvasó.